

«Σχολή Κοινωνικών Επιστημών»

**ΜΠΣ: «Εγκληματολογικές και Ποινικές προσεγγίσεις
της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου
εγκλήματος»**

Διπλωματική Εργασία

**«Οικονομικό έγκλημα και τα όρια της αντεγκληματικής πολιτικής:
Η περίπτωση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές
δραστηριότητες.»**

«Μαρουλία Σιγάλα»

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: «Αναστασία Χαλκιά»

Άγιος Νικόλαος, Ιούνιος 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Οικονομικό έγκλημα και τα όρια της αντεγκληματικής πολιτικής:
Η περίπτωση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές
δραστηριότητες.»

«Μαρουλία Σιγάλα»

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

«Δρ. Αναστασία Χαλκιά»

«Συντονίστρια -Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ»

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

«Δρ. Ιωάννης Πέτσας»

«Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ»

Άγιος Νικόλαος, Ιούνιος 2026

*«Ευχαριστώ την οικογένειά μου και τον σύζυγό μου,
για την αμέριστη στήριξη. Αφιερώνω την παρούσα εργασία στους καθηγητές μου, που με
καθοδήγησαν και με υποστήριξαν, καθώς και στην ακαδημαϊκή κοινότητα εν γένει. »*

Περίληψη

Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες αποτελεί μία από τις μορφές οικονομικού εγκλήματος στη σύγχρονη εποχή, καθώς συνδέεται άμεσα με την παγκοσμιοποίηση και την τεχνολογική ανάπτυξη. Η διασυνοριακή φύση των οικονομικών συναλλαγών και η πολυπλοκότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος συμβάλλουν περαιτέρω στην ανάπτυξη ευνοϊκών συνθηκών για την απόκρυψη και τη νομιμοποίηση παράνομων εσόδων, καθιστώντας το φαινόμενο ιδιαίτερα δύσκολο να εντοπιστεί και να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των ορίων της αντεγκληματικής πολιτικής στην πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Στο πλαίσιο αυτό, εξετάζεται η έννοια του οικονομικού εγκλήματος μέσα από εγκληματολογικές προσεγγίσεις, οι οποίες αναδεικνύουν τη συμβιωτική σχέση μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας, που χατακτηρίζει τα εγκλήματα αυτά. Παράλληλα, αναλύονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της νομιμοποίησης εσόδων ως δευτερογενούς εγκλήματος, οι βασικές μέθοδοι και τεχνικές που χρησιμοποιούνται, καθώς και ο ρόλος που διαδραματίζουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα, οι εταιρικές δομές, οι υπεράκτιες εταιρείες και τα κρυπτονομίσματα.

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται τα κατασταλτικά και προληπτικά μέτρα, που προβλέπονται σε εθνικό και διεθνές επίπεδο για την αντιμετώπιση του φαινομένου, καθώς και οι μηχανισμοί διακρατικής συνεργασίας, με σκοπό την ενίσχυση των μέτρων αυτών.

Τέλος, μέσα από την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων μέτρων, επιδιώκεται η ανάδειξη των θεσμικών, εξωθεσμικών και πρακτικών περιορισμών που δυσχεραίνουν την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Η εργασία καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, παρά τη σημαντική ενίσχυση του κανονιστικού και θεσμικού πλαισίου τις τελευταίες δεκαετίες, η αντιμετώπιση του φαινομένου εξακολουθεί να κινείται προς τη λάθος κατεύθυνση, διατηρώντας τις γκρίζες ζώνες ανάπτυξης του φαινομένου.

Λέξεις – Κλειδιά

Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, οικονομικό έγκλημα, αντεγκληματική πολιτική, Οδηγίες ΕΕ, Συστάσεις FATF, εταιρικές οντότητες

«Economic Crime and the Limits of Criminal Policy: The Case of Money Laundering»

«Maroulia Sigala»

Abstract

Money laundering constitutes one of the most significant forms of economic crime in the contemporary era, as it is closely associated with globalization and technological development. The cross-border nature of financial transactions and the increasing complexity of the financial system further contribute to the creation of favourable conditions for the concealment and laundering of illicit proceeds, rendering the phenomenon particularly difficult to detect and combat effectively.

The aim of this thesis is to investigate the limits of anti-crime policy in the prevention and suppression of money laundering. To this end, the concept of economic crime is examined through criminological approaches that highlight the relationship between criminality and prevailing social, political, and economic conditions. In addition, the distinctive characteristics of money laundering as a secondary offence are analysed, along with the principal methods and techniques employed in its commission, as well as the role played by the financial system, corporate structures, offshore companies, and cryptocurrencies. Furthermore, the thesis examines the repressive and preventive measures adopted at both national and international levels to address the phenomenon, as well as the mechanisms of international cooperation designed to enhance the effectiveness of these measures.

Finally, through an assessment of the effectiveness of the existing anti-money laundering framework, the study seeks to identify the institutional, extra-institutional, and practical limitations that hinder the successful prevention and suppression of money laundering. The thesis concludes that, despite the substantial strengthening of the regulatory and institutional framework over recent decades, the response to money laundering continues to move in an ineffective direction, thereby preserving the grey areas within which the phenomenon develops and thrives.

Keywords

Money Laundering, Financial Crime, Criminal Policy, EU Directives, FATF Recommendations, Corporate Structures.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	v
Abstract	vii
Περιεχόμενα	ix
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια.....	xi
Εισαγωγή.....	1
1. Το οικονομικό έγκλημα και η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες	4
1.1 Η έννοια του οικονομικού εγκλήματος.....	4
1.1.1 Νομική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος	5
1.1.2 Διαφορές του οικονομικού εγκλήματος από το κοινό έγκλημα	7
1.2 Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του οικονομικού εγκλήματος	8
1.2.1 Η θεωρία του E. Sutherland για την εγκληματικότητα του λευκού κολάρου.....	9
1.2.2 Η προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος υπό το πρίσμα της Κριτικής Εγκληματολογίας	10
1.2.3 Το οικονομικό έγκλημα υπό τη θεωρία της Κοινωνικής Βλάβης.....	12
1.3 Μορφές του οικονομικού εγκλήματος	13
1.4 Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες	15
1.4.1 Η έννοια και τα βασικά χαρακτηριστικά της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες	15
1.4.2 Ο ορισμός του φαινομένου στην διεθνή και ελληνική νομοθεσία.....	17
1.4.3 Το οικονομικό έγκλημα ως βασικό αδίκημα για την νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και η προβληματική που προκύπτει.....	19
2. Στάδια, μηχανισμοί και μέθοδοι νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες	21
2.1 Τα στάδια της νομιμοποίησης.....	22
2.2 Μέθοδοι και τεχνικές νομιμοποίησης	24
2.2.1 Το τραπεζικό σύστημα	25
2.2.2 Κατάχρηση εταιρικών δομών και offshore εταιρειών	27
2.2.3 Κρυπτονομίσματα	30
3. Αντεγκληματική πολιτική και μέτρα αντιμετώπισης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.....	32
3.1 Η έννοια της αντεγκληματικής πολιτικής	32
3.2 Τα μέτρα αντεγκληματικής πολιτικής για την αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.....	34
3.2.1 Κατασταλτικά μέτρα	35
3.2.1.1 Συμβάσεις του Ο.Η.Ε	36
3.2.1.2 Ο διεθνής οργανισμός FATF (Financial Action Task Force)	37
3.2.1.3 Οδηγίες της Ε.Ε για την καταπολέμηση νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες - AML (Anti-Money Laundering)	39
3.2.1.4 Δήμευση περιουσιακών στοιχείων.....	42
3.2.2 Προληπτικά μέτρα.....	44
3.2.2.1 Ο ρόλος των τραπεζών στην καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.....	45
3.2.2.2 Τα υπόχρεα σε αναφορά πρόσωπα και η αρχή «know your customer»	47
3.2.3 Διεθνής Συνεργασία	49

4.Τα όρια της αντεγκληματικής πολιτικής κατά της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.....	52
4.1 Θεσμικά και κανονιστικά όρια.....	54
4.1.1 Προστασία προσωπικών δεδομένων.....	54
4.1.2 Η νομική προσωπικότητα των εταιρειών και η δυνατότητα απόκρυψης του πραγματικού δικαιούχου	57
4.1.3 Η επιρροή των οικονομικά ισχυρών στην διαμόρφωση της νομοθεσίας.....	60
4.1.4 Σύνδεση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες με τα ναρκωτικά και το οργανωμένο έγκλημα	63
4.2 Εξωθεσμικά όρια.....	64
4.2.1 Η προβληματική της έννοιας της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες	64
4.2.2 Η τακτική της εξαφάνισης του οικονομικού εγκλήματος.....	66
4.2.3 Το παγκοσμιοποιημένο καπιταλιστικό οικονομικό σύστημα	67
4.3 Πρακτικά όρια.....	69
4.3.1 Η πολυπλοκότητα του χρηματοοικονομικού συστήματος.....	70
4.3.2 Έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού	71
4.3.3 Τα εμπόδια στην διακρατική συνεργασία	74
Συμπεράσματα	77
Βιβλιογραφικές Αναφορές	79

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

OHE Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΕΕ Ευρωπαϊκή Ένωση

FATF Financial Action Task Force

UNODC United Nations Office on Drugs and Crime

AML Anti-Money Laundering

CFT Counter-Terrorist Financing

AMLA Anti-Money Laundering Authority

KYC Know Your Customer

CDD Customer Due Diligence

PEP Political Exposed Person

TCSPs Trust and Company Service Providers

FIUs Financial Intelligence Units

RBA Risk-Based Approach

IFCACC Financial Crime and Anti-Corruption Centre

ΣΛΕΕ Συνθήκη για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΑΕΟΙ Automatic Exchange of Information

ΟΔΔΑ Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Α.Ε Ανώνυμες Εταιρείες

ΙΚΕ Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρεία

ΦΠΑ Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

ΠΚ Ποινικός Κώδικας

άρθρ. Άρθρο

PML Professional Money Laundering

VAs Virtual Assets

DNFBPs Designated Non-Financial Businesses and Professions

SPEs Special Purpose Entities

Εισαγωγή

Η εγκληματολογική θεωρία και, ειδικότερα, η Κριτική Εγκληματολογία προσέγγισε την εγκληματική συμπεριφορά ως απόρροια του οικονομικού και πολιτικού συστήματος. Η μορφή εγκληματικότητας, που εκδηλώνεται την εκάστοτε ιστορική περίοδο, συνδέεται άμεσα με τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούν. Υπό το σύστημα του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού ευνοείται, μεταξύ άλλων, η ανάπτυξη του οικονομικού εγκλήματος. Συγχρόνως, η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας έχει συμβάλλει σημαντικά στην εμβάθυνση της παγκοσμιοποίησης καταργώντας τα κρατικά σύνορα στην επικοινωνία, τις συναλλαγές και το εμπόριο. Υπό αυτές τις συνθήκες το οικονομικό έγκλημα, μολονότι δεν αποτελεί ένα νέο εγκληματικό φαινόμενο, παρουσιάζει ποιοτική και ποσοτική ανάπτυξη. Ιδιαίτερα, το οικονομικό έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες έχει αναχθεί σε μείζον ζήτημα, εξαιτίας της διαβρωτικής επίδρασης που έχει στην νόμιμη οικονομία και την αδυναμία αποτελεσματικής αντιμετώπισης του φαινομένου.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των ορίων της αντεγκληματικής πολιτικής στην αποτελεσματική πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Πολλοί από τους παράγοντες που περιορίζουν την αποτελεσματικότητα της αντεγκληματικής πολιτικής στην καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, είναι εμφανείς και καταβάλλονται σημαντικές προσπάθειες από την διεθνή κοινότητα να αντιμετωπιστούν. Ωστόσο, άλλοι παράγοντες παραμένουν αφανείς και δύσκολα ανιχνεύσιμοι, γεγονός που καθιστά ιδιαίτερα δύσκολο όχι μόνο την αποτελεσματική αντιμετώπισή τους, αλλά και τον προσδιορισμό τους. Για να κατανοήσουμε επαρκώς την δυσκολία της αντιμετώπισης της νομιμοποίησης εσόδων, είναι αναγκαίο να εξεταστεί καταρχάς το ίδιο το φαινόμενο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, πολλά από τα οποία απαντώνται και σε άλλες μορφές οικονομικού εγκλήματος.

Έτσι, στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια του οικονομικού εγκλήματος και αναδεικνύεται η ασάφεια του ορισμού του, που πηγάζει από την αδυναμία να προσδιοριστεί με σαφήνεια το έννομο αγαθό, που προσβάλλεται. Μέσα από την θεωρία του E. Sutherland για τα εγκλήματα του λευκού κολάρου, την Κριτική Εγκληματολογία και την θεωρία της

Κοινωνικής Βλάβης επιδιώκεται η πληρέστερη κατανόηση του οικονομικού εγκλήματος ως προς τους δράστες, τις αιτίες διαμόρφωσής του και την ευρύτερη κοινωνική βλάβη που προκαλεί. Επιπλέον, αναλύεται η έννοια του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και τα βασικά χαρακτηριστικά του ως μία μορφή οικονομικού εγκλήματος, ως δευτερογενές έγκλημα, αλλά και ως διαδικασία που πραγματοποιείται σε τρία στάδια της τοποθέτησης (placement), της διαστρωμάτωσης (layering) και της ενσωμάτωσης (integration).

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι μέθοδοι και οι μηχανισμοί νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, καθώς και ο ρόλος του τραπεζικού συστήματος, των εταιρικών δομών, των υπεράκτιων (offshore) εταιρειών και των κρυπτονομισμάτων στη διαδικασία της νομιμοποίησης, με στόχο να αναδειχθεί η πολυπλοκότητα του φαινομένου.

Στο τρίτο κεφάλαιο, εξετάζεται η αντεγκληματική πολιτική και τα μέτρα που εφαρμόζονται για την αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Η διάκριση των μέτρων σε κατασταλτικά και προληπτικά συμβάλλει στην κατανόηση των στόχων της αντεγκληματικής πολιτικής. Τα κατασταλτικά μέτρα στοχεύουν στην τιμωρία των δραστών μέσω της ποινικοποίησης του φαινομένου, ενώ τα προληπτικά μέτρα στοχεύουν στην προστασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος μέσω της συμμόρφωσης ιδρυμάτων και ατόμων στις κανονιστικές ρυθμίσεις που προβλέπονται. Συγχρόνως, γίνεται αναφορά στην προσπάθεια που γίνεται για την ενίσχυση της διακρατικής συνεργασίας μέσω της δημιουργίας εθνικών αρχών και διεθνών οργανισμών για την αντιμετώπιση πρακτικών ζητημάτων, που ανακύπτουν σε ένα διαρκώς εξελισσόμενο και παγκοσμιοποιημένο χρηματοοικονομικό περιβάλλον.

Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο λαμβάνοντας υπόψη την μειωμένη αποτελεσματικότητα των μέτρων αντιμετώπισης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, ιδίως στον τομέα της πρόληψης, όπως καταγράφεται σε διεθνείς δείκτες και αξιολογήσεις, διερευνώνται τα όρια της αντεγκληματικής πολιτικής σε θεσμικό, εξωθεσμικό και πρακτικό επίπεδο.

Η εκπόνηση της παρούσας εργασίας βασίστηκε σε βιβλιογραφική έρευνα, η οποία περιλάμβανε επιστημονικά άρθρα, νομοθετικά κείμενα, καθώς και εκθέσεις και στατιστικά στοιχεία διεθνών οργανισμών και φορέων, όπως το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τη FATF (Financial Action Task Force), τη Europol, το Basel Institute on Governance, τη Eurojust, την Interpol και το Egmont Group, που συνέβαλαν σε μια περισσότερο τεχνοκρατική και

πρακτικά προσανατολισμένη ανάλυση του φαινομένου. Επιπλέον, περιλήφθηκαν επιστημονικά άρθρα από βάσεις δεδομένων και επιστημονικών πλατφορμών, όπως το Google Scholar και η Springer, με σκοπό την κάλυψη εξειδικευμένων ζητημάτων.

1. Το οικονομικό έγκλημα και η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες

1.1 Η έννοια του οικονομικού εγκλήματος

Το οικονομικό έγκλημα αποτελεί μία κατηγορία εγκλήματος που συγκαταλέγεται στην «βαριά εγκληματικότητα». Η σοβαρότητα του οικονομικού εγκλήματος, έγκειται στο γεγονός, ότι οι συνέπειές του υπερβαίνουν την σχέση θύτη θύματος, που συναντάμε στο κοινό έγκλημα και έχει αντίκτυπο σε ένα ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Ωστόσο, ασάφεια και προβληματισμός επικρατεί γύρω από την έννοια του οικονομικού εγκλήματος και αυτό γιατί θεμελιώνεται στην βλάβη, όχι όπως αυτή διατυπώνεται στο ποινικό δίκαιο, καθώς πρόκειται για κοινωνική βλάβη, που σχετίζεται με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ανθρώπινες ανάγκες¹. Η έλλειψη ενός σαφούς και καθολικά αποδεκτού νομικού ορισμού σχετίζεται, λοιπόν, με την βασική αρχή του ποινικού δικαίου, αυτή της αρχής της νομιμότητας (*nullum crimen nulla poena sine lege*), κατά την οποία δεν υπάρχει έγκλημα χωρίς νόμο, που να το προβλέπει, αλλά και την επιμέρους αρχή, που απορρέει από την αρχή της νομιμότητας, την αρχή της προσβολής του έννομου αγαθού. Το έγκλημα προϋποθέτει, σε κάθε περίπτωση, μία πράξη προσβολής, η οποία πρέπει να αποτυπώνεται με σαφήνεια στον ποινικό νόμο². Η ποινική αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος με βάση το έννομο αγαθό, που προσβάλλεται κάθε φορά, έχει οδηγήσει στην απουσία ενός ενιαίου, κοινώς αποδεκτού ορισμού. Έτσι, ο όρος του οικονομικού εγκλήματος περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα αδικημάτων, όπως η απάτη, η φοροδιαφυγή, το ξέπλυμα χρήματος και η διαφθορά³. Παρά την πληθώρα διατάξεων, που προβλέπουν περιπτώσεις οικονομικού εγκλήματος, δεν καλύπτεται το σύνολο των οικονομικών αδικημάτων, που συμβαίνουν στην πραγματικότητα.

¹ Βιδάλη Σ. (2017) *Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη. σελ. 130,134.

² Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. (2024). *Αποκλίνουσα Συμπεριφορά & Ποινικό Φαινόμενο*. Αθήνα : Εκδόσεις ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ. σελ.296-297.

³ Eurojust. *Οικονομικά εγκλήματα*. <https://www.eurojust.europa.eu/crime-types-and-cases/crime-types/economic-crimes>

Την δυσκολία να οριστεί με ακρίβεια η έννοια του οικονομικού εγκλήματος αναγνώρισε και το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (United Nations Office on Drugs and Crime, UNODC) στο 11ο συνέδριο του ΟΗΕ για την Εγκληματικότητα, όπου όρισε πολύ ευρέως το οικονομικό έγκλημα ως οποιοδήποτε μη βίαιο έγκλημα, που έχει ως αποτέλεσμα οικονομική ζημία⁴.

Η δυσκολία να προσδιοριστεί το έννομο αγαθό που προσβάλλεται, η ταξική προέλευση των δραστών και το γεγονός, ότι τα οικονομικά εγκλήματα δεν χαρακτηρίζονται από την άσκηση σκόπιμης και άμεσης βίας, συμβάλλουν, ώστε τα εγκλήματα αυτά σπάνια να έρχονται στο φως της δημοσιότητας, να μην απασχολούν την κοινή γνώμη και εν τέλει να παραμένουν ατιμώρητα, παρά το γεγονός, ότι προσβάλλουν έννομα αγαθά ζωτικής σημασίας για ένα πλήθος ανθρώπων.

1.1.1 Νομική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος

Σχετικά με τον ορισμό του οικονομικού εγκλήματος, παρατηρείται πολυφωνία σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Παρά τις αλληπάλληλες νομοθετικές αλλαγές, ο νομοθέτης εξακολουθεί να απέχει από έναν κοινά αποδεκτό ορισμό⁵. Η έλλειψη ενός ενιαίου νομικού ορισμού οφείλεται στο γεγονός, ότι τα οικονομικά εγκλήματα αφορούν εγκλήματα που παρεμβαίνουν στον κύκλο της οικονομίας και του ελεύθερου ανταγωνισμού, με αποτέλεσμα να επιδρούν σε ένα ευρύτερο κύκλο ανθρώπων, καθιστώντας το έννομο αγαθό, που προσβάλλεται ασαφές και σε κάθε περίπτωση να ανάγεται στην προσβολή ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁶. Αυτή η συνθήκη έρχεται σε σύγκρουση με την βασική αρχή του Ποινικού Δικαίου, αυτή της νομιμότητας και την ύπαρξη πράξης προσβολής έννομου αγαθού, ώστε να είναι συνταγματικά επιτρεπτή η επιβολή ποινικής κύρωσης.

Έτσι παρατηρούμε ότι η ελληνική νομοθεσία δεν προβλέπει έναν ενιαίο κώδικα ή διάταξη για το οικονομικό έγκλημα, αλλά περιλαμβάνονται διατάξεις, που ρυθμίζουν επιμέρους μορφές οικονομικής εγκληματικότητας.

⁴Levi, M. (2020). *Evaluating the control of money laundering and its underlying offences: The search for meaningful data*. *Asian Journal of Criminology*, 15, 301–320.
<https://doi.org/10.1007/s11417-020-09319-y>

⁵Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαράλαμπος, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σελ: 342-343.

⁶Βιδάλη Σ. (2017) *Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη. σελ. 129, 135.

Συγκεκριμένα στον Ποινικό Κώδικα περιλαμβάνονται εγκλήματα κατά της περιουσίας και της οικονομικής τάξης, όπως το έγκλημα της απάτης κατ' άρθρ. 386, υπεξαίρεσης κατ' άρθρ. 375, της απιστίας κατ' άρθρ. 390, της πλαστογραφίας κατ' άρθρ. 216, της δωροδοκίας- δωροληψίας κατ' άρθρ. 235-237, της τοκογλυφίας κατ' άρθρ. 404⁷.

Σε ειδικό ποινικό νόμο Ν. 4557/2018 προβλέπεται η καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και τα εγκλήματα φοροδιαφυγής στο άρθρ. 66 Ν. 4987/2022.

Στην ίδια κατεύθυνση φαίνεται να κινείται και η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα από την Οδηγία (ΕΕ) 2017/1371⁸ κατά την οποία οριοθετείται το προστατευόμενο έννομο αγαθό με ευρύτερο τρόπο, από αυτόν με τον οποίο η ελληνική έννομη τάξη οριοθετεί τα έννομα αγαθά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας στις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, αφού στην έννοια των οικονομικών συμφερόντων της εντάσσεται η προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού και ως προς το εύρος επιδιώκει να καταλάβει όλους τους άμεσους ή έμμεσους πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όλα τα περιουσιακά της στοιχεία⁹. Ενώ σε ειδική οδηγία, την οδηγία (ΕΕ) 2015/849 επιδιώκει την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.

Το πλήθος διατάξεων, που περιγράφουν το οικονομικό έγκλημα, έχει ως συνέπεια να μην καλύπτουν το σύνολο των οικονομικών εγκλημάτων, που διαπράττονται στην πραγματικότητα. Εξάλλου, όσο γίνονται βήματα προς την ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τόσο ο ενιαίος ευρωπαϊκός χώρος θα δημιουργεί νέες ευκαιρίες για την τέλεση αξιόποινων πράξεων, που θα ξεπερνούν τις παραδοσιακές μορφές οικονομικής εγκληματικότητας.

⁷ Σάμιος, Θ. (επιμ.). (2024). *Ποινικός Κώδικας*, Κώδικας τσέπης 4 (26η εκδ.). Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας.

⁸European Parliament & Council of the European Union. (2017). *Directive (EU) 2017/1371 of 5 July 2017 on the fight against fraud to the Union's financial interests by means of criminal law*. Official Journal of the European Union, L 198, 29–41. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/1371/oj/eng>

⁹ Αναστασόπουλος, Χρ. (2020, Μάιος). *Η Οδηγία (ΕΕ) 2017/1371 σχετικά με την καταπολέμηση της απάτης εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης και η ενσωμάτωσή της στο εθνικό δίκαιο. The Art of Crime*.

<https://theartofcrime.gr/%CE%B7-%CE%BF%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CE%B5-2017-1371-%CF%83%CF%87%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AD%CE%BC/>

1.1.2 Διαφορές του οικονομικού εγκλήματος από το κοινό έγκλημα.

Η διαφορά του οικονομικού εγκλήματος από το κοινό έγκλημα προκύπτει εξ αρχής από την νομική ορολογία, που τους αποδίδεται. Κοινά είναι τα εγκλήματα, που μπορούν να τελεστούν από οποιονδήποτε άνθρωπο, ενώ ιδιαίτερα ή ειδικά είναι εκείνα τα εγκλήματα, για την τέλεση των οποίων απαιτείται ο δράστης να φέρει συγκεκριμένη ιδιότητα¹⁰. Την διάκριση αυτή, την συναντάμε στον Ποινικό Κώδικα, με παράδειγμα την κατηγορία εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι στα άρθρα 372 ΠΚ, όπου τυποποιείται το έγκλημα της κλοπής και 380 ΠΚ, όπου τυποποιείται το έγκλημα της ληστείας, προβλέπεται ένα κοινό έγκλημα, ενώ στο άρθρο 375 ΠΚ τυποποιείται το ειδικό έγκλημα της υπεξαίρεσης, το οποίο προϋποθέτει την συγκεκριμένη ιδιότητα του δράστη.

Πράγματι, από την πρώτη αναφορά του E. Sutherland το 1939 στα οικονομικά εγκλήματα των ισχυρών, ως εγκλήματα της ανώτερης τάξης, που αποτελείται από αξιολογιστές επιχειρηματίες και επαγγελματίες, παρατηρούμε, ότι το οικονομικό έγκλημα συνδέθηκε με την ιδιότητα των δραστών, είτε ως προς την ταξική τους προέλευση, είτε ως προς την επαγγελματική τους ιδιότητα.

Η κοινωνική προέλευση των δραστών καθορίζει και τους λόγους εκδήλωσης εγκληματικής συμπεριφοράς. Τα άτομα από χαμηλά κοινωνικά στρώματα ξεκινούν την εγκληματική τους δράση σε περιβάλλον κοινωνικής αποστερήσης, ενώ οι ισχυροί εγκληματίες παρανομούν στα πλαίσια της επιχειρηματικής τους δράσης και μεταπηδούν στην παρανομία μέσω μίας νόμιμης δραστηριότητας, έτσι, είναι ταυτόχρονα νόμιμοι και παράνομοι και σίγουρα αξιόπιστοι¹¹.

Οι αθέμιτες πρακτικές, που ακολουθούν τα πρόσωπα από μεσαία και υψηλά κοινωνικά στρώματα, είναι δύσκολο να χαρακτηριστούν ως εγκλήματα, γιατί δεν σχετίζονται με βίαιες συμπεριφορές και κατά κανόνα διώκονται από διοικητικές υπηρεσίες και αστικά δικαστήρια.

¹⁰ Μυλωνόπουλος, Χ. (2020). *Ποινικό δίκαιο: Γενικό μέρος* (2η έκδ.). Εκδόσεις: Σάκκουλας.

¹¹ Βιδάλη Σ. (2017) *Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη. σελ. 131-132.

Αντίθετα, η εγκληματικότητα, που εκδηλώνουν κοινωνικά περιθωριοποιημένα άτομα, χαρακτηρίζεται από υψηλή θεατότητα, καθώς εκδηλώνεται σε δημόσιους χώρους, την άσκηση άμεσης ή έμμεσης βίας και συνήθως διώκονται από την αστυνομία.

Επιπλέον, αντιμετωπίζουν υψηλή απαξία από το κοινωνικό σύνολο, λόγω της αυξημένης προβολής τους από τα ΜΜΕ¹².

Όμως, παρά τις διαφορές που εντοπίζονται ανάμεσα στις δύο μορφές εγκληματικότητας, υπάρχει μία κοινή συνιστώσα, που είναι το περιβάλλον ανομίας μέσα στο οποίο αναπτύσσονται. Κατά τον R. Merton, όπως υποστήριξε στη θεωρία της ανομίας, όταν ένα πολιτικό σύστημα δίνει υπερβολική σημασία στην επίτευξη των στόχων και όχι στη θεσμική νομιμότητα, οδηγεί τους ανθρώπους σε μία κατάσταση προσαρμογής και επιβίωσης, με τους κανόνες να χάνουν την αξία τους και να οδηγούμαστε στην ανομία, που ευνοεί την ανάπτυξη του εγκλήματος. Έτσι, τόσο το κοινό, όσο και το οικονομικό έγκλημα χαρακτηρίζονται από καινοτομία, ως προς τον τρόπο δράσης, με σκοπό την επιβίωσης ή την διατήρηση του κοινωνικού “status”, αντίστοιχα, σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον¹³.

1.2 Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του οικονομικού εγκλήματος

Η παραδοσιακή Εγκληματολογία, μέσω των προσεγγίσεων του κλασικισμού και του θετικισμού, ασχολήθηκε αποκλειστικά με τον άνθρωπο δράστη και καλλιέργησε την αντίληψη, ότι το έγκλημα είναι πρόσκαιρο και μπορεί να εξαλειφθεί. Οι θεωρητικές αυτές προσεγγίσεις, εστιάζοντας στο ερώτημα « γιατί υπάρχει έγκλημα; » αναζήτησαν τις αιτίες της εγκληματικής συμπεριφοράς, στην φτώχεια, την βιολογία του ατόμου ή τα ψυχολογικά αίτια, με αποτέλεσμα την εγκληματοποίηση των χαμηλών κοινωνικών και οικονομικών στρωμάτων. Ήταν οι εγκληματολογικές θεωρίες, που αναπτύχθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, που ανέδειξαν τα κοινωνικά αίτια του εγκλήματος, την εγκληματικότητα ως μία επίκτητη συμπεριφορά και την αθέατη εγκληματική δράση των ισχυρών κοινωνικών τάξεων.

¹² Αλοσκόφης, Ο. « Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών». Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαραλάμπους, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σελ. 88-94.

¹³ Βιδάλη Σ. (2022). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*. Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη. σελ:86

1.2.1 Η θεωρία του E. Sutherland για την εγκληματικότητα του λευκού κολάρου

Σημαντική επίδραση στην εξέλιξη της εγκληματολογικής θεωρίας είχε ο Edwin Sutherland μέσα από την θεωρία του για τις διαφορικές συναναστροφές και την θεωρία του λευκού κολάρου. Ενώ οι θεωρίες της παραδοσιακής εγκληματολογίας μπορούσαν να εξηγήσουν την εγκληματικότητα των χαμηλότερων τάξεων, ο E.Sutherland μέσα από την θεωρία του για τις διαφορικές συναναστροφές ανέδειξε τις συνθήκες υπό τις οποίες ένα άτομο είναι πιθανότερο να εκδηλώσει εγκληματική συμπεριφορά από κάποιο άλλο. Συγκεκριμένα, κατά τον E.Sutherland, το άτομο που εκτίθεται σε ιδέες και αντιλήψεις, που ευνοούν την παραβίαση του νόμου περισσότερο από ότι σε ιδέες και αντιλήψεις, που ευνοούν τον σεβασμό αυτού, τότε είναι σοβαρό το ενδεχόμενο να εκδηλώσει εγκληματική συμπεριφορά. Σύμφωνα, λοιπόν, με την θεωρία των διαφορικών συναναστροφών η εγκληματική συμπεριφορά μαθαίνεται μέσα από την αλληλεπίδραση με άλλα άτομα¹⁴. Η προσέγγιση αυτή οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι η αποκλίνουσα συμπεριφορά είναι επίκτητη και επηρεασμένη από τις αξίες, τους στόχους και τις προτεραιότητες που επικρατούν στο κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου. Η εγκληματική συμπεριφορά, λοιπόν, μπορούσε πλέον να εξηγηθεί ως διαταξικό φαινόμενο βάζοντας στο κάδρο άτομα κύρους και οικονομικής ισχύς, προερχόμενα από τις υψηλές κοινωνικές τάξεις.

Η θεωρία του E.Sutherland είναι επίκαιρη και επαληθεύεται στην σύγχρονη εποχή με την άνοδο του χρηματοπιστωτικού καπιταλισμού. Ο χρηματοπιστωτικός καπιταλισμός έδωσε έμφαση στην ανάπτυξη μέσω εξαγορών και όχι μέσω καινοτομίας ή παραδοσιακού ανταγωνισμού και έστρεψε την προσοχή σε βραχυπρόθεσμα οικονομικά κέρδη, συχνά εις βάρος νομικών και άλλων υποχρεώσεων. Το αποτέλεσμα είναι, ότι δόθηκε προτεραιότητα στην οικονομική επιτυχία, έναντι όλων των άλλων αξιών και υποβαθμίστηκε η σημασία του νόμου. Η κανονικοποίηση μιας τέτοιας συμπεριφοράς φαίνεται κυρίως από τη δικαιολόγησή της με ηθικούς όρους, συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής υγείας της επιχείρησης, η οποία εξυπηρετεί σημαντικά κοινωνικά συμφέροντα¹⁵. Έτσι, η αποκλίνουσα συμπεριφορά στους κόλπους της οικονομικής δραστηριότητας, με σημαντικό κοινωνικό κόστος, όχι μόνο μαθαίνεται, αλλά τείνει να αποτελεί κανονικότητα σε τέτοιο βαθμό, ώστε

¹⁴ Βιδάλη Σ. (2022). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*. Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη. σελ:65-67.

¹⁵ Pontell, H. N., & Geis, G. (Eds.). (2007). *International handbook of white-collar and corporate crime*. Springer. σελ: 33-35.

οι δράστες συχνά να μην αισθάνονται ότι παρανομούν, με την δικαιολογία ότι «έτσι γίνονται οι δουλειές».

Ο E. Sutherland, αρχικά, με την θεωρία της διαφορικής συναναστροφής, ως μία γενική θεωρία για τις αιτίες όλων των εγκλημάτων, πέτυχε να απεγκλωβίσει την έννοια του εγκλήματος από την φτώχεια και τα βιολογικά χαρακτηριστικά του ατόμου, για να προχωρήσει το 1939 στην διατύπωση της έννοιας του εγκλήματος του λευκού κολάρου.

Κατά τον E. Sutherland, το έγκλημα δεν διαπράττεται μόνο από το μπλε κολάρο, υπάρχει και το έγκλημα της ανώτερης τάξης ή της τάξης με τα λευκά περιλαίμια, που αποτελείται από αξιοσέβαστους επιχειρηματίες και επαγγελματίες. Πρόκειται για εγκλήματα, που παρεμβαίνουν στον κύκλο της οικονομίας και έτσι, ως προς το έννομο αγαθό που προσβάλλουν, συγκαταλέγονται στα οικονομικά εγκλήματα¹⁶. Οι δύο θεωρίες του E. Sutherland συναντιούνται, καθώς οι εγκληματίες του λευκού περιλαιμίου ακολουθούν την ίδια διαδραστική διαδικασία με τους κοινούς εγκληματίες, αυτή της διαφορικής συναναστροφής. Η διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι τα άτομα από χαμηλά κοινωνικά στρώματα ξεκινούν την εγκληματική τους δράση σε περιβάλλον κοινωνικής και οικονομικής αποστέρησης, ενώ οι εγκληματίες του λευκού κολάρου υιοθετούν την εγκληματική συμπεριφορά ως κοινή πρακτική της επιχειρηματικής τους δράσης, αγγίζοντας συχνά το παράδοξο της θεσμικής νομιμοποίησής της¹⁷.

1.2.2 Η προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος υπό το πρίσμα της Κριτικής Εγκληματολογίας

Ο E. Sutherland κατάφερε να προσεγγίσει το εγκληματικό φαινόμενο, όχι ως μία απλή υπόθεση παρέκκλισης, αλλά το συνέδεσε με την πολυπλοκότητα και τον συγκρουσιακό χαρακτήρα των σύγχρονων κοινωνιών. Ωστόσο, ενώ η μελέτη του ξεκίνησε με την μετάβαση από τον άνθρωπο-εγκληματία στο εγκληματικό φαινόμενο, δεν κατάφερε να το συνδέσει με τις αδυναμίες του καπιταλισμού. Μέσα από την θεωρία της διαφορικής συναναστροφής προσαρμοσμένης στο έγκλημα του λευκού κολάρου, επιστρέφει στον ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα του εγκλήματος, αφήνοντας στο απυρόβλητο το

¹⁶ Βιδάλη Σ. (2017) *Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη. σελ. 132.

¹⁷ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014). *«Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα. Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*. Εκδόσεις: Π.Ν. Σάκκουλας. σελ.65.

καπιταλιστικό σύστημα, το οποίο κατά τα άλλα κινδυνεύει από τις πρακτικές αυτές και υπονομεύεται η ομαλή λειτουργία του. Έτσι, το έγκλημα του λευκού κολάρου δεν παρουσιάζεται ως αδυναμία ή ατέλεια του καπιταλιστικού συστήματος, αλλά προσωποποιείται και μεταφράζεται ως ανήθικες πρακτικές, που ακολουθούν οι επιχειρήσεις και οι επιχειρηματίες¹⁸.

Οι θεωρητικοί της Κριτικής Εγκληματολογίας, επαναφέρουν εκ νέου το ζήτημα της αιτιολογίας του εγκλήματος, θεωρώντας ότι αιτία τις αποκλίνουσας συμπεριφοράς είναι η εκμεταλλευτική φύση του καπιταλισμού και η επιδίωξη του μέγιστου κέρδους με ταυτόχρονη μείωση του κόστους. Υπό αυτή την συνθήκη, η εγκληματική συμπεριφορά πηγάζει από την πίεση που ασκείται στους εργαζομένους για την εντατικοποίηση της παραγωγής, αλλά συγχρόνως η ίδια πίεση επηρεάζει και την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς από την ανώτερη τάξη, με στόχο την επιδίωξη δεσπόζουσας θέσης στην οικονομία και την εξάλειψη του ανταγωνισμού μέσω αξιόποινων πράξεων¹⁹.

Η έρευνα επαληθεύει, ότι οι ηθικές αντιλήψεις των στελεχών επιχειρήσεων δεν διαμορφώνονται μόνο μέσα σε αποκλίνουσες εταιρικές υποκουλτούρες, αλλά και μέσα από βασικούς κοινωνικούς θεσμούς, όπως η ίδια η οικονομία και το δίκαιο²⁰.

Η Κριτική Εγκληματολογία, συνέδεσε το εκάστοτε οικονομικό και παραγωγικό σύστημα με το εγκληματικό φαινόμενο, το οποίο υποστηρίζει ότι είναι συμβατό με τα αντίστοιχα οικονομικά συστήματα.

Επιπλέον, αμφισβήτησε την ορθότητα του ποινικού νόμου και έπαψε να τον αντιμετωπίζει ως προϊόν κοινωνικής συναίνεσης, αλλά ως εργαλείο προώθησης των συμφερόντων της κυρίαρχης τάξης. Στις μέρες πολλά σκάνδαλα έχουν επιβεβαιώσει την διαπλοκή μεταξύ πολιτικών και οικονομικών παραγόντων στην παραγωγή της νομοθεσίας. Ιδιαίτερα στο πεδίο του οικονομικού εγκλήματος οι «ομάδες πίεσης» διεθνώς γνωστές ως «lobbying», που αποτελούνται από ισχυρά οικονομικά συμφέροντα, έχουν ως στόχο να επηρεάσουν

¹⁸ Βασιλάντωνοπούλου, Β. (2014). «Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα. Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική. Εκδόσεις: Π.Ν. Σάκουλας. σελ: 71-74.

¹⁹ Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. (2024). *Αποκλίνουσα Συμπεριφορά & Ποινικό Φαινόμενο*. Αθήνα : Εκδόσεις ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ. σελ: 68-69.

²⁰ Pontell, H. N., & Geis, G. (Eds.). (2007). *International handbook of white-collar and corporate crime*. Springer. σελ: 34.

την διαδικασία παραγωγής των νόμων, προς συγκεκριμένη κατεύθυνση, ενώ συχνά στις ομάδες πίεσης συμμετέχουν τα ίδια τα μέλη των νομοπαρασκευαστικών επιτροπών²¹.

Βασικό ζήτημα για τους κριτικούς εγκληματολόγους δεν ήταν τα χαρακτηριστικά, που έχει ένας εγκληματίας, αλλά ο λόγος που κάποιος στιγματίζεται ως εγκληματίας, ενώ άλλοι υπεκφεύγουν του χαρακτηρισμού, παρόλο που η συμπεριφορά τους είναι εξίσου επιβλαβής²². Με αυτό τον τρόπο, η Κριτική Εγκληματολογία έστρεψε το ενδιαφέρον της στους κοινωνικά ισχυρούς με διττό τρόπο, ως εμπνευστές και συγχρόνως ως παραβάτες του νόμου.

1.2.3 Το οικονομικό έγκλημα υπό τη θεωρία της Κοινωνικής Βλάβης

Πολλοί εγκληματολόγοι, εδώ και καιρό, έχουν έρθει αντιμέτωποι με τους εγγενείς περιορισμούς, που ενέχει ο υπό κρατική εποπτεία νομικός ορισμός του εγκλήματος.

Ο Sutherland (1945) επέκτεινε σημαντικά την έννοια του εγκλήματος. Οι Schwendinger και Schwendinger (1970) πρότειναν ότι οι βλάβες που προκύπτουν από τον ρατσισμό, τον σεξισμό και την οικονομική εκμετάλλευση θα πρέπει να βρίσκονται στο επίκεντρο της εγκληματολογικής μελέτης. Για τον Michalowski (1985, σ. 317), παράνομες ή επιβλαβείς πράξεις που προκύπτουν από την ιδιοκτησία ή τη διαχείριση κεφαλαίου, θα πρέπει επίσης να μελετώνται από τον κλάδο. Πιο πρόσφατα, οι Tifft και Sullivan (2001, σ. 191) επιχείρησαν να επεκτείνουν τον ορισμό του εγκλήματος, ώστε να περιλαμβάνει κοινωνικές συνθήκες, κοινωνικές δομές ή ενέργειες πρόθεσης ή αδιαφορίας, που παρεμποδίζουν την ικανοποίηση βασικών αναγκών.

Παρά τις προσπάθειες αυτές, μέχρι τις αρχές αυτού του αιώνα η έννοια της «κοινωνικής βλάβης» δεν είχε ποτέ ουσιαστικά ενσωματωθεί στην εγκληματολογία.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, μια ομάδα ακαδημαϊκών άρχισε να σκέφτεται πιο συστηματικά, πώς η έννοια της κοινωνικής βλάβης θα μπορούσε να αναπτυχθεί ως εναλλακτική προς το έγκλημα. Αποτέλεσμα αυτών των συζητήσεων ήταν η διερεύνηση της μελέτης της κοινωνικής βλάβης και η ανάπτυξη ενός εναλλακτικού επιστημονικού πεδίου, της ζημιολογίας (zemiology). Ο όρος υιοθετήθηκε το 1998 από την ελληνική λέξη «ζημία»,

²¹ Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαράλαμπος, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σελ: 192.

²² Βασιλάντωνοπούλου, Β. (2014). *«Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα. Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*. Εκδόσεις: Π.Ν. Σάκκουλας. σελ:108.

κατά τη διάρκεια του ετήσιου συνεδρίου της European Group for the Study of Deviance and Social Control στο ελληνικό νησί των Σπετσών²³.

Η νέα θεωρητική πρόταση της Κοινωνικής Βλάβης διευρύνει την μελέτη σε μορφές κοινωνικής βλάβης, που δεν συνιστούν έγκλημα και είναι πέρα από τα όρια του αξιόποινου, όπως είναι τα εγκλήματα του λευκού κολάρου και τις επιβλαβείς επιρροές στις ανθρώπινες ζωές.

Η Κριτική Εγκληματολογία παραμένει δέσμια της ποινικής αντίληψης και εστιάζει στο τυπικό «νομικό έγκλημα» και το μοντέλο έγκλημα – τιμωρία. Έτσι, ακόμα και η σημερινή οικονομική κρίση αντιμετωπίζεται από την εγκληματολογία με όρους κοινής εγκληματικότητας, παρά υπό την οπτική της οικονομικής και κοινωνικής βλάβης.

Η θεωρία της Κοινωνικής Βλάβης επιδιώκει μία μεταστροφή στην προσέγγιση και ανάλυση των κοινωνικών καταστάσεων, αντί δηλαδή μίας οπτικής «από πάνω προς τα κάτω» προωθείται μία λογική «από κάτω προς τα πάνω», επηρεασμένη άμεσα από την σκέψη του R. Quinney, ο οποίος αμφισβήτησε την ουδετερότητα του νόμου και υποστήριξε, ότι ο ποινικός νόμος αντανάκλα τα συμφέροντα των ισχυρών. Υπογραμμίζει, ότι η κατηγορία του εγκλήματος εξάγει από το περιεχόμενό της πολλές επιβλαβείς δραστηριότητες και επιχειρεί να περικλείσει στους κόλπους της ένα ευρύ φάσμα γεγονότων και συνθηκών που επηρεάζουν τους ανθρώπους στο σύνολο της ζωής τους. Για να περιοριστεί η αοριστία και η ασάφεια, στην έννοια της κοινωνικής βλάβης περιλαμβάνονται φυσικές καταστροφές, χρηματοπιστωτικές και οικονομικές βλάβες, συναισθηματική και ψυχολογική βλάβη, πολιτισμική ασφάλεια, πρόσβαση στην εκπαίδευση, τον πολιτισμό και την πληροφόρηση²⁴. Το να οριστεί η κοινωνική βλάβη μπορεί να είναι εξίσου προβληματική με το να οριστεί το έγκλημα, αλλά συγχρόνως αναδεικνύει την αδυναμία να οριοθετηθούν τα εγκλήματα των ισχυρών και τον αμφίβολο τρόπο κατασκευής του εγκλήματος.

1.3 Μορφές του οικονομικού εγκλήματος

Τα οικονομικά εγκλήματα καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα αδικημάτων, που πλήττουν όχι μόνο ατομικά περιουσιακά δικαιώματα, αλλά και την εμπιστοσύνη στην ομαλή λειτουργία της

²³ Hillyard, P. & Tomb, St. «Social Harm and Zemiology» στο Canning, V., & Tombs, S. (2021). *From social harm to zemiology: A critical introduction*. Routledge. σελ: 284-285.

²⁴ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014). «Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα. Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική. Εκδόσεις: Π.Ν. Σάκκουλας. σελ:426-433.

οικονομικής ζωής και του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Πολλά από αυτά είναι τυποποιημένες εγκληματικές συμπεριφορές, ενώ άλλα συνιστούν πρακτικές, που είναι δύσκολο να στοιχειοθετηθούν ως εγκλήματα.

Η διαφθορά, για παράδειγμα, είναι μία μορφή οικονομικού εγκλήματος, που υπονομεύει τη λειτουργία του κράτους και των δημόσιων αρχών σε όλα τα επίπεδα. Στον Ποινικό Κώδικα δεν προβλέπεται ως αυτοτελές έγκλημα, κινείται κυρίως στον άξονα των εννοιών της δωροδοκίας και της δωροληψίας και αποτυπώνεται μέσω επιμέρους διατάξεων, όπως η δωροληψία και η δωροδοκία δημοσίων υπαλλήλων, δικαστικών λειτουργών και πολιτικών στα άρθρα 235, 236, 237, 239, 256, 159, 159Α ΠΚ. Ωστόσο, η πρόβλεψη αυτών των αδικημάτων στον Ποινικό Κώδικα, αν και περιλαμβάνουν έναν σημαντικό αριθμό πράξεων διαφθοράς, δεν καλύπτουν το σύνολο των περιπτώσεων, οι οποίες σχετίζονται με την παραβίαση της αξιοκρατίας, της αμεροληψίας, της ισότητας και της διαφάνειας. Στην περίπτωση της δωροδοκίας για έκδοση άδειας, για παράδειγμα, έχουμε κατάχρηση εξουσίας, γιατί προωθείται το ιδιωτικό συμφέρον, έναντι του δημοσίου συμφέροντος στα πλαίσια μίας κατά τα άλλα νόμιμης διοικητικής πράξης. Μία τέτοια πρακτική είναι δύσκολο να αποκαλυφθεί, παρά μόνο με διεisdυτικό δικαστικό έλεγχο, ο οποίος δεν είναι αυτεπάγγελτος και πρέπει να προτείνεται από τον διάδικο²⁵. Το αποτέλεσμα είναι πολλά περιστατικά διαφθοράς να μένουν στην αφάνεια και ατιμώρητα.

Ένα άλλο είδος οικονομικού εγκλήματος, είναι το έγκλημα της απάτης, το οποίο προβλέπεται στον Ποινικό Κώδικα στο άρθρ. 386 ΠΚ και σχετίζεται με την παράνομη στέρηση χρημάτων, περιουσίας ή νόμιμων δικαιωμάτων, μέσω εξαπάτησης ή παραπλάνησης. Η απάτη εμφανίζεται σε διάφορες μορφές, όπως η επενδυτική απάτη, η ασφαλιστική απάτη, η παράνομη διεκδίκηση επιδομάτων τα οποία ένα άτομο δεν δικαιούται, η φορολογική απάτη και η απάτη με ειδικούς φόρους κατανάλωσης. Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί ραγδαία αύξηση της απάτης που διαπράττεται στο διαδίκτυο, με τους εγκληματίες να εκμεταλλεύονται τεράστιο αριθμό ανυποψίαστων χρηστών²⁶.

²⁵ Ράικος, Δ. (2006). *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα. σελ.: 108-109, 140-141

²⁶ Eurojust. *Οικονομικά εγκλήματα*. <https://www.eurojust.europa.eu/crime-types-and-cases/crime-types/economic-crimes>

Τα οικονομικά εγκλήματα της υπεξαίρεσης, που ρυθμίζεται στο άρθρο 375 ΠΚ και της απιστίας, που τυποποιείται στο άρθρο 390 ΠΚ, αποτελούν εγκλήματα κατά περιουσιακών αγαθών. Τα δύο αυτά οικονομικά εγκλήματα διαφέρουν ως προς το, ότι το βασικό χαρακτηριστικό της υπεξαίρεσης είναι η παράνομη ιδιοποίηση ξένου κινητού πράγματος, που βρίσκεται νόμιμα στην κατοχή του δράστη, στο πλαίσιο κάποιας σχέσης εμπιστοσύνης, ενώ η απιστία είναι έγκλημα διαχειριστικό, δεν απαιτείται ιδιοποίηση περιουσίας, αλλά αρκεί η πρόκληση ζημίας μέσω παράβασης των καθηκόντων διαχείρισης²⁷.

Τέλος, η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, όπως προβλέπεται στο Ν. 4557/2018 και στην οποία θα αναφερθούμε εκτενώς στην παρούσα εργασία, αποτελεί αυτοτελές αδίκημα και συνιστά τον τελικό κρίκο στην αλυσίδα πολλών οικονομικών εγκλημάτων. Η οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα και όλες οι εγκληματικές ομάδες έχουν ως στόχο το κέρδος. Εδώ ακριβώς έρχεται να παίξει ρόλο το ξέπλυμα χρήματος. Η εισαγωγή παράνομα αποκτηθέντων περιουσιακών στοιχείων στην νόμιμη οικονομία παρέχει στους εγκληματίες φαινομενικά νόμιμους πόρους, που καθιστούν ολοένα και πιο δύσκολο να εντοπιστεί η πραγματική τους πηγή²⁸.

1.4 Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες

1.4.1 Η έννοια και τα βασικά χαρακτηριστικά της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες περιγράφεται ως η διαδικασία, μέσω της οποίας αποκρύπτεται η ύπαρξη, η παράνομη πηγή ή η παράνομη χρήση εσόδων, τα οποία στη συνέχεια εμφανίζονται ως νόμιμα. Οι εγκληματικές δραστηριότητες εξασφαλίζουν τεράστια κέρδη, τα οποία οι εγκληματίες δεν ενδιαφέρονται να κρύψουν, αλλά να νομιμοποιήσουν αξιοποιώντας το τραπεζικό και χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η νομιμοποίηση των παράνομων εσόδων, είναι ζωτικής σημασίας για τους εγκληματίες, οι

²⁷ Τσότσου, Α. (2025, Μαΐου 29). *Οικονομικά εγκλήματα και νομιμοποίηση εσόδων: Η ποινική αντιμετώπιση ενός πολυεπίπεδου φαινομένου*. NB Daily – Νομική Βιβλιοθήκη. <https://daily.nb.org/nomiki-ekpaideusi/oikonomika-egklimata-kai-nomimopoiisi-esodon-i-poiniki-antimetopisi-enos-polyepipedou/>

²⁸ Eurojust. *Οικονομικά εγκλήματα*. <https://www.eurojust.europa.eu/crime-types-and-cases/crime-types/economic-crimes>

οποίοι έχουν ως κύριο στόχο την επανεπένδυσή τους στην ανάπτυξη και επέκταση της εγκληματικής τους δράσης²⁹.

Βασικό χαρακτηριστικό της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες είναι ότι πρόκειται για ένα δευτερογενές ποινικό αδίκημα. Αν και πρόκειται για ένα αυτοτελές έγκλημα, το οποίο τυποποιείται στον Ν.4557/2018, προϋποθέτει την ύπαρξη ενός προηγούμενου αδικήματος, από το οποίο προέρχονται τα παράνομα έσοδα. Ο Ν.4557/2018 προβλέπει με σαφήνεια στο άρθρ. 4 Ν.4557/2018 τα βασικά αδικήματα, που στοιχειοθετούν το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Η ανάγκη ύπαρξης ενός προηγούμενου αδικήματος, υπαγορεύεται από την βασική αρχή του ποινικού δικαίου, για την ύπαρξη προσβολής ενός ευδιάκριτου έννομου αγαθού. Η καθαρότητα της εθνικής οικονομίας, η δημόσια ασφάλεια, ειδικά όσον αφορά πρόδρομα εγκλήματα, όπως η τρομοκρατία και η προσβολή του αγαθού της απονομής της δικαιοσύνης, ως έννομα αγαθά δεν μπορούν να αποτελέσουν βάση ποινικοποίησης, λόγω της γενικότητας και του υπερατομικού χαρακτήρα των αγαθών αυτών³⁰. Επιπλέον, η ύπαρξη ενός προηγούμενου βασικού αδικήματος εξυπηρετεί την πλήρωση της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, δηλαδή την γνώση του δράστη ότι τα έσοδα προς νομιμοποίηση προέρχονται από εγκληματικές ενέργειες³¹.

Ένα άλλο βασικό χαρακτηριστικό της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, είναι ο διεθνής χαρακτήρας που έχει και οφείλεται στην χρήση του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Ως τα μέσα της δεκαετίας του '80, η διαδικασία αυτή θεωρούνταν ποινικά αδιάφορη. Το πρώτο κράτος που πήρε μέτρα για τον περιορισμό του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος ήταν οι ΗΠΑ και τα μέτρα σχετίζονταν με την θέσπιση συγκεκριμένων υποχρεώσεων των τραπεζών και άλλων χρηματοπιστωτικών οργανισμών, για τον έλεγχο της ταυτότητας των πελατών τους και τον περιορισμό του τραπεζικού

²⁹ Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. « Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές πράξεις». Στο Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου. (2000). *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου: Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου*. Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας.σελ: 119

³⁰ Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. «Η ποινική αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος: Μεταξύ διεθνούς, ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας», *Ποινικά Χρονικά* 2007. σελ:17-18.

³¹ Πετρόπουλος, Β. «Ζητήματα υποκειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες», *Ποινικά Χρονικά* 2008. σελ: 957

απορρήτου³². Για να συντηρηθεί όμως το προβάδισμα των αμερικανικών τραπεζών, με την πίεση των ΗΠΑ, το πρόβλημα και τα μέτρα αντιμετώπισής του διεθνοποιήθηκαν.

Επιπλέον, η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες δεν είναι μια μεμονωμένη πράξη, αλλά μια διαδικασία που πραγματοποιείται σε στάδια. Η διαδικασία ξεκινά με την τοποθέτηση (placement), όπου τα παράνομα χρήματα εισάγονται για πρώτη φορά στο οικονομικό σύστημα, συνήθως μέσω καταθέσεων σε τράπεζες. Στη συνέχεια ακολουθεί η διαστρωμάτωση (layering), κατά την οποία πραγματοποιούνται πολλές και σύνθετες συναλλαγές μέσω εικονικών εταιρειών. Τελικό στάδιο αποτελεί η ενσωμάτωση (integration), όπου τα χρήματα επανεισάγονται στην οικονομία ως νόμιμα μέσω επενδύσεων, αγοράς ακινήτων και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Ο στόχος σε αυτό το τελευταίο στάδιο είναι η επανένωση των χρημάτων με τον εγκληματία δίνοντας την εντύπωση της νόμιμης προέλευσης³³.

Τέλος, όπως τα εγκλήματα του λευκού κολάρου και τα οικονομικά εγκλήματα, χρήζουν επεξήγησης, λόγω της συμβίωσής τους με την νομιμότητα και την ταυτοποίησή τους με την έννοια των πραγματικών εγκλημάτων, έτσι και η έννοια της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες χαρακτηρίζεται από την ίδια ασάφεια. Στην περίπτωση της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων, μολονότι πρόκειται για ένα αυτοτελές έγκλημα, η υπερποινικοποίηση που προκύπτει μέσω της διασύνδεσης του ξεπλύματος βρόμικου χρήματος με ένα σύνολο αξιόποινων πράξεων, οδηγεί σε έναν διευρυμένο και ανακριβή ορισμό³⁴.

1.4.2 Ο ορισμός του φαινομένου στην διεθνή και ελληνική νομοθεσία.

Ο ορισμός της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στη διεθνή και ελληνική νομοθεσία είναι σε μεγάλο βαθμό κοινός και αυτό γιατί ο έλεγχος του φαινομένου επιδιώχθηκε αρχικά από τις ΗΠΑ και στην συνέχεια εξαπλώθηκε παγκοσμίως. Οι ΗΠΑ

³² Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. « Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές πράξεις». Στο Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου. (2000). *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου: Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου*. Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας, σελ: 122

³³ Eurojust. *Οικονομικά εγκλήματα*. <https://www.eurojust.europa.eu/crime-types-and-cases/crime-types/economic-crimes>

³⁴ Βασιλαντωνοπούλου, Β. «Η αντεγκληματική πολιτική για το ξέπλυμα «βρόμικου» χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση». Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

ήταν το πρώτο κράτος, που πήρε μέτρα κατά της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και στη συνέχεια ως ιδρυτικό μέλος της Ομάδας Χρηματοοικονομικής δράσης (Financial Action Task Force - FATF) προώθησε τις συστάσεις της FATF μέσω του ΟΗΕ, του Συμβουλίου της Ευρώπης και την Ε.Ε προσδίδοντάς τους με αυτόν τον τρόπο δεσμευτικό χαρακτήρα, μέσα από την ενσωμάτωσή τους σε νομικά κείμενα. Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι πρόκειται για μία ποινικοποίηση διεθνούς προέλευσης, που επιβλήθηκε εκ των άνω στα επιμέρους κράτη³⁵. Αυτή η συνθήκη αποτυπώνεται τόσο στον προσδιορισμό της έννοιας της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, όσο και στα μέτρα αντιμετώπισης του φαινομένου.

Έτσι, στην ελληνική έννομη τάξη, ο ορισμός της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (ξέπλυμα χρήματος) αποτυπώνεται στο άρθρ. 2 παρ. 2 Ν. 4557/2018, ύστερα από την ενσωμάτωση κατ' άρθρ. 1 Ν. 4557/2018 της Οδηγίας (ΕΕ) 2015/849 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Μαΐου 2015. Ενώ, η Οδηγία (ΕΕ) 2015/849, στην αιτιολογική σκέψη 4 κάνει σαφή αναφορά στην ανάγκη συμμόρφωσης της Ε.Ε με τα διεθνή πρότυπα, επισημαίνοντας ότι λαμβάνει υπόψη της τις συστάσεις της FATF του 2012³⁶. Αν στην συνέχεια ανατρέξουμε στις συστάσεις της FATF (2012), ο ορισμός της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες προκύπτει από την Σύσταση 3 της FATF, όπου θέτει την υποχρέωση στα κράτη να ποινικοποιήσουν το ξέπλυμα χρήματος και παραπέμπει στα διεθνή κείμενα της Σύμβασης της Βιέννης (1988) και της Σύμβασης του Παλέρμο (2000)³⁷. Στο άρθρ. 6 της Σύμβασης του Παλέρμο, συναντάμε το βασικό και πιο πλήρες κείμενο, το οποίο χρησιμοποιείται έως σήμερα ως γενικός ορισμός και τον συναντάμε σχεδόν αυτούσιο στο άρθρ. 2 παρ. 2 Ν.4557/2015, όπου ορίζεται ως νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες οι πράξεις, όπως η μετατροπή ή μεταβίβαση περιουσίας, που προέρχεται από έγκλημα με σκοπό την απόκρυψη της

³⁵ Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. «Η ποινική αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος: Μεταξύ διεθνούς, ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας», *Ποινικά Χρονικά* 2007. σελ: 3-4.

³⁶ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο & Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2015). *Οδηγία (ΕΕ) 2015/849 σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32015L0849>

³⁷ Financial Action Task Force (FATF). (2012). *International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation (The FATF Recommendations)*. FATF. <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/recommendations/FATF%20Recommendations%202012.pdf>

προέλευσής της, η απόκρυψη ή συγκάλυψη της πραγματικής φύσης ή της κυριότητάς της, καθώς και η απόκτηση, κατοχή ή χρήση αυτής με γνώση κατά τον χρόνο της απόκτησης, ότι αυτή αποτελεί προϊόν εγκλήματος³⁸.

Συμπερασματικά, ο ορισμός του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, η διαμόρφωση του οποίου ξεκίνησε με αφετηρία τη Σύμβαση της Βιέννης (1988) για την καταπολέμηση του λαθρεμπορίου ναρκωτικών ουσιών και τη Σύμβαση του Παλέρμο (2000), ταυτίζεται σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

1.4.3 Το οικονομικό έγκλημα ως βασικό αδίκημα για την νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και η προβληματική που προκύπτει.

Η νομιμοποίηση παράνομων εσόδων, αρχικά, δεν φαινόταν να έχει κάποια αυτοτελή κοινωνική απαξία και αντιμετωπιζόταν με διατάξεις για την αποδοχή προϊόντων εγκλήματος. Θα μπορούσαμε μάλιστα να ισχυριστούμε, ότι με την διαδικασία του «ξεπλύματος» τα παράνομα έσοδα επανεισάγονται στην νόμιμη οικονομία, ενώ διαφορετικά θα διοχετεύονταν αποκλειστικά στην παραοικονομία.

Υπό την προεδρία του R. Reagan στις ΗΠΑ και τον πόλεμο κατά των ναρκωτικών, η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες εμφανίστηκε ως πρακτική, που ενισχύει το οργανωμένο έγκλημα, θίγοντας με αυτόν τον τρόπο την δημόσια τάξη³⁹. Από τότε και για μεγάλο χρονικό διάστημα η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες σχετιζόταν με τον πόλεμο κατά των ναρκωτικών και την τρομοκρατία, αφήνοντας στο απυρόβλητο τα εγκλήματα του λευκού κολάρου και τα οικονομικά εγκλήματα.

Για πρώτη φορά στην Οδηγία 2005/60/EK αναφέρονται επιμέρους μορφές οικονομικής εγκληματικότητας, όπως η δωροδοκία και η απάτη, ως βασικά εγκλήματα για την νομιμοποίηση παράνομων εσόδων. Στην Οδηγία (ΕΕ) 2015/849 προστίθενται τα φορολογικά εγκλήματα, ενώ στην Οδηγία (ΕΕ) 2018/1673 αναφέρεται ρητά η διαφθορά ως

³⁸ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2004). *United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto*. United Nations.
https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf

³⁹ Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου. (2000). *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου: Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου*. Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας. σελ:117-122.

βασικό αδίκημα για την νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Η ένταξη των οικονομικών εγκλημάτων στα βασικά αδικήματα της νομιμοποίησης εσόδων δημιουργεί μία σειρά ζητημάτων πρακτικής φύσης, που απορρέουν από την συμβιωτική σχέση, που έχουν τα εγκλήματα αυτά με την νομιμότητα. Στην περίπτωση της φοροδιαφυγής ως βασικό έγκλημα της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων, σοβαρό ζήτημα αποτελεί η νομιμοποιούμενη περιουσία. Για την στοιχειοθέτηση της νομιμοποίησης ο νόμος απαιτεί όχι οποιοδήποτε όφελος, αλλά όφελος από εγκληματική δραστηριότητα. Αυτή η προϋπόθεση δεν μπορεί να συμβαίνει στην πλειοψηφία των εγκλημάτων φοροδιαφυγής. Για παράδειγμα, η μη απόδοση ΦΠΑ από έσοδα, που αποκτήθηκαν στα πλαίσια της άσκησης του επαγγέλματος, δεν είναι δεκτικά νομιμοποίησης, καθώς το επάγγελμα δεν είναι εγκληματική δραστηριότητα. Όπως και η παράλειψη καταβολής χρεών προς το δημόσιο δεν καθιστά αναδρομικά εγκληματική την προέλευση της περιουσίας⁴⁰. Συμπερασματικά, και στις δύο περιπτώσεις δεν είναι δυνατή η στοιχειοθέτηση της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων, λόγω έλλειψης περιουσίας από εγκληματική δραστηριότητα, εκτός της περίπτωσης, που ο δράστης λαμβάνει επιστροφή ΦΠΑ, παραπλανώντας το ελληνικό δημόσιο, άλλως πρόκειται για δαπάνες που εξοικονομήθηκαν. Η διαφθορά ως βασικό αδίκημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, παρουσιάζει ζητήματα που σχετίζονται με τον ορισμό της διαφθοράς. Η έννοια της διαφθοράς συνδέεται με την παραβίαση της αρχής της νομιμότητας. Έτσι, μία διοικητική πράξη μπορεί να πληροί τους κανόνες δικαίου και να είναι νόμιμη, αλλά να εξυπηρετεί ιδιωτικά συμφέροντα και όχι το δημόσιο συμφέρον. Να εκδηλώνεται δηλαδή ως κατάχρηση εξουσίας και όχι ως παράβαση τυποποιημένων εγκληματικών συμπεριφορών, όπως αυτά προβλέπονται στον ποινικό νόμο. Εφόσον λοιπόν η συμπεριφορά του διοικητικού οργάνου είναι σύμφωνη με τους κανόνες δικαίου, δεν στοιχειοθετείται πράξη διαφθοράς και κατ' επέκταση εγκληματική δραστηριότητα⁴¹. Εν κατακλείδι, πολύ σωστά ο νομοθέτης συμπεριέλαβε τα οικονομικά εγκλήματα στα βασικά αδικήματα για την στοιχειοθέτηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, ωστόσο, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε, ότι δυσχεραίνει το έργο των αρχών στο στάδιο της έρευνας και της απόδειξης.

⁴⁰ Τριανταφύλλου, Γ. (2014). «Ξέπλυμα» περιουσίας από φοροδιαφυγή. Ποινικά Χρονικά. σελ: 723-725.

⁴¹ Ράικος, Δ. (2006). Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα. σελ: 153.

2. Στάδια, μηχανισμοί και μέθοδοι νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Όπως, προαναφέραμε, οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν το πρώτο κράτος, που εκδήλωσε έντονο ενδιαφέρον για την ανάδειξη της νομιμοποίησης εσόδων ως παγκόσμιο ζήτημα.

Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, ποινικοποιήθηκε πρόσφατα, αν και ως πρακτική την συναντάμε από την αρχαιότητα, όπου το ψευδές εμπόριο αποτελούσε τον τρόπο μεταφοράς παράνομων εμπορευμάτων και εσόδων. Ο John Zdanowicz, Καθηγητής Χρηματοοικονομικών στο Florida International University, εκτιμά ότι η παλαιότερη μέθοδος νομιμοποίησης, ήταν η νομιμοποίηση μέσω εμπορίου (trade-based money laundering), κατά την οποία η απόκρυψη παράνομων χρημάτων γινόταν μέσω πλαστών τιμολογίων για εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων⁴².

Η παγκοσμιοποίηση, η τεχνολογική εξέλιξη και η ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος δημιούργησε ευκαιρίες για το έγκλημα, αλλά και δικλίδες ασφαλείας για την αντιμετώπισή του. Έτσι, οι νομιμοποιητές χρειάστηκε να είναι τόσο επινοητικοί, όσο απαιτεί το σύστημα ελέγχων. Οι φορολογικοί παράδεισοι και τα καθεστώτα χρηματοπιστωτικής μυστικότητας, όπως υπήρχαν πριν από τη δεκαετία του 1990, απαιτούσαν πολύ λιγότερη επιδεξιότητα από τους μεγάλους νομιμοποιητές σε σύγκριση με σήμερα. Οι μέθοδοι νομιμοποίησης μπορεί να είναι τόσο απλές όσο η μεταφορά χρημάτων σε βαλίτσες πέρα από τα σύνορα προς δικαιοδοσίες με χαλαρότερους ελέγχους κατά της νομιμοποίησης εσόδων. Ωστόσο, σήμερα θα ήταν αρκετά δύσκολο να βρεθεί τραπεζίτης πρόθυμος να δεχτεί έναν πελάτη, που φθάνει με ιδιωτικό αεροσκάφος μεταφέροντας βαλίτσες με εκατομμύρια δολάρια σε μετρητά για κατάθεση⁴³. Αντίθετα, η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες έχει αναδειχθεί σε μία ιδιαίτερα πολύπλοκη και εξειδικευμένη διαδικασία, στο βαθμό που η διεθνής έκθεση της FATF το 2018 ανέλυσε την επαγγελματική νομιμοποίηση εσόδων (professional money laundering – PML), αναδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο την διάσταση του προβλήματος. Το κύριο

⁴² Unger, B. (2013). Introduction. Στο Unger, B., & van der Linde, D. (Eds.). *Research handbook on money laundering*. Edward Elgar Publishing. σελ:3-16.

⁴³ Levi, M., & Reuter, P. (2006). *Money laundering*. In M. Tonry (Ed.), *Crime and Justice: A Review of Research* (Vol. 34, pp. 289–375). University of Chicago Press. σελ:311 <https://doi.org/10.1086/501508>

χαρακτηριστικό που καθιστά την PML μοναδική είναι η παροχή υπηρεσιών νομιμοποίησης εσόδων έναντι προμήθειας, αμοιβής ή άλλου είδους οικονομικού οφέλους⁴⁴.

2.1 Τα στάδια της νομιμοποίησης

Η νομιμοποίηση εσόδων περιγράφεται συνήθως ως μια διαδικασία που αποτελείται από τρία διαδοχικά στάδια, την τοποθέτηση (placement), τη διαστρωμάτωση (layering) και την ενσωμάτωση (integration). Η τοποθέτηση συνίσταται στην εισαγωγή των παράνομων κεφαλαίων στο νόμιμο χρηματοπιστωτικό σύστημα, είτε μέσω καταθέσεων μετρητών, είτε μέσω πιο σύνθετων μεθόδων. Η διαστρωμάτωση περιλαμβάνει ένα σύνολο ενεργειών που αποσκοπούν στην απομάκρυνση των κεφαλαίων από την εγκληματική τους προέλευση. Σε αυτό το στάδιο, το ξέπλυμα χρήματος προβαίνει σε μια σειρά μετατροπών και κινήσεων των κεφαλαίων για να τα αποσυνδέσει από τον πραγματικό δικαιούχο. Αφού, ολοκληρωθούν με επιτυχία τα δύο πρώτα στάδια, στο τρίτο στάδιο, επιδιώκεται η ενσωμάτωση των κεφαλαίων στη νόμιμη οικονομία, μέσω επενδύσεων σε ακίνητα, πολυτελή περιουσιακά στοιχεία ή επιχειρηματικές δραστηριότητες⁴⁵.

Σύμφωνα με την έκθεση της FATF, στο πρώτο στάδιο, τα κεφάλαια μεταφέρονται, είτε φυσικά, είτε ηλεκτρονικά, σε επαγγελματίες νομιμοποιητές εσόδων (professional money launderers – PMLs) ή σε οντότητες που ενεργούν για λογαριασμό τους. Ο ακριβής τρόπος εισαγωγής των κεφαλαίων στο σχήμα νομιμοποίησης ποικίλλει ανάλογα με το είδος του βασικού εγκλήματος και τη μορφή με την οποία δημιουργήθηκαν τα παράνομα έσοδα (π.χ. μετρητά, τραπεζικά κεφάλαια, εικονικό νόμισμα κ.λπ.). Όταν τα παράνομα έσοδα εισάγονται υπό μορφή μετρητών στο νόμιμο τραπεζικό σύστημα, όπως είθισται συνήθως στην περίπτωση της πώλησης ναρκωτικών, ακολουθείται η «μέθοδος του μυρμηγκιού», κατά την οποία κατατίθενται σε διαφορετικούς λογαριασμούς μικροποσά, ώστε να αποφεύγονται οι σχετικοί έλεγχοι⁴⁶. Ορισμένα είδη εγκληματικής δραστηριότητας, όπως η απάτη, η υπεξαίρεση και τα φορολογικά εγκλήματα, δημιουργούν παράνομα έσοδα, που τηρούνται ήδη σε τραπεζικούς λογαριασμούς. Σε αντίθεση με τα έσοδα από ναρκωτικά, τα

⁴⁴ Financial Action Task Force. (2018). *Professional money laundering*. FATF. <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/Professional-Money-Laundering.pdf>

⁴⁵ Financial Action Task Force. (n.d.). *Frequently asked questions: How is money laundered?* <https://www.fatf-gafi.org/en/pages/frequently-asked-questions.html>

⁴⁶ Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. «Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές πράξεις». Στο Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου. (2000). *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου: Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου*. Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας. σελ: 120.

έσοδα αυτά σπάνια ξεκινούν ως μετρητά. Οι δράστες συνήθως συστήνουν νομικές οντότητες, στο όνομα των οποίων ανοίγονται τραπεζικοί λογαριασμοί, οι οποίοι χρησιμοποιούνται για τη μεταφορά χρημάτων. Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ότι σε ορισμένες μορφές εγκληματικότητας, ιδίως στο ψηφιακό χώρο, τα έσοδα αποκτώνται σε μορφή εικονικών νομισμάτων (π.χ. Bitcoin). Οι δράστες επιδιώκουν τη μετατροπή τους σε ευρώ, είτε μέσω ανταλλακτηρίων είτε μέσω απευθείας συναλλαγών μεταξύ ιδιωτών (peer-to-peer). Στην τελευταία περίπτωση, τα ποσά κατατίθενται σε τραπεζικούς λογαριασμούς και εμφανίζονται ως συνήθεις μεταφορές χρημάτων.

Στο στάδιο της διαστρωμάτωσης, οι PMLs επιδιώκουν να καταστήσουν δυσκολότερη την ιχνηλάτηση των κεφαλαίων και την αποσύνδεσή τους από των πραγματικό δικαιούχο. Συχνά χρησιμοποιείται συνδυασμός διαφορετικών τεχνικών στα πλαίσια νομιμοποίησης των εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Στην περίπτωση όπου τα έσοδα είναι μετρητά οι συνήθεις μηχανισμοί περιλαμβάνουν τη νομιμοποίηση μέσω εμπορίου (trade-based money laundering – TBML) με υπερτιμολόγηση προϊόντων, εικονικές εμπορικές συναλλαγές, αλλά και υπόγεια τραπεζικά συστήματα, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το σύστημα hawala, που χρησιμοποιείται για την μεταφορά και παραλαβή χρηματικών ποσών ισοδύναμης αξίας⁴⁷.

Τα παράνομα κεφάλαια, που μεταφέρονται μέσω λογαριασμών, στις περισσότερες περιπτώσεις, μεταφέρονται μέσω εταιρικών δομών, όπως Ε.Π.Ε, εταιρείες κελύφη, εταιρείες ράφια ή καταπιστεύματα (trust), σε εγχώριες και σε διεθνείς δικαιοδοσίες με σκοπό την απόκρυψη του πραγματικού δικαιούχου.

Ενώ οι εγκληματίες που δραστηριοποιούνται στο κυβερνοέγκλημα, καθώς και στη διακίνηση παράνομων αγαθών μέσω διαδικτυακών καταστημάτων, χρησιμοποιούν κυρίως δίκτυα «money mules» (ενδιάμεσων προσώπων). Τα παράνομα έσοδα διατηρούνται σε μορφή εικονικού νομίσματος και αποθηκεύονται σε ηλεκτρονικά πορτοφόλια, τα οποία περνούν από πολύπλοκες αλυσίδες μεταφορών.

Στο τελικό στάδιο, τα νομιμοποιημένα πλέον κεφάλαια μεταφέρονται σε λογαριασμούς, που ελέγχονται από τους πελάτες των PMLs, τους στενούς συνεργάτες τους ή τρίτα πρόσωπα που ενεργούν για λογαριασμό τους. Οι PMLs ενδέχεται να επενδύσουν τα

⁴⁷ Financial Action Task Force. (2013). *The role of hawala and other similar service providers in money laundering and terrorist financing*. FATF – Financial Action Task Force. <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Methodsandtrends/Role-hawalas-in-ml-tf.html>

παράνομα έσοδα για λογαριασμό των πελατών σε ακίνητα, πολυτελή αγαθά ή επιχειρήσεις στο εξωτερικό, είτε να δαπανηθούν για προσωπική χρήση⁴⁸.

2.2 Μέθοδοι και τεχνικές νομιμοποίησης

Σε αντίθεση με τα περισσότερα είδη εγκλήματος, η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες χαρακτηρίζεται από την ποικιλία των μορφών της και των συμμετεχόντων σε αυτή. Είναι χαρακτηριστικό, ότι η επίσημη έκθεση αξιολόγησης απειλών για το ξέπλυμα χρήματος (*Money Laundering Threat Assessment* - MLTA) του United States Department of the Treasury (2005) αναλύει δεκατρείς μεθόδους νομιμοποίησης εσόδων, οι οποίες εκτείνονται από καθιερωμένες τεχνικές ενσωμάτωσης «βρώμικου» χρήματος στο χρηματοπιστωτικό σύστημα έως σύγχρονες καινοτομίες που εκμεταλλεύονται τα παγκόσμια δίκτυα πληρωμών καθώς και το διαδίκτυο⁴⁹. Η νομιμοποίηση εσόδων μπορεί να περιλαμβάνει τις πιο αξιόπιστες τράπεζες, οι οποίες χωρίς να το γνωρίζουν παρέχουν υπηρεσίες σε πελάτες με φαινομενικά άψογα διαπιστευτήρια. Δεν απαιτούνται απαραίτητα διεθνείς συναλλαγές, υπάρχουν πολλές περιπτώσεις καθαρά εγχώριας νομιμοποίησης. Παρ' όλα αυτά, μεγάλο μέρος των περιπτώσεων περιλαμβάνει τη μετακίνηση κεφαλαίων πέρα από τα εθνικά σύνορα. Τα χρήματα μπορούν να νομιμοποιηθούν με πολλούς τρόπους, οι οποίοι εξελίσσονται διαρκώς. Γι' αυτό το λόγο υπάρχει μια εκτεταμένη και συνεχώς αυξανόμενη βιβλιογραφία οδηγιών και παρουσίασης της σοβαρότητας του προβλήματος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το διαδίκτυο, το οποίο έχει προσθέσει νέες μεθόδους. Ορισμένοι από τους βασικούς μηχανισμούς που περιγράφονται παρακάτω σχετίζονται μόνο με μία από τις τρεις φάσεις της νομιμοποίησης, ενώ άλλοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε οποιαδήποτε φάση. Οι μέθοδοι νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες μπορεί να είναι τόσο απλές όσο η μεταφορά χρημάτων σε βαλίτσες προς δικαιιοδοσίες, που είναι λιγότερο αυστηρές στην εφαρμογή των διεθνών κανόνων AML ή να περιλαμβάνει πιο σύνθετα σχήματα με περίπλοκες τραπεζικές μεταφορές και την αγορά επιχειρήσεων⁵⁰.

⁴⁸ Financial Action Task Force. (2018). *Professional money laundering*. FATF. <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/Professional-Money-Laundering.pdf>

⁴⁹ United States Department of the Treasury. (2005). *U.S. money laundering threat assessment*. Ανακτήθηκε από <https://home.treasury.gov/system/files/246/mlta.pdf>

⁵⁰ Levi, M., & Reuter, P. (2006). *Money laundering*. In M. Tonry (Ed.), *Crime and Justice: A Review of Research* (Vol. 34, pp. 289–375). University of Chicago Press. σελ.:312-314 <https://doi.org/10.1086/501508>

2.2.1 Το τραπεζικό σύστημα

Η ισχύς των τραπεζών πηγάζει από την αποκλειστικότητα, που τους αποδίδεται, σύμφωνα με το άρθρ. 4 παρ. 1 του Κανονισμού (ΕΕ) 575/2013 (CRR), αλλά και σύμφωνα με το άρθρ. 21 του Τραπεζικού Νόμου (Banking Act of 1933) των ΗΠΑ, να ασκούν τη δραστηριότητα της αποδοχής καταθέσεων και να παρέχουν άμεση πρόσβαση σε αυτές μέσω του συστήματος πληρωμών.

Ο ρόλος του τραπεζικού συστήματος στη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες είναι κομβικός καθώς χρησιμοποιείται και στα τρία στάδια της νομιμοποίησης, αυτό της τοποθέτησης (placement), της διαστρωμάτωσης (layering) και της ενσωμάτωσης (integration). Η εμπλοκή των τραπεζικών ιδρυμάτων στο ξέπλυμα χρήματος μπορεί να είναι είτε εν γνώσει, είτε εν αγνοία τους, σε κάθε περίπτωση, όμως, είναι δεδομένο, ότι το συμφέρον του εκάστοτε τραπεζικού ιδρύματος είναι συνυφασμένο με την εισροή κεφαλαίων.

Η ακούσια εμπλοκή του τραπεζικού συστήματος στη διαδικασία νομιμοποίησης παράνομων εσόδων σχετίζεται με τις ευπάθειες του ίδιου του συστήματος. Οι τράπεζες, παρότι υποχρεούνται να ταυτοποιούν τους πελάτες τους, αντιμετωπίζουν περιπτώσεις όπου επιχειρείται απόκρυψη της πραγματικής ταυτότητας ή της προέλευσης των κεφαλαίων. Σ' αυτό συμβάλλει η ανάπτυξη της διαδικτυακής τραπεζικής και η απουσία φυσικής παρουσίας, που καθιστά ακόμη πιο δύσκολη την επαλήθευση της ταυτότητας των πελατών, όπως και η χρήση λογαριασμών ανταπόκρισης (correspondent accounts), οι οποίοι μπορεί να αποκρύπτουν την πραγματική ταυτότητα του εντολέα. Όσο μεγαλύτερη είναι η απόσταση μεταξύ πελάτη και τράπεζας, τόσο δυσκολότερη καθίσταται η ταυτοποίησή του. Επιπλέον, καθώς οι διασυνοριακές τραπεζικές μεταφορές υπόκεινται σε αυξανόμενο έλεγχο και ρύθμιση, οι εγκληματίες στρέφονται σε πιο παραδοσιακά μέσα πληρωμής, όπως στη χρήση επιταγών, ταχυδρομικών εντολών πληρωμής και τραπεζικών επιταγών. Αν και αυτά τα μέσα διεθνούς μεταφοράς χρημάτων χρειάζονται περισσότερο χρόνο για να εκκαθαριστούν, θεωρούνται από τους νομιμοποιητές εσόδων ως λιγότερο ελεγχόμενα και πιο αποτελεσματικά⁵¹.

⁵¹ United States Department of the Treasury. (2005). *U.S. money laundering threat assessment*. Ανακτήθηκε από <https://home.treasury.gov/system/files/246/mlta.pdf>

Μία ακόμη ιδιότητα του τραπεζικού συστήματος, που το καθιστά χρήσιμο στην νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, είναι το τραπεζικό απόρρητο, το οποίο αν και δεν κατοχυρώνεται από ένα νομικά δεσμευτικό κείμενο, ωστόσο προκύπτει έμμεσα από το σύνολο των κανόνων προστασίας προσωπικών δεδομένων. Έτσι, το τραπεζικό απόρρητο εντάσσεται στο διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το οποίο παρέχει ένα σαφές πλαίσιο για την προστασία του δικαιώματος στην ιδιωτικότητα, όπως ενδεικτικά κατοχυρώνεται στο άρθρο 12 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (1948) και σε ευρωπαϊκό επίπεδο στον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων (GDPR) — Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679, και κυρίως στο άρθρ. 5 παρ. 1 εδ. (στ) σχετικά με την ακεραιότητα και εμπιστευτικότητα (integrity & confidentiality) στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων⁵².

Την ίδια στιγμή, διεθνή κείμενα, όπως οι Συστάσεις της FATF, οι αρχές της Επιτροπής της Βασιλείας και η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνούς Οργανωμένου Εγκλήματος, επιδιώκουν τον περιορισμό του τραπεζικού απορρήτου για σκοπούς πρόληψης του οικονομικού εγκλήματος.

Ωστόσο, το προνόμιο των τραπεζών στην λήψη καταθέσεων και στην παροχή άμεσης πρόσβασης σε αυτές τις καταθέσεις, σε συνδυασμό με το τραπεζικό απόρρητο και το κίνητρο του κέρδους, συνέβαλαν στη διαμόρφωση και ανάπτυξη της ιδιωτικής τραπεζικής. Η ιδιωτική τραπεζική ορίζεται ως η προσωπική ή διακριτική παροχή ενός ευρέος φάσματος χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και προϊόντων σε εύπορους πελάτες. Το ξέπλυμα χρήματος μέσω σχέσεων ιδιωτικής τραπεζικής οφείλεται συχνότερα σε σοβαρή αποτυχία δέουσας επιμέλειας, αν όχι σε συνενοχή της τράπεζας⁵³. Οι υπηρεσίες αυτές που παρέχονται από τις τράπεζες σε ιδιώτες, οι οποίοι επενδύουν μεγάλης αξίας περιουσιακά στοιχεία, στοχεύουν στην ελαχιστοποίηση των φόρων, με προσεκτική κατανομή των περιουσιακών στοιχείων του πελάτη ή με την απόκρυψή τους από τις φορολογικές αρχές, με απόλυτη

⁵² Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (χ.χ.). *International standards*. <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-privacy/international-standards>

⁵³ United States Department of the Treasury. (2005). *U.S. money laundering threat assessment*. Ανακτήθηκε από <https://home.treasury.gov/system/files/246/mlta.pdf>

εχεμύθεια⁵⁴. Γι' αυτό η τήρηση του απορρήτου είναι θεμελιώδους σημασίας για την τράπεζα και προστατεύεται με διάφορους τρόπους.

Αρχικά, το απόρρητο προστατεύεται με την αρχή της διαίρεσης της πληροφορίας, δηλαδή οι πληροφορίες αποθηκεύονται κατακερματισμένες στην τράπεζα, έτσι ώστε να μην μπορούν να συνδυαστούν όλες μαζί, ενώ κάθε υπάλληλος γνωρίζει αποκλειστικά το κομμάτι με το οποίο ασχολείται. Πολλές φορές η τεχνική αυτή δεν είναι αρκετή, έτσι αποτελεσματικότερη φαίνεται να είναι η πληθώρα πληροφοριών στο βαθμό που είναι δύσκολο να αναλυθούν από τους ερευνητές και να αποκαλυφθεί το πλήρες νόημα όλων των στοιχείων. Επιπλέον, όπως προκύπτει από την περίπτωση της HSBC, οι τράπεζες είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικές με την εφαρμογή εσωτερικών ελέγχων. Έτσι, ενώ υπάρχουν πληροφοριακά συστήματα, που δίνουν την δυνατότητα παρακολούθησης των λογαριασμών σε πραγματικό χρόνο, δεν αξιοποιούνται από τις τράπεζες, προς αποφυγή μεγαλύτερου ελέγχου. Αλλά και με πρακτικές, όπως η κίνηση χρημάτων «από λογαριασμό σε λογαριασμό», επιτυγχάνεται η απόκρυψη του πραγματικού δικαιούχου. Πλήθος συναλλαγών μπορούν να διενεργούνται στην διάρκεια μίας μέρας, οι οποίες καταγράφονται στα εσωτερικά πληροφοριακά συστήματα των τραπεζών και στο τέλος με εσωτερικό συμψηφισμό υπολογίζεται η διαφορά, που οφείλει η μία τράπεζα να καταβάλλει στην άλλη. Αυτή είναι και η μόνη συναλλαγή, που μπορεί να ιχνηλατηθεί εκτός τράπεζας, παρά το γεγονός, ότι όλη τη μέρα τα συστήματα συγκεντρώνουν χιλιάδες συναλλαγές, στο τέλος συγχωνεύονται σε μία και μοναδική⁵⁵.

2.2.2 Κατάχρηση εταιρικών δομών και offshore εταιρειών

Η έρευνα έχει αποδείξει ότι η νομιμοποίηση εσόδων συνδέεται σχεδόν πάντοτε με τη κατάχρηση εταιρικών σχημάτων. Συγκεκριμένα, μελέτες της FATF, καθώς και της Πρωτοβουλίας Ανάκτησης Κλεμμένων Περιουσιακών Στοιχείων (StAR) της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Γραφείου των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UNODC), έχουν εξετάσει την χρήση εταιρικών οχημάτων για παράνομους σκοπούς

⁵⁴ Βιδάλη, Σ. «Όψεις της ανάκρισης σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος» στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.σελ:320.

⁵⁵ Hervé Falciani & Angelo Mincuzzi (2015). *Το χρηματοκιβώτιο των φοροφυγάδων*. Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη. σελ:122-128.

συμπεριλαμβανομένης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Σύμφωνα με το κείμενο “Guidance on Transparency and Beneficial Ownership” της FATF, η ελκυστικότητα των εταιρικών αυτών οχημάτων για τους εγκληματίες έγκειται στο γεγονός, ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την συγκάλυψη της ταυτότητας του πραγματικού δικαιούχου.

Η εταιρική νομοθεσία, πράγματι, επιτρέπει την έλλειψη επαρκών πληροφοριών για τον πραγματικό δικαιούχο και την οικονομική δραστηριότητα της εταιρείας, κάτι που αποδεικνύεται, αρκεί να ανατρέξουμε, όσον αφορά τουλάχιστον την ελληνική νομοθεσία, στο άρθρ. 61 ΑΚ για τα βασικά στοιχεία της έννοιας του νομικού προσώπου, όπου προβλέπεται, ότι νομικό πρόσωπο είναι «ένωση προσώπων για την επιδίωξη ορισμένου σκοπού..» και ειδικότερα στο άρθρ. 4 και 5 Ν.4548/2018 «Περί Ανωνύμων Εταιρειών», αλλά και στο άρθρ. 43 και 49 Ν. 4072/2012 για την Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρεία (ΙΚΕ). Παρατηρούμε, ότι δίνεται η δυνατότητα ίδρυσης εταιρειών, χωρίς υποχρεωτική οικονομική δραστηριότητα και περιορισμούς ως προς την νομική μορφή των μετόχων, ακόμη και μέσω της συμμετοχής εταιρειών σε άλλες εταιρείες, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια πολύπλοκη ιεραρχική “αλυσίδα” ιδιοκτησίας. Έτσι, οι πληροφορίες για τον πραγματικό δικαιούχο μπορούν να αποκρυφθούν μέσω της χρήσης εταιρειών-κελυφών (shell companies), οι οποίες μπορεί να είναι εταιρείες Α.Ε, Ε.Π.Ε ή Ι.Κ.Ε, χωρίς μεγάλη ή καθόλου οικονομική δραστηριότητα και πολύπλοκο ιδιοκτησιακό καθεστώς⁵⁶.

Ο εντοπισμός της πραγματικής κυριότητας μπορεί να γίνει ακόμα πιο δύσκολος με την χρήση ενδιάμεσων προσώπων, για τη σύσταση των παραπάνω νομικών οντοτήτων. Τα πρόσωπα αυτά μπορεί να είναι είτε επαγγελματίες πάροχοι υπηρεσιών, όπως οι trustees ή nominees, είτε μη επαγγελματίες (frond man), που είναι άνθρωποι εμπιστοσύνης, δεν βασίζονται σε επαγγελματικές συμφωνίες, αλλά σε προσωπικές σχέσεις με τον πραγματικό δικαιούχο και χρησιμοποιούνται περισσότερο, όταν το διεφθαρμένο πρόσωπο έχει δημόσιο αξίωμα, είναι δηλαδή πολιτικώς εκτεθειμένο πρόσωπο (Π.Ε.Π., Politically Exposed Person – PEP). Με αυτό τον τρόπο, ο έλεγχος σταματά σε συγγενής, συνεργάτες, ανθρώπους βιτρίνα, χωρίς να υπάρχει κίνδυνος να εντοπιστεί ο πραγματικός δικαιούχος⁵⁷.

⁵⁶ Financial Action Task Force. (2014). *Guidance on transparency and beneficial ownership*. FATF. σελ:6-7 <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/Guidance-transparency-beneficial-ownership.pdf.coredownload.inline.pdf>

Τα καταπιστεύματα (trusts) μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν για την απόκρυψη περιουσιακών στοιχείων, συμπεριλαμβανομένων των προϊόντων εγκλήματος, γιατί αποσυνδέουν πλήρως τον πραγματικό δικαιούχο από τα ονόματα των λοιπών εμπλεκόμενων μερών. Για παράδειγμα, σε ένα καταπίστευμα (trust), διαφορετικά πρόσωπα μπορεί να κατέχουν, να ωφελούνται και να ελέγχουν το καταπίστευμα, ανάλογα με τις διατάξεις του εγγράφου σύστασής του. Στην περίπτωση αυτή είναι πιο δύσκολο να βρεθεί ο πραγματικός δικαιούχος. Ο διαχειριστής (trustee) λειτουργεί σύμφωνα με την σύμβαση του καταπιστεύματος, δηλαδή ενεργεί εκ μέρους κάποιου άλλου, ο δικαιούχος είναι αυτός, που ωφελείται, αλλά δεν ασκεί τον έλεγχο, αλλά ούτε ο ιδρυτής, που βάζει το κεφάλαιο, ασκεί τον έλεγχο. Ωστόσο, οι trustees έχουν κίνητρο να αποφεύγουν ύποπτους πελάτες, γιατί είναι αυτοί που θα αντιμετωπίσουν τυχόν ποινικές ευθύνες.

Οι εταιρείες ράφια (shelf companies), είναι εταιρείες που παραμένουν αδρανής μετά την ίδρυσή τους, δηλαδή, είναι στο ράφι μέχρι να πωληθούν. Οι εταιρείες αυτές έχουν το πλεονέκτημα, ότι δεν απαιτείται χρόνος για σύσταση νέας εταιρείας, αφού αγοράζεται. Χρησιμοποιούνται, κυρίως, για το άνοιγμα λογαριασμών και έτσι λειτουργούν ως όχημα εισόδου των χρημάτων στο σύστημα κατά το πρώτο στάδιο της νομιμοποίησης εσόδων, το στάδιο της τοποθέτησης (placement)⁵⁸.

Τα παραπάνω εταιρικά οχήματα μπορούν εύκολα να δημιουργηθούν σε διάφορες χώρες, των οποίων το εταιρικό δίκαιο επιτρέπει την ίδρυση εταιρείας από αλλοδαπούς. Η ίδρυση offshore εταιρειών σε δικαιοδοσίες με ευέλικτο εταιρικό δίκαιο, δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο τον εντοπισμό του πραγματικού δικαιούχου. Οι δικαιοδοσίες αυτές, γνωστές ως φορολογικοί παράδεισοι, εκμεταλλεύονται το κυριαρχικό τους δικαίωμα να δημιουργούν νόμους, με σκοπό να προσελκύσουν επενδυτές. Η νομοθεσία, που δημιουργείται, περιλαμβάνει φοροελαφρύνσεις, διευκολύνει συναλλαγές, που πραγματοποιούνται από άτομα που δεν κατοικούν στην περιοχή τους, ενώ συγχρόνως προσφέρει νομικά κατοχυρωμένο απόρρητο⁵⁹. Έτσι, η σύσταση offshore εταιρειών, που βρίσκεται στο ενδιάμεσο στάδιο της διαδικασίας νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές

^{56, 58} Emile van der Does de Willebois, E.M. Halter, R. A. Harrison, Ji Won Park, J. C. Sharman 2011, The Puppet Masters. How the Corrupt Use Legal Structures to Hide Stolen Assets and What to Do About It. Washington DC: STAR, World Bank, UNDO.

⁵⁹ Ronen Palan (2009, October 1). *History of tax havens*. History & Policy. <https://historyandpolicy.org/policy-papers/papers/history-of-tax-havens/>

δραστηριότητες, χρησιμοποιείται τόσο για φοροαπαλλαγή, όσο και για συγκάλυψη του πραγματικού δικαιούχου, εμποδίζοντας τις αρμόδιες αρχές να αποκτήσουν πληροφορίες για το υπό έρευνα εταιρικό όχημα, που βρίσκεται στην αντίστοιχη δικαιοδοσία.

2.2.3 Κρυπτονομίσματα

Τα κρυπτονομίσματα είναι αποκεντρωμένα νομίσματα, που σημαίνει, ότι δεν εκδίδονται από κάποια κεντρική τράπεζα, αλλά εκδίδονται από τους προγραμματιστές τους ή δημιουργούνται από τους αντίστοιχους αλγόριθμους δικτύου τους, όπως για παράδειγμα το ψηφιακό νόμισμα bitcoin, το οποίο δημιουργείται με την διαδικασία mining (εξόρυξη). Το mining είναι μια ανταγωνιστική διαδικασία, όπου ισχυροί υπολογιστές λύνουν πολύπλοκους μαθηματικούς γρίφους, που προστατεύουν την εγκυρότητα των συναλλαγών. Ο πρώτος υπολογιστής, που θα λύσει τον γρίφο, λαμβάνει ως ανταμοιβή bitcoin⁶⁰. Τα κρυπτονομίσματα αποτελούν ψηφιακά περιουσιακά στοιχεία, δηλαδή, δεν έχουν απτή μορφή. Υπάρχουν και λειτουργούν σε ένα δημόσιο βιβλίο, που ονομάζεται blockchain, το οποίο καταγράφει όλες τις συναλλαγές κρυπτονομισμάτων. Η κρυπτογράφηση blockchain έχει σχεδιαστεί για να καθιστά όλες τις συναλλαγές αμετάβλητες και ασφαλείς από παραβίαση, πλαστογραφία και άλλες μορφές δόλιας συναλλαγής. Το blockchain είναι ένα κρυπτογραφημένο δημόσιο βιβλίο συναλλαγών μέσω του οποίου μπορούν να μεταφερθούν, να καταγραφούν και να αποθηκευτούν ψηφιακά περιουσιακά στοιχεία και χρησιμοποιεί κρυπτογράφηση για την προστασία ευαίσθητων δεδομένων. Έτσι, το κοινό μπορεί να δει ότι έχει πραγματοποιηθεί μια συναλλαγή, αλλά δεν είναι σε θέση να δει τις ταυτότητες των εμπλεκόμενων στη συναλλαγή ή και το περιεχόμενο της συναλλαγής⁶¹. Αυτή η δυνατότητα είναι, που κάνει τα κρυπτονομίσματα κατάλληλο μέσο για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

⁶⁰ Andreou Academy. (n.d.). *Τι είναι το Bitcoin και το cryptocurrency mining και πώς λειτουργεί*.
<https://andreouacademy.com/%CF%84%CE%B9-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF-bitcoin-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF-cryptocurrency-mining-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%80%CF%8E%CF%82-%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81/>

⁶¹ Montevirgen, K. (n.d.). *What is cryptocurrency?* Britannica Money. Encyclopaedia Britannica.
<https://www.britannica.com/money/what-is-cryptocurrency>

Οι εγκληματίες μπορούν να εκμεταλλευτούν την ψευδωνυμία του blockchain, τις αποκεντρωμένες πλατφόρμες χρηματοδότησης και τα ανταλλακτήρια κρυπτονομισμάτων για να αποκρύψουν την πηγή των παράνομων χρημάτων τους. Το ξέπλυμα χρήματος από κρυπτονομίσματα συνήθως περιλαμβάνει την απόκρυψη της πηγής των χρημάτων μέσω πολλαπλών επιπέδων συναλλαγών στο blockchain. Όσο περισσότερες συναλλαγές κάνουν οι εγκληματίες, τόσο πιο δύσκολο γίνεται να τους εντοπίσουν. Και εδώ η διαδικασία αποτελείται από τρία βασικά βήματα, την κατάθεση των παράνομα αποκτηθέντων κεφαλαίων με την αγορά κρυπτονομισμάτων, την ανάμειξη κρυπτονομισμάτων και την αναδιανομή τους σε μικρά, τυχαιοποιημένα ποσά σε διαφορετικά πορτοφόλια και τέλος, τη μετατροπή τους σε πιο σταθερά περιουσιακά στοιχεία ή νομίσματα. Σε αντίθεση με το παραδοσιακό ξέπλυμα χρήματος, το οποίο περιλαμβάνει πολλαπλές τράπεζες και υπεράκτιους λογαριασμούς, το ξέπλυμα χρήματος με κρυπτονομίσματα συμβαίνει μέσω διαδικτύου⁶².

Η FATF έχει αναγνωρίσει τον αυξημένο κίνδυνο νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, μέσω κρυπτονομισμάτων. Χρησιμοποιεί τον γενικό νομικό ορισμό εικονικά περιουσιακά στοιχεία (virtual assets – VA), για να περιγράψει την ψηφιακή περιουσία, που μεταφέρεται διαδικτυακά και να μην περιοριστεί μόνο στα κρυπτονομίσματα.

Σύμφωνα με την FATF, τα εικονικά περιουσιακά στοιχεία (VAs) μπορούν να επιτρέψουν επιχειρηματικές σχέσεις χωρίς φυσική παρουσία ή να επιτρέψουν συναλλαγές χωρίς τη χρήση ή εμπλοκή ενός VASP ή ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος. Επιπλέον, τα VAs μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ταχεία μεταφορά κεφαλαίων παγκοσμίως μέσω του διαδικτύου. Ομοίως, προϊόντα ή υπηρεσίες VAs που διευκολύνουν ψευδωνυμικές συναλλαγές ενέχουν επίσης υψηλότερους κινδύνους νομιμοποίησης εσόδων, ιδιαίτερα αν εμποδίζουν την ικανότητα ενός VASP να ταυτοποιεί τον δικαιούχο. Η έλλειψη ταυτοποίησης πελατών και αντισυμβαλλομένων είναι ιδιαίτερα ανησυχητική στο πλαίσιο των VAs, τα οποία έχουν διασυννοριακό χαρακτήρα. Επίσης, οι διαφορές στη ρύθμιση μεταξύ χωρών δημιουργούν ρυθμιστικά κενά, που μπορούν να αξιοποιηθούν για παράνομες δραστηριότητες. Για τον λόγο αυτό, η FATF τονίζει την ανάγκη εφαρμογής ισχυρών μέτρων ταυτοποίησης πελάτη (Know Your Customer – KYC) και μέτρα καταπολέμησης

⁶² Webopedia. (n.d.). *Crypto money laundering: How it works*. Webopedia. <https://www.webopedia.com/crypto/learn/crypto-money-laundering/>

της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (Anti-Money Laundering – AML)⁶³.

3. Αντεγκληματική πολιτική και μέτρα αντιμετώπισης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες

Το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες έχει ιδιαιτερότητες, που πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά την διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής. Αρχικά, πρόκειται για μία διαδικασία, ο παράνομος χαρακτήρας της οποίας πρέπει να στηρίζεται στην προστασία ενός ευδιάκριτου έννομου αγαθού και αυτό όσον αφορά το ξέπλυμα χρήματος, προκύπτει από τον συσχετισμό του με την τέλεση κάποιου άλλου προγενέστερου βασικού αδικήματος. Γι' αυτό το λόγο η αντεγκληματική πολιτική κατά της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων θα πρέπει να δίνει έμφαση κυρίως στην πρόληψη, και όχι αποκλειστικά στην καταστολή, ώστε να μην θεωρηθεί, ότι χρησιμοποιείται χρησιμοθηρικά, ως εργαλείο για την καταπολέμηση του εγκλήματος γενικότερα⁶⁴.

Επιπλέον, η διασυννοριακή φύση του φαινομένου απαιτεί τη διεθνή συνεργασία τόσο στην ανταλλαγή πληροφοριών, όσο και στη διεξαγωγή ερευνών. Η συνεργασία αυτή, με την σειρά της, προϋποθέτει την εναρμόνιση της νομοθεσίας σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

3.1 Η έννοια της αντεγκληματικής πολιτικής.

Η αντεγκληματική πολιτική δεν συνιστά αυτοτελή επιστήμη, αλλά επιστημονικό κλάδο της Εγκληματολογίας και της Σωφρονιστικής. Η πολυπλοκότητα, όμως, των κοινωνικών σχέσεων, προϋποθέτει ένα ευρύτερο πεδίο γνώσεων, κάτι που οδήγησε πλήθος επιστημών στην ενασχόληση με το εγκληματικό φαινόμενο.

⁶³ Financial Action Task Force. (2021). *Updated guidance for a risk-based approach to virtual assets and virtual asset service providers*. <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/Updated-Guidance-VA-VASP.pdf>

⁶⁴ Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. «Η ποινική αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος: Μεταξύ διεθνούς, ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας», *Ποινικά Χρονικά* 2007. σελ:3.

Ωστόσο, το βάρος της αντεγκληματικής πολιτικής βαραίνει κυρίως το ποινικοκατασταλτικό σύστημα, γι' αυτό είναι σημαντικό τα μέτρα αντεγκληματικής πολιτικής να έχουν ανθρωποκεντρικό και δικαιοκρατικό χαρακτήρα, που να εστιάζουν στα αίτια του εγκλήματος. Διαφορετικά, ο σχεδιασμός της αντεγκληματικής πολιτικής κινδυνεύει να προάγει την σκοπιμότητα εις βάρος της νομιμότητας και να αποκτά διαχειριστικό χαρακτήρα, χωρίς στην ουσία να επιλύει τα κοινωνικά προβλήματα, που ευνοούν την ανάπτυξη του εγκλήματος. Η αντεγκληματική πολιτική που εφαρμόζεται, επηρεάζεται άμεσα από τις γενικότερες αντιλήψεις για το τι είναι δίκαιο, τι είναι έγκλημα και ποιος θεωρείται εγκληματίας. Οι αντιλήψεις αυτές διαμορφώνονται στα πλαίσια μίας ιστορικής συγκυρίας, ενώ τα μέτρα που υιοθετεί η εκάστοτε κυβέρνηση για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα του εγκλήματος, αντικατοπτρίζουν την πολιτική της ιδεολογία. Η αντεγκληματική πολιτική, συνεπώς, αποτελεί μορφή της κυβερνητικής πολιτικής, που ασκείται για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, στα πλαίσια μιας ιστορικής συγκυρίας⁶⁵.

Η επίδραση της θεωρίας στην αντιμετώπιση του εγκλήματος είναι εμφανής, αρκεί να παρατηρήσουμε τις πολιτικές, που εφαρμόστηκαν ανά περιόδους με βάση τα κυρίαρχα ιδεολογικά πρότυπα. Το 18^ο έως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, υπό την επίδραση του Κλασικισμού και του Θετικισμού επικρατεί το ιδεολογικό πρότυπο της άμυνας της κοινωνίας στο έγκλημα. Εδώ το έγκλημα θεωρείται προσβολή στο γενικό κοινωνικό συμφέρον και η αντεγκληματική πολιτική ως άμυνα της κοινωνίας σε αυτή την προσβολή. Η ποινή αποτελεί το βασικό εργαλείο ελέγχου και πρόληψης του εγκλήματος, μέσω της αποτροπής, της αχρήστευσης αλλά και του μετασχηματισμού του εγκληματία σε εργατικό δυναμικό εντός σωφρονιστικών μονάδων, όπου η εργασία αποτελεί μέσω διαβίωσης και σωφρονισμού των κρατουμένων. Υπό την επίδραση του Θετικισμού, αν και βασικό ιδεολογικό πρότυπο παραμένει η άμυνα της κοινωνίας στο έγκλημα, οι σκοποί της ποινής αλλάζουν. Το έγκλημα θεωρείται ασθένεια, που πρέπει να ιαθεί και στο σωφρονιστικό σύστημα, εκτός από την εργασία που θεωρείται θεραπευτική, εισάγονται παρεμβάσεις ψυχιατρικού χαρακτήρα, ενώ την ίδια περίοδο δίνεται έμφαση στην διαπαιδαγώγηση και προστασία των νέων μέσω της εκπαίδευσης. Η περίοδος του ναζισμού χαρακτηρίζεται από αυταρχικό εκτροχιασμό. Προωθούνται πολιτικές φυλετικών διακρίσεων, υποχρεωτικές

⁶⁵ Βιδάλη Σ. (2017) *Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη. σελ: 14-16.

στειρώσεις, περιορισμοί πολιτικών ελευθεριών, ενώ η αστυνομία λειτουργεί ως προστάτης του καθεστώτος. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, τα ανθρώπινα δικαιώματα αναδείχθηκαν σε παγκόσμιο διακύβευμα, οι πολιτικές απέναντι στο έγκλημα ήταν ηπιότερες και ειδικά σε ότι αφορά τους νέους. Η Σχολή της Νέας Κοινωνικής Άμυνας, απορρίπτει το τιμωρητικό - ανταποδοτικό πρότυπο, όσον αφορά τη λειτουργία της ποινής και το ιατρικό μοντέλο της θεραπείας και θέτει ως στόχο την κοινωνική επανένταξη του εγκληματία. Την ίδια περίοδο με την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου ποινικοποιείται το πολιτικό φρόνημα, διώκονται οι αριστεροί και διευρύνονται οι εξουσίες της αστυνομίας. Συγχρόνως, η Κριτική Εγκληματολογία, ασκεί κριτική στο ποινικοκατασταλτικό σύστημα για την επιλεκτική λειτουργία του εις βάρος των κατώτερων κοινωνικών τάξεων. Η επικράτηση των συντηρητικών σε ΗΠΑ και Αγγλία και ο νεοφιλελευθερισμός, που επικρατεί έκτοτε, έφερε στο προσκήνιο την θεωρία της άμυνας της κοινωνίας και τον πόλεμο κατά του εγκλήματος. Από την θεωρία των «σπασμένων παραθύρων», στον πόλεμο κατά της φτώχειας και των ναρκωτικών, η αστυνομική δράση διευρύνθηκε με σκοπό να καταπολεμηθεί το έγκλημα στην αφετηρία του ως μικροπαράβαση σε μικρή ηλικία. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στην Νέα Υόρκη το 2001, άσκησαν καταλυτική επιρροή στην διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής, ανάγοντας την ασφάλεια έως και σήμερα σε βασικό ζητούμενο παγκοσμίως. Στο όνομα της ασφάλειας δικονομικές εγγυήσεις και πολιτικές ελευθερίες τέθηκαν σε κρίση, η αστυνομία λειτουργεί όλο και περισσότερο κατά τα στρατιωτικά πρότυπα, ενώ ο φόβος του εγκλήματος οδήγησε σε αυστηροποίηση της ποινικής καταστολής⁶⁶.

Η παραπάνω σύντομη ιστορική αναδρομή, αποτυπώνει, πως οι κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις κάθε περιόδου επηρεάζουν την ευρύτερη αντίληψη για το έγκλημα και, σε συνδυασμό με την εκάστοτε πολιτική ιδεολογία, την διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής.

3.2 Τα μέτρα αντεγκληματικής πολιτικής για την αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Οι πολιτικές κατά της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες επιδιώκουν δύο βασικούς στόχους, αφενός, την καταπολέμηση των εγκληματικών δραστηριοτήτων και, αφετέρου, τη διασφάλιση της διαφάνειας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι πολιτικές, που έχουν ως στόχο τους εγκληματίες που εμπλέκονται σε

⁶⁶ Βιδάλη. Σ., ό.π., σελ. 30-44.

δραστηριότητες ξεπλύματος, έχουν κατασταλτικό χαρακτήρα, ενώ οι πολιτικές, που αφορούν πρόσωπα τα οποία, λόγω της θέσης τους σε ιδρύματα, επιχειρήσεις ή επαγγέλματα, οφείλουν να προλαμβάνουν τέτοιες δραστηριότητες, έχουν κανονιστικό και προληπτικό χαρακτήρα. Έτσι, οι νόμοι που ποινικοποιούν τη διακίνηση ναρκωτικών και τη νομιμοποίηση των εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ενδέχεται να προβλέπουν τη δήμευση παράνομα αποκτηθέντων περιουσιακών στοιχείων, ενώ οι κανονιστικές ρυθμίσεις, που απευθύνονται σε τράπεζες και μη τραπεζικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ή δικηγόρους, μπορεί να θεσπίζουν υποχρεώσεις τήρησης αρχείων και αναφοράς συναλλαγών, που αποσκοπούν στη διασφάλιση της συμμόρφωσης ιδρυμάτων και προσώπων σε ένα σύστημα, που εγγυάται την διαφάνεια στις χρηματοοικονομικές συναλλαγές. Εκτός, όμως, από τις πολιτικές, που σχετίζονται με τους τομείς της πρόληψης και της καταστολής, σημαντική είναι και η διεθνής συνεργασία στην καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, λόγω του διασυνοριακού της χαρακτήρα⁶⁷.

3.2.1 Κατασταλτικά μέτρα

Τα κατασταλτικά μέτρα στοχεύουν στην τιμωρία των δραστών, με την προϋπόθεση, ότι το έγκλημα και η αντίστοιχη ποινή προβλέπονται από το νόμο, σύμφωνα με την βασική αρχή της νομιμότητας «*nullum crimen, nulla poena sine lege*».

Καθοριστική προς αυτή την κατεύθυνση υπήρξε η συμβολή διεθνών και υπερεθνικών οργανισμών, όπως ο ΟΗΕ, η FATF, το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω συμβάσεων, συστάσεων και οδηγιών για την ποινικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, ώστε στην συνέχεια να προωθηθεί η έρευνα και η δίωξη της νομιμοποίησης εσόδων, με την βοήθεια ειδικών ανακριτικών πράξεων και την δήμευση παράνομα αποκτηθέντων περιουσιακών στοιχείων.

⁶⁷ Ernesto U. Savona (Ed.). (1997). *Responding to money laundering: International perspectives*. Harwood Academic Publishers. σελ: 32-33.

3.2.1.1 Συμβάσεις του Ο.Η.Ε

Το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος συνδέθηκε με τον πόλεμο κατά των ναρκωτικών που κήρυξε ο πρόεδρος των ΗΠΑ R. Nixon, με αποτέλεσμα η ποινικοποίηση του φαινομένου να στηριχθεί εξ αρχής σε μία ηθικολογική βάση. Τα Ηνωμένα Έθνη διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην κινητοποίηση της διεθνούς κοινότητας για την καταστολή της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η υπογραφή, στις 19 Δεκεμβρίου 1988, της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών από περισσότερες από εκατό χώρες⁶⁸. Η εν λόγω Σύμβαση αποτέλεσε ένα εργαλείο επιβολής του νόμου και περιλαμβάνει διατάξεις, που απαιτούν διεθνή ποινική συνεργασία, συμπεριλαμβανομένης της έκδοσης, της δήμευσης περιουσιακών στοιχείων, της αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής, της συνεργασίας μεταξύ των διωκτικών αρχών, του ελέγχου των πρόδρομων ουσιών και των βασικών χημικών, καθώς και της εκρίζωσης των καλλιιεργειών. Προβλέπει επίσης ότι ένα κράτος δεν μπορεί να αρνηθεί την παροχή συνδρομής επικαλούμενο τραπεζικό απόρρητο⁶⁹. Το σημαντικότερο, όμως, είναι ότι στο άρθρ. 3 της Σύμβασης κατά της Παράνομης Διακίνησης Ναρκωτικών και Ψυχοτρόπων Ουσιών (1988) γνωστή ως Σύμβαση της Βιέννης, ποινικοποιεί ρητά για πρώτη φορά τη νομιμοποίηση εσόδων που προέρχονται από την διακίνηση ναρκωτικών⁷⁰. Δώδεκα χρόνια αργότερα τα Ηνωμένα Έθνη προχωρούν περαιτέρω στην ποινικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων, υπογράφοντας το 2000 την Σύμβαση κατά του Διασυνοριακού Οργανωμένου Εγκλήματος, γνωστή και ως Σύμβαση του Παλέρμο. Η αυξημένη σημασία της συγκεκριμένης σύμβασης στην αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρόμικου χρήματος, έγκειται στο γεγονός, ότι επέκτεινε την υποχρέωση ποινικοποίησης της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων πέρα από τα ναρκωτικά. Στο άρθρ. 6 επαναλαμβάνει την υποχρέωση ποινικοποίησης του ξεπλύματος χρήματος, αλλά των εσόδων αυτών, που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες. Συγκεκριμένα στο ίδιο

⁶⁸ Βασιλαντωνοπούλου, Β. «Η αντεγκληματική πολιτική για το ξέπλυμα «βρόμικου» χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση» Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σελ. 262.

⁶⁹ Ernesto U. Savona (Ed.). (1997). *Responding to money laundering: International perspectives*. Harwood Academic Publishers. σελ:37.

⁷⁰ UN Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (1988) https://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf

άρθρ. 6 παρ. 1 (α)(i) εισάγει την έννοια του βασικού αδικήματος (predicate offence), με βασικά αδικήματα να αποτελούν όλα τα σοβαρά εγκλήματα, όπως ορίζονται στο άρθρο 2 της Σύμβασης κατά το οποίο «*Σοβαρό έγκλημα νοείται συμπεριφορά, που συνιστά αδίκημα τιμωρούμενο με ανώτατη στερητική της ελευθερίας ποινή τουλάχιστον τεσσάρων ετών ή βαρύτερη ποινή.*»⁷¹. Παρατηρείται, ότι με την Σύμβαση του Πατέρμο να στοχεύει κυρίως στην πρόληψη και καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος διεθνώς, διευρύνεται και η έννοια του ξεπλύματος χρήματος, η οποία πλέον συνδέεται με πλήθος βασικών αδικημάτων και όχι αποκλειστικά και μόνο με το λαθρεμπόριο ναρκωτικών.

Τέλος, τα Ηνωμένα Έθνη, με τη Σύμβαση κατά της Διαφθοράς (UNCAC, 2003), υποχρεώνουν τα κράτη να συμπεριλάβουν τα αδικήματα διαφθοράς, όπως αυτά προβλέπονται στο κεφάλαιο III στα άρθρ. 15 έως 25 της Σύμβασης, στα βασικά αδικήματα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, κατά το άρθρ. 23 της Σύμβασης⁷². Συνολικά, μέσα από την εξέλιξη των Συμβάσεων του ΟΗΕ, βλέπουμε τη σταδιακή διεύρυνση της ποινικοποίησης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, η οποία αποτυπώνει την έμφαση, που δόθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη περισσότερο στην καταστολή, παρά στην πρόληψη του φαινομένου.

3.2.1.2 Ο διεθνής οργανισμός FATF (Financial Action Task Force)

Η Ομάδα Χρηματοοικονομικής Δράσης (FATF) δημιουργήθηκε τον Ιούλιο του 1989 κατά τη Σύνοδο Κορυφής των Βιομηχανικά Αναπτυγμένων Χωρών στο Παρίσι, με στόχο την ανάπτυξη μιας διεθνούς προσέγγισης για τον έλεγχο της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Η ομάδα των επτά πιο βιομηχανικά ανεπτυγμένων χωρών πλαισιώθηκε από τη Σουηδία, την Ολλανδία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο, την Ελβετία, την Αυστρία, την Ισπανία και την Αυστραλία, προκειμένου να εκπονήσουν μια έκθεση του 1990 με σαράντα συστάσεις για τη μείωση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Η έκθεση οργανώνεται γενικά σε τρεις κατηγορίες: ποινικό δίκαιο,

⁷¹ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2004). *United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto*. United Nations. https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf

⁷² United Nations Office on Drugs and Crime. (2004). *United Nations Convention against Corruption*. United Nations. https://www.unodc.org/documents/brussels/UN_Convention_Against_Corruption.pdf

τραπεζικό δίκαιο και διεθνής συνεργασία, αφού προηγουμένως είχε διατυπώσει την ανάγκη υιοθέτησης της Σύμβασης της Βιέννης για τα Ναρκωτικά, τον περιορισμό του τραπεζικού απορρήτου και την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας⁷³.

Έτσι, η FATF στις 40 συστάσεις προτείνει την ποινικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στην Σύσταση 3 παρ.2 «...με σκοπό να καλύπτεται το ευρύτερο δυνατό φάσμα βασικών (predicate) αδικημάτων...».

Η ιδιαιτερότητα της FATF σχετίζεται με το γεγονός ότι πρόκειται για μία άτυπη ομάδα, χωρίς να έχει κάποια νομική υπόσταση και χωρίς οι Συστάσεις της να έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα. Παρά ταύτα, η συμμόρφωση των κρατών στις πολιτικές επιταγές της FATF, βασίζεται κυρίως στην επιβολή και τον καταναγκασμό, μέσω της αμοιβαίας αξιολόγησης, την μετέπειτα δημοσίευση των αποτελεσμάτων των αξιολογήσεων και εν τέλει την έμμεση επιβολή κυρώσεων στις χώρες που δεν συμμορφώνονται με τις εν λόγω πολιτικές⁷⁴. Οι αμοιβαίες αξιολογήσεις (Mutual Evaluation) τις FATF θεσπίστηκαν το 1991 και εντάχθηκαν επίσημα στο σύστημά της ως Mutual Evaluation Process / Mutual Evaluation Methodology. Οι αμοιβαίες αξιολογήσεις αποτελούν εκθέσεις ανά χώρα, που αναλύουν την εφαρμογή και την αποτελεσματικότητα των μέτρων για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, της τρομοκρατίας και της χρηματοδότησης της διάδοσης όπλων. Κατά τη διάρκεια μιας αμοιβαίας αξιολόγησης, η αξιολογούμενη χώρα πρέπει να αποδείξει ότι διαθέτει ένα αποτελεσματικό πλαίσιο για την προστασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος από καταχρήσεις. Οι αμοιβαίες αξιολογήσεις έχουν δύο κύρια στοιχεία, νομική συμμόρφωση (technical compliance) και την αποτελεσματικότητα (effectiveness)⁷⁵. Η Μεθοδολογία της FATF για την αξιολόγηση της τεχνικής συμμόρφωσης με τις Συστάσεις της και της αποτελεσματικότητας των συστημάτων AML/CFT/CPF (Anti-Money Laundering / Countering the Financing of Terrorism / Countering Proliferation Financing), δηλαδή καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος, της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και της χρηματοδότησης της διάδοσης όπλων μαζικής καταστροφής (εν συντομία «Μεθοδολογία FATF»), αποτελεί έναν οδηγό

⁷³ Ernesto U. Savona (Ed.). (1997). *Responding to money laundering: International perspectives*. Harwood Academic Publishers. σελ:39-40.

⁷⁴ Βασιλαντωνοπούλου, Β. «Η αντεγκληματική πολιτική για το ξέπλυμα «βρόμικου» χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση» Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαράλαμπος, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σελ. 264-267.

⁷⁵ Financial Action Task Force (FATF). (n.d.). *Mutual evaluations*. Ανακτήθηκε από <https://www.fatf-gafi.org/en/topics/mutual-evaluations.html>

που προορίζεται για χρήση από τους αξιολογητές, που διενεργούν την αξιολόγηση. Άλλοι φορείς αξιολόγησης, είναι οι περιφερειακοί εταίροι της FATF, τα περιφερειακά όργανα τύπου FATF, καθώς και το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα, οι οποίοι χρησιμοποιούν επίσης την ίδια Μεθοδολογία για τις αξιολογήσεις AML/CFT/CPF. Κάθε αξιολόγηση εξετάζει εάν μια χώρα διαθέτει το αναγκαίο νομικό και κανονιστικό πλαίσιο, σύμφωνα με τις 40 Συστάσεις της FATF. Για κάθε Σύσταση, η χώρα λαμβάνει βαθμολογία που κυμαίνεται από «μη συμμορφούμενη» έως «συμμορφούμενη». Σε κάθε αξιολόγηση οι αξιολογητές εκτιμούν τους κινδύνους ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, τις συνθήκες της χώρας, όπως τη δομή της οικονομίας της και του χρηματοπιστωτικού της τομέα, τα διαρθρωτικά στοιχεία που στηρίζουν το σύστημα AML/CFT/CPF αλλά και άλλους συγκυριακούς παράγοντες⁷⁶. Η μη συμβατότητα των αξιολογούμενων χωρών συνεπάγεται την ένταξή τους σε γκρίζες λίστες και, σύμφωνα με τη Σύσταση 19 της FATF, τα κράτη-μέλη εφαρμόζουν ενισχυμένα μέτρα δέουσας επιμέλειας και αντίμετρα, όπως περιορισμούς στις χρηματοοικονομικές συναλλαγές και στις επιχειρηματικές σχέσεις με τις μη συμμορφούμενες χώρες⁷⁷.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι, παρά το γεγονός ότι η FATF αυτοπροσδιορίζεται ως φορέας χάραξης πολιτικής και, ως εκ τούτου, οι Συστάσεις της έχουν κατ' αρχήν συμβουλευτικό χαρακτήρα, η υπερποινικοποίηση του φαινομένου σε συνδυασμό με τους μηχανισμούς πίεσης, που εφαρμόζει, προωθεί μία πιο κατασταλτική προσέγγιση για την αντιμετώπιση της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων.

3.2.1.3 Οδηγίες της Ε.Ε για την καταπολέμηση νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες - AML (Anti-Money Laundering)

Οι Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (AML – Anti-Money Laundering) αποτελούν, όπως και οι Συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών, ένα εξελισσόμενο νομοθετικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρόμικου χρήματος και κατά το άρθρ. 288 της ΣΛΕΕ (Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης) οι Οδηγίες δεσμεύουν τα κράτη

⁷⁶ Financial Action Task Force (FATF). (2022). *Methodology for assessing technical compliance with the FATF recommendations and the effectiveness of AML/CFT/CPF systems*. <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/methodology/FATF-Assessment-Methodology-2022.pdf>

⁷⁷ Βασιλαντωνοπούλου. Β , ό.π., σελ. 267.

μέλη ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, αφήνοντας στις εθνικές αρχές την επιλογή των μέσων και της μορφής εφαρμογής τους.

Ήδη από το 1991 και την Οδηγία 91/308/ΕΟΚ σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, η Ε.Ε τονίζει, ότι το ξέπλυμα χρήματος πρέπει να καταπολεμάται κυρίως με ποινικά στο πλαίσιο διεθνούς συνεργασίας των δικαστικών αρχών. Επιπλέον, αναγνωρίζει την συμβολή στην αντιμετώπιση του φαινομένου των πιστωτικών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και άλλων επαγγέλματων, που είναι πιθανό να χρησιμοποιηθούν για σκοπούς νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες⁷⁸. Λίγο αργότερα με την Οδηγία 2001/97/ΕΚ τροποποιείται η Οδηγία 91/308/ΕΟΚ και σύμφωνα με τις Συντάσεις της FATF, στο άρθρ. 1 διευρύνεται ο ορισμός της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, βασιζόμενος σε ένα ευρύτερο φάσμα βασικών αδικημάτων, ενώ στο άρθρ. 2 επεκτείνει την υποχρέωση ταυτοποίησης πελατών, την τήρηση αρχείων και την αναφορά ύποπτων συναλλαγών σε επαγγέλματα, που έχουν αποδειχθεί ευάλωτα στη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, όπως οι συμβολαιογράφοι και οι ανεξάρτητοι νομικοί επαγγελματίες⁷⁹.

Η 3η Οδηγία 2005/60/ΕΚ ήταν καθοριστική στην εξέλιξη του πλαισίου AML. Αναγνωρίζοντας, ότι η εντατικοποίηση των ελέγχων στον χρηματοπιστωτικό τομέα ώθησε πολλούς εγκληματίες να αναζητήσουν εναλλακτικές μεθόδους για την απόκρυψη της προέλευσης των εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, επέκτεινε περαιτέρω τα επαγγέλματα υπόχρεα σε αναφορά ύποπτων συναλλαγών εισάγοντας σε αυτά τους φορείς παροχής υπηρεσιών καταπιστευτικής διαχείρισης και εταιρικών υπηρεσιών (Trust and Company Service Providers – TCSPs). Παράλληλα, αναγνώρισε την αυξημένη επικινδυνότητα των συναλλαγών σε μετρητά, θέτοντας ως όριο για τις πληρωμές σε μετρητά το ποσό των 15.000 ευρώ. Επιπλέον, εισήγαγε την αρχή risk-based approach (RBA) με την οποία οι υπόχρεες οντότητες προσαρμόζουν τα μέτρα δέουσας επιμέλειας

⁷⁸ Council of the European Communities. (1991). *Council Directive 91/308/EEC of 10 June 1991 on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering*. Official Journal of the European Communities, L 166, 77–82.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31991L0308>

⁷⁹ European Parliament & Council of the European Union. (2001). *Directive 2001/97/EC of 4 December 2001 amending Council Directive 91/308/EEC on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering*. Official Journal of the European Communities, L 344, 76–82. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001L0097>

(Customer Due Diligence -CDD) ανάλογα με τον κίνδυνο νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες⁸⁰. Τέλος, το άρθρο 21 της 3^{ης} Οδηγίας (2005/60/EK), υποχρεώνει τα κράτη στη δημιουργία μονάδας χρηματοοικονομικών πληροφοριών (Financial Intelligence Unit - FIU), αρμόδια για την συλλογή αναφορών ύποπτων συναλλαγών (Suspicious Transaction Reports- STRs), που υποβάλλονται από τα υπόχρεα σε αναφορά πρόσωπα. Αξίζει να σημειωθεί ότι η 3η Οδηγία δεν αλλάζει το περιεχόμενο των τρόπων συμπεριφοράς που θεωρούνται ξέπλυμα χρήματος, ούτε διευρύνει την έννοια του ξεπλύματος μέσω των βασικών αδικημάτων από τα οποία προέρχεται το παράνομο προϊόν, εστιάζει σε εκτεταμένα και προληπτικά κυρίως μέτρα σχετικά με την ρύθμιση της λειτουργίας των υπόχρεων σε αναφορά προσώπων⁸¹.

Η 3η AML Οδηγία αποτέλεσε την ουσιαστική τομή στην εξέλιξη του ευρωπαϊκού πλαισίου καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Οι μεταγενέστερες οδηγίες (AMLD 4-6) κινήθηκαν κυρίως προς την κατεύθυνση της εμβάθυνσης, εξειδίκευσης και εναρμόνισης του ήδη διαμορφωμένου συστήματος. Για παράδειγμα έννοιες όπως τα πολιτικώς εκτεθειμένα πρόσωπα (politically exposed persons - PEPs) που εισάγονται για πρώτη φορά στην 3η Οδηγία ΕΕ, η 4η Οδηγία (ΕΕ) 2015/849 στο άρθρ. 3 έρχεται να διευρύνει σημαντικά τον ορισμό ενσωματώνοντας και εγχώριους PEPs, καθώς και πρόσωπα στενά συνδεδεμένα με αυτούς⁸². Η 5η Οδηγία (ΕΕ) 2015/849 τροποποιεί την προηγούμενη οδηγία και εισάγει νέους κανόνες με αυστηρότερες απαιτήσεις διαφάνειας, συμπεριλαμβανομένης της πλήρους πρόσβασης του κοινού στα μητρώα δικαιούχων ιδιοκτησίας για τις επιχειρήσεις, της μεγαλύτερης διαφάνειας στα μητρώα πραγματικής ιδιοκτησίας των καταπιστευμάτων και της διασύνδεσης αυτών των μητρώων⁸³. Ενώ ενσωματώνει για πρώτη φορά ρητά τροποποιώντας το άρθρο 3 της 4ης

⁸⁰ European Parliament & Council of the European Union. (2005). *Directive 2005/60/EC on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing*. Official Journal of the European Union.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32005L0060>

⁸¹ Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. «Η ποινική αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος: Μεταξύ διεθνούς, ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας», *Ποινικά Χρονικά* 2007. σελ:11-12.

⁸² European Parliament & Council of the European Union. (2015). *Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for money laundering or terrorist financing*. EUR-Lex.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32015L0849>

⁸³ Cyprus Times. (2024). *Σε ισχύ από σήμερα η 5η Οδηγία για την καταπολέμηση νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες*. <https://cyprustimes.com/kosmos/se-ischy-apo-simera-i-5i-odigia-gia-tin-katapolemisi-nomimopoiisis-esodon-apo-paranomes-drastiriotes/>

Οδηγίας (ΕΕ) τους ορισμούς των εικονικών νομισμάτων και του πάροχου θεματοφύλακα πορτοφολιού⁸⁴. Τέλος, στόχος της 6ης Οδηγίας (ΕΕ) 2018/1673 είναι η ενίσχυση της συνοχής και η μείωση των αποκλίσεων μεταξύ κρατών μελών. Μια σημαντική ενίσχυση αφορά τη διεύρυνση του ορισμού του αδικήματος της νομιμοποίησης εσόδων στο άρθρ. 3 της Οδηγίας, που περιλαμβάνει πλέον τη συνέργεια, την υποκίνηση, την προτροπή και την απόπειρα⁸⁵. Επιπλέον, η οδηγία αντιμετωπίζει τις προκλήσεις που σχετίζονται με τα εικονικά νομίσματα. Υποχρεώνει όλους τους παρόχους υπηρεσιών κρυπτοστοιχείων να εφαρμόζουν δέουσα επιμέλεια στους πελάτες τους, ειδικά για συναλλαγές άνω των 1.000 ευρώ. Οι νέες διατάξεις ρυθμίζουν επίσης τον ρόλο των Μονάδων Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών (FIUs) και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ FIUs και άλλων αρμόδιων αρχών⁸⁶. Συμπερασματικά και στο ίδιο πνεύμα με τις Συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών, οι Οδηγίες ΕΕ εξελικτικά ανέπτυξαν πολιτικές με κατασταλτικά στοιχεία, αρχής γενομένης από την διεύρυνση της έννοιας της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων έως και την αναγωγή του χρηματοπιστωτικού συστήματος σε ελεγκτικό φορέα με διωκτικές αρμοδιότητες.

3.2.1.4 Δήμευση περιουσιακών στοιχείων.

Τις τελευταίες δεκαετίες, αρκετές χώρες έχουν εισαγάγει νέες μορφές δήμευσης. Από το άρθρ. 5 της Σύμβασης της Βιέννης 1988 για τα ναρκωτικά⁸⁷, όπου η δήμευση επιτρέπεται για περιουσία προερχόμενη από λαθρεμπόριο ναρκωτικών έως τις Συστάσεις της FATF και την Οδηγία (ΕΕ) 2014/42 σχετικά με τη δέσμευση και τη δήμευση προϊόντων εγκλήματος, η δήμευση εξελίχθηκε από παρεπόμενη ποινή σε μέτρο ασφαλείας, με σκοπό την αποστέρηση του οικονομικού οφέλους από την εγκληματική δραστηριότητα. Η Οδηγία (ΕΕ) 2014/42 αναγνωρίζοντας ότι το κύριο κίνητρο του διασυνοριακού οργανωμένου

⁸⁴ European Parliament & Council of the European Union. (2015). *Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for money laundering or terrorist financing*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32015L0849>

⁸⁵ European Parliament & Council of the European Union. (2018). *Directive (EU) 2018/1673 of 23 October 2018 on combating money laundering by criminal law*. Official Journal of the European Union, L 284, 22–30. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1673/oj/eng>

⁸⁶ European Parliamentary Research Service. (2024). *EU legislation in progress: Briefing on relevant topic* (EPRS Briefing No. 762387). European Parliament. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762387/EPRS_BRI\(2024\)762387_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762387/EPRS_BRI(2024)762387_EN.pdf)

⁸⁷ UN Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (1988) https://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf

εγκλήματος είναι το οικονομικό κέρδος και ότι οι εγκληματικές ομάδες επιδίδονται σε ευρύ φάσμα εγκληματικών δραστηριοτήτων, εισάγει την έννοια της εκτεταμένης δήμευσης. Αναγνωρίζει με αυτό τον τρόπο περιπτώσεις, όπου ενδείκνυται η ποινική καταδίκη να ακολουθείται από τη δήμευση, όχι μόνο των περιουσιακών στοιχείων που συνδέονται με το συγκεκριμένο έγκλημα, αλλά και πρόσθετα περιουσιακών στοιχείων για τα οποία το δικαστήριο αποφαινεται ότι αποτελούν προϊόντα άλλων εγκληματικών πράξεων. Επιπλέον, η εκτεταμένη δήμευση θα πρέπει να είναι δυνατή όταν ένα δικαστήριο κρίνει ότι τα επίδικα περιουσιακά στοιχεία προέκυψαν από εγκληματική συμπεριφορά, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι πρέπει να έχει αποδειχθεί. Έτσι, το γεγονός ότι τα περιουσιακά στοιχεία του προσώπου είναι δυσανάλογα προς το νόμιμο εισόδημά του θα μπορούσε να αποτελεί αποδεικτικό στοιχείο για το δικαστήριο ότι τα περιουσιακά στοιχεία προέρχονται από εγκληματική δραστηριότητα⁸⁸. Στην περίπτωση αυτή η δήμευση λειτουργεί περισσότερο ως προληπτικό μέτρο και όχι ως ποινή. Σε σύγκριση με την παραδοσιακή έννοια της δήμευσης, σύμφωνα με την οποία η στέρηση περιουσίας έπεται καταδίκης για συγκεκριμένο έγκλημα, οι νέες μορφές δήμευσης προβλέπουν μια χαλαρότερη σύνδεση μεταξύ των αδικημάτων και των δεινυμένων προϊόντων. Τα περιουσιακά στοιχεία μπορούν να δεινυθούν ακόμη και αν δεν αποτελούν προϊόντα του εγκλήματος για το οποίο έχει καταδικαστεί ο δράστης, ακόμα και αν ανήκουν σε πρόσωπα διαφορετικά από τον δράστη ή εάν αποτελούν προϊόν αδικήματος του οποίου η νομιμότητα δεν έχει αποδειχθεί στη δίκη, δηλαδή, δήμευση χωρίς καταδίκη και σε ορισμένες περιπτώσεις, ακόμη και αν δεν έχει κινηθεί καθόλου ποινική διαδικασία κατά του υπόπτου. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, το γεγονός, ότι δεν αποτελεί αποφασιστικό παράγοντα για την εφαρμογή μέτρου δήμευσης, η εγκληματική συμπεριφορά να συνδέεται με τα περιουσιακά στοιχεία, εγείρει αρκετά ερωτήματα, όσον αφορά τους γενικούς στόχους των συστημάτων ποινικής δικαιοσύνης και την ισορροπία μεταξύ αποτελεσματικότητας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁸⁹.

Το ερώτημα σχετικά με τη φύση της δήμευσης προκύπτει κατ' επέκταση και στο εθνικό δίκαιο όπου η δήμευση περιουσιακών στοιχείων συναντάται όχι μόνο ως ποινή, αλλά και

⁸⁸ European Parliament & Council of the European Union. (2014). Directive 2014/42/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union. *Official Journal of the European Union*, L 127, 39–50. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:32014L0042>

⁸⁹ Simonato, M. (2017). *Confiscation and fundamental rights across criminal and non-criminal domains*. ERA Forum, 18, 365–379. <https://doi.org/10.1007/s12027-017-0485-0>

ως μέτρο ασφαλείας ή προληπτικό μέτρο. Συγκεκριμένα, στο άρθρ. 68 ΠΚ η δήμευση συγκαταλέγεται στις παρεπόμενες ποινές, ενώ στο άρθρ. 76 ΠΚ προβλέπεται η δήμευση περιουσιακών στοιχείων ως μέτρο ασφαλείας, που επιβάλλεται χωρίς καταδίκη, εφόσον από την φύση των στοιχείων αυτών προκύπτει κίνδυνος για την δημόσια τάξη⁹⁰. Επιπλέον, στο άρθρ. 40 Ν. 4557/2018 διακρίνουμε μία εξαιρετικά διευρυμένη λίστα αδικημάτων από τα οποία μπορούν να παραχθούν περιουσιακά στοιχεία προς δήμευση, ενώ στο άρθρ. 42 Ν. 4557/2018 για τα ίδια αδικήματα προβλέπεται η δέσμευση και απαγόρευση εκποίησης περιουσιακών στοιχείων, που μπορεί να επιβληθεί ακόμα και κατά τη διάρκεια της ανάκρισης για τα εν λόγω αδικήματα⁹¹. Έτσι, το μέτρο της δήμευσης από παρεπόμενη ποινή με στόχο την τιμωρία του δράστη, λειτουργεί και ως μέσο εξουδετέρωσης του εγκληματικού κέρδους και την απομάκρυνση των παράνομων εσόδων από την νόμιμη οικονομία.

3.2.2 Προληπτικά μέτρα

Τα προληπτικά μέτρα στοχεύουν στην προστασία της διαφάνειας και της ακεραιότητας των εθνικών και διεθνών οικονομικών και χρηματοπιστωτικών συστημάτων. Πρόκειται για μία κανονιστική νομοθεσία που επιβάλλει την συμμόρφωση ιδρυμάτων και φυσικών προσώπων σε ένα καθεστώς καταγραφής, αναφοράς και διεξαγωγής χρηματοοικονομικών συναλλαγών με τρόπο, που να αποτρέπει τη νομιμοποίηση εσόδων. Πεδίο εφαρμογής αυτών των ρυθμίσεων είναι τα τραπεζικά και μη τραπεζικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα καθώς και επαγγελματικές κατηγορίες που λόγω της θέσης τους έχουν την δυνατότητα να εντοπίζουν και να αναφέρουν δραστηριότητες που σχετίζονται με την νομιμοποίηση παράνομων εσόδων. Ωστόσο και παρά την αποτρεπτική λειτουργία των προληπτικών μέτρων, μέσω των ευρύτατων εξουσιών και υποχρεώσεων που έχουν αναγνωριστεί στις ανωτέρω κατηγορίες ιδιωτών, το χρήμα και τα άλλα προϊόντα εγκλήματος αποτελούν ολοένα και περισσότερο το ερευνητικό ίχνος, που χρησιμοποιείται για τον εντοπισμό

⁹⁰ Σάμιος, Θ. (επιμ.). (2024). *Ποινικός Κώδικας*, Κώδικας τσέπης 4 (26η εκδ.). Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας

⁹¹ Ελλάδα. (2018). *Νόμος 4557/2018: Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2015/849) και άλλες διατάξεις*. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Α' 139/30.07.2018.
<https://elib.aade.gr/elib/view?d=gr/act/2018/4557>

εγκληματικών οργανώσεων, ενώ παράλληλα παρέχουν αποδεικτικά στοιχεία χρήσιμα για ποινική δίωξη⁹².

3.2.2.1 Ο ρόλος των τραπεζών στην καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Το πρώτο διεθνές κείμενο που εισήγαγε την ανάγκη χρηματοπιστωτικής παρακολούθησης ήταν η Σύμβαση της Βιέννης 1988, όπου στο άρθρ. 5 παρ. 3 για πρώτη φορά σε διεθνές κείμενο αναγνωρίζεται η ανάγκη να καμφθεί το τραπεζικό απόρρητο με σκοπό την διερεύνηση οικονομικού εγκλήματος⁹³.

Ωστόσο ήταν η FATF που μέσα από τις Συστάσεις της διαμόρφωσε ένα ολοκληρωμένο κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος ως μηχανισμό πρόληψης, εντοπισμού και αναφοράς του οικονομικού εγκλήματος.

Προς αυτή την κατεύθυνση καθοριστική ήταν η Σύσταση 10 η οποία προβλέπει την κατάργηση των ανώνυμων λογαριασμών και υποχρεώνει τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να εφαρμόζουν μέτρα δέουσας επιμέλειας πελάτη (Customer Due Diligence – CDD) όπου υπάρχει υποψία νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Η Σύσταση 11 υποχρεώνει τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς να τηρούν αρχεία συναλλαγών, για τουλάχιστον πέντε έτη, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκρίνονται άμεσα σε αιτήματα πληροφοριών από τις αρμόδιες αρχές.

Επιπλέον, η Σύσταση 20 υποχρεώνει τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα σε αναφορά των ύποπτων συναλλαγών στις Μονάδες Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης (Financial Intelligence Units - FIUs), ακόμη και χωρίς πλήρη απόδειξη εγκλήματος. Με την Σύσταση 24 τα κράτη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι υπάρχει επαρκής, ακριβής και επικαιροποιημένη πληροφόρηση σχετικά με τον πραγματικό δικαιούχο και τον έλεγχο των νομικών προσώπων και να διευκολύνουν την πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με τον πραγματικό δικαιούχο και τον έλεγχο από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Τέλος, σύμφωνα με την Σύσταση 26 τα κράτη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα

⁹² Ernesto U. Savona (Ed.). (1997). *Responding to money laundering: International perspectives*. Harwood Academic Publishers. σελ: 32-33, 48.

⁹³ *UN Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (1988)*
https://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf

υπόκεινται σε επαρκή ρύθμιση και εποπτεία για την αποτελεσματική εφαρμογή των Συστάσεων της FATF, ενώ ιδιαίτερης σημασίας είναι η Σύσταση 1, η οποία εισάγει την αρχή της προσέγγισης βάσει κινδύνου (risk-based approach – RBA), σύμφωνα με την οποία τα κράτη οφείλουν να εφαρμόζουν μέτρα AML/CFT ανάλογα με τους κινδύνους που έχουν εντοπιστεί⁹⁴.

Εν συνεχεία, το πρότυπο AML/CFT της FATF, μέσω των Οδηγιών και Κανονισμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετατράπηκε σε δεσμευτικό δίκαιο για τα κράτη μέλη. Ειδικότερα, με την 4η Οδηγία (ΕΕ) 2015/849⁹⁵ μεταφέρθηκαν οι βασικές ρυθμίσεις των συστάσεων της FATF στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών, με την 5η Οδηγία 2018/843⁹⁶ οι ρυθμίσεις αυτές επεκτάθηκαν στον έλεγχο του ηλεκτρονικού χρήματος και η 6η Οδηγία (ΕΕ) 2018/1673⁹⁷ επικεντρώθηκε κυρίως στην επέκταση της ποινικοποίησης του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων μέσω της διεύρυνσης των βασικών εγκλημάτων.

Πλέον το πλαίσιο AML/CFT της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελείται από διάφορα νομοθετικά και θεσμικά μέσα, εκ των οποίων τα πιο σημαντικά είναι οι οδηγίες για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Κατά τη μεταφορά των ενωσιακών οδηγιών AML στο εθνικό δίκαιο, τα κράτη μέλη ορίζουν εθνικές αρμόδιες αρχές ως εποπτικές αρχές AML/CFT με άμεσες εποπτικές εξουσίες επί των υπόχρεων οντοτήτων. Ο ρόλος τους είναι η παρακολούθηση της συμμόρφωσης με τις απαιτήσεις AML/CFT, να διασφαλίζουν δηλαδή ότι οι υπόχρεες οντότητες εφαρμόζουν κατάλληλους εσωτερικούς ελέγχους, διαδικασίες συμμόρφωσης και αξιολογήσεις κινδύνου. Ωστόσο, υπάρχουν σημαντικά αλληλένδετα ζητήματα που υπονομεύουν την αποτελεσματικότητα της εφαρμογής των κανόνων AML/CFT σε επίπεδο ΕΕ⁹⁸. Η ανάγκη

⁹⁴ Financial Action Task Force. (2012). *International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation: The FATF recommendations*.
<https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/recommendations/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf>

⁹⁵ European Parliament & Council of the European Union. (2015). *Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for money laundering or terrorist financing*. EUR-Lex.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32015L0849>

⁹⁶ European Parliament & Council of the European Union. (2018). *Directive (EU) 2018/843 of 30 May 2018 amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing*. Official Journal of the European Union, L 156, 43–74. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/843/oj/eng>

⁹⁷ European Parliament & Council of the European Union. (2018). *Directive (EU) 2018/1673 of 23 October 2018 on combating money laundering by criminal law*. Official Journal of the European Union, L 284, 22–30. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1673/oj/eng>

⁹⁸ Pavlidis, G. (2022). *The birth of the new anti-money laundering authority: Harnessing the power of EU-wide supervision*. *Journal of Financial Crime*, 31(2), 322–330.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1359079022000082>

για ολοκληρωμένη ενωσιακή εποπτεία AML/CFT οδήγησε το 2024 το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης να εγκρίνει μία νέα δέσμη μέτρων AML/CFT, με σημαντικότερη εξέλιξη τη σύσταση, δυνάμει του άρθρου 1 του Κανονισμού (ΕΕ) 2024/1620, της Αρχής για την Καταπολέμηση της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας (Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism – AMLA)⁹⁹. Τα νέα αυτά μέτρα επιδιώκουν να εναρμονίσουν τους κανόνες AML/CFT της ΕΕ μέσω της λειτουργίας της AMLA, η οποία θα διαθέτει άμεσες και έμμεσες εποπτικές εξουσίες επί των υπόχρεων οντοτήτων υψηλού κινδύνου στον χρηματοπιστωτικό τομέα¹⁰⁰. Η AMLA σε συνεργασία με τις εθνικές χρηματοπιστωτικές εποπτικές αρχές AML/CFT, θα διενεργεί περιοδική αξιολόγηση του κινδύνου των πιστωτικών ιδρυμάτων και των χρηματοπιστωτικών οντοτήτων που πληρούν τα κριτήρια επιλεξιμότητας. Συγχρόνως, θα συντονίζει και θα επιβλέπει τις εθνικές εποπτικές αρχές και θα διενεργεί περιοδικές αξιολογήσεις για να διασφαλίζει ότι διαθέτουν τους πόρους, τις εξουσίες και τις στρατηγικές που είναι απαραίτητες για την εκτέλεση των καθηκόντων τους. Εκτός από ερευνητικές και εποπτικές εξουσίες, η AMLA θα έχει επίσης την εξουσία να επιβάλλει διοικητικά μέτρα και χρηματικές κυρώσεις σε κρατικές επιχειρήσεις, ενώ θα αναλάβει την προώθηση της αποτελεσματικότητας και συνεργασίας μεταξύ των εθνικών FIUs και την άσκηση του ρόλου του μεσολαβητή όταν χρειάζεται¹⁰¹. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι ο ρόλος των τραπεζών εξελίχθηκε σταδιακά από παθητικό δέκτη συναλλαγών σε βασικό πυλώνα του προληπτικού μηχανισμού κατά της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

3.2.2.2 Τα υπόχρεα σε αναφορά πρόσωπα και η αρχή «know your customer».

Ο όρος Know Your Customer (KYC) άρχισε να χρησιμοποιείται πιο συστηματικά από την Επιτροπή της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία (Basel Committee on Banking

⁹⁹ European Parliament and Council of the European Union. (2024). *Regulation (EU) 2024/1620 of 31 May 2024 establishing the Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism and amending Regulations (EU) No 1093/2010, (EU) No 1094/2010 and (EU) No 1095/2010*. Official Journal of the European Union.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:32024R1620>

¹⁰⁰ European Central Bank. (2026). *Anti-money laundering*. European Central Bank Banking Supervision.

<https://www.bankingsupervision.europa.eu/framework/legal-framework/anti-money-laundering/html/index.en.html>

¹⁰¹ Arendt & Medernach. (2024, May 14). *AMLA: A new game-changer at institutional level*. Arendt.

<https://www.arendt.com/news-insights/news/amla-a-new-game-changer-at-institutional-level/>

Supervision) η οποία στην παράγραφο 9 του εγγράφου Customer Due Diligence for Banks (October 2001) αναγνωρίζει την ιδιαίτερη σημασία των διαδικασιών KYC για την ασφάλεια και τη σταθερότητα των τραπεζών ¹⁰².

Ωστόσο, η βασική διεθνής πηγή που διαμόρφωσε το παγκόσμιο πρότυπο αναφορικά με τις διαδικασίες KYC είναι οι 40 Συστάσεις της FATF. Στην Σύσταση 10 προβλέπεται η τήρηση της αρχής της Δέουσας επιμέλεια ως προς τον πελάτη (Customer Due Diligence – CDD) για τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τα οποία απαγορεύεται να τηρούν ανώνυμους λογαριασμούς και πρέπει να λαμβάνουν μέτρα ταυτοποίησης του πελάτη και του πραγματικού δικαιούχου (beneficial owner) με επαλήθευση της ταυτότητάς τους μέσω αξιόπιστων και ανεξάρτητων εγγράφων, δεδομένων ή πληροφοριών. Στις Συστάσεις 22 και 23 η αρχή CDD επεκτείνεται εκτός από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα σε Ορισμένες Μη Χρηματοπιστωτικές Επιχειρήσεις και Επαγγέλματα (Designated Non-Financial Businesses and Professions - DNFBPs). Έτσι, πλέον οι υπόχρεοι σε ταυτοποίηση του πελάτη, αλλά και σε αναφορά ύποπτων συναλλαγών κατά την Σύσταση 20 της FATF καθίστανται δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, λογιστές, μεσίτες, καζίνο και πάροχοι υπηρεσιών καταπιστευμάτων και εταιρειών (trust and company service providers – TCSPs)¹⁰³. Είναι αξιοσημείωτο, ότι η ταυτοποίηση του πραγματικού δικαιούχου και η πλήρης επαλήθευση της ταυτότητάς του είναι υποχρεωτική τόσο για τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα όσο και για DNFBPs, στην περίπτωση που υπάρχουν ενδείξεις, ότι ένας πραγματικός δικαιούχος είναι Πολιτικά Εκτεθειμένο Πρόσωπο (Political Exposed Person - PEP)¹⁰⁴. Στην συνέχεια η ΕΕ μετέφερε τις Συστάσεις της FATF μέσω των διαδοχικών δεσμευτικών Οδηγιών στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών, όπου εφαρμόζονται μέσω των εθνικών νόμων. Στην ελληνική νομοθεσία, τα υπόχρεα πρόσωπα επιφορτισμένα με την εφαρμογή των μέτρων δέουσας

¹⁰² Basel Committee on Banking Supervision. (2001). *Customer due diligence for banks*. Bank for International Settlements. <https://www.bis.org/publ/bcbs85.pdf>

¹⁰³ Financial Action Task Force. (2012). *International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation: The FATF recommendations*. <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/recommendations/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf>

¹⁰⁴ Financial Action Task Force. (2013). *Guidance on politically exposed persons (Re)*. <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/Guidance-PEP-Rec12-22.pdf.coredownload.pdf>

επιμέλειας ορίζονται στο άρθρ. 5 Ν. 4557/2018, ο οποίος ενσωματώνει την 4η και μεταγενέστερα την 5η Οδηγία της ΕΕ για το ξέπλυμα χρήματος¹⁰⁵.

3.2.3 Διεθνής συνεργασία.

Οι Συστάσεις της FATF, οι Οδηγίες ΕΕ και οι Συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών συνέβαλαν ποικιλοτρόπως στην αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Αρχικά ανέδειξαν την νομιμοποίηση παράνομων εσόδων ως εγκληματική πράξη, διαμόρφωσαν ένα διεθνές πρότυπο AML/ CFT, το οποίο υιοθετήθηκε σε εθνικό επίπεδο και με αυτόν τον τρόπο πέτυχαν την εναρμόνιση της νομοθεσίας μεταξύ των κρατών. Ωστόσο, ο χρηματοπιστωτικός και τραπεζικός τομέας γίνεται ολοένα και πιο ψηφιακός και παγκοσμιοποιημένος, γεγονός που διευκολύνει τη διασυνοριακή μεταφορά περιουσιακών στοιχείων και χρημάτων σχεδόν σε πραγματικό χρόνο. Η εξέλιξη αυτή καθιστά αναγκαία όχι μόνο την εφαρμογή πολιτικών AML/CFT σε εθνικό επίπεδο, αλλά και την ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων αρχών. Οι Μονάδες Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών (FIUs) αποτελούν εθνικές αρχές με κεντρικό ρόλο στην καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Λαμβάνουν αναφορές ύποπτων συναλλαγών από τράπεζες, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, συμβολαιογράφους και καζίνο. Το γεγονός ότι η συνεργασία μεταξύ των FIUs πέραν των εθνικών συνόρων αυξάνει την αποτελεσματικότητα των επιμέρους FIUs και συμβάλλει στην επιτυχία της παγκόσμιας καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, οδήγησε στην πρώτη διεθνή συνάντηση των FIUs στις 9 Ιουνίου 1995 και την απόφαση των συμμετεχουσών υπηρεσιών να ιδρύσουν την Egmont Group ως άτυπο φόρουμ για τις FIUs παγκοσμίως¹⁰⁶. Η ομάδα αυτή παρέχει στις FIUs μηχανισμό υποστήριξης, που τους επιτρέπει να ανταλλάσσουν τεχνογνωσία και χρηματοοικονομικές πληροφορίες για την ενίσχυση της καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας¹⁰⁷. Η Interpol είναι

¹⁰⁵ Υπουργείο Δικαιοσύνης. (2018). *Νόμος 4557/2018: Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας* (ΦΕΚ Α' 139/30-07-2018). <https://ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2019/08/%CE%9D.-4557-2018.pdf>

¹⁰⁶ Egmont Group. (2025). *Egmont Group of Financial Intelligence Units Charter* (Revised and endorsed out-of-session in November 2025). <https://egmontgroup.org/wp-content/uploads/2022/07/1.-Egmont-Group-Charter-Revised-Nov-2025-English.pdf>

¹⁰⁷ Colin Murphy. (2024). *Understanding the EU's response to money laundering: New EU anti-money laundering package* (Briefing No. EPRS_BRI(2024)762387). European Parliamentary Research Service. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762387/EPRS_BRI\(2024\)762387_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762387/EPRS_BRI(2024)762387_EN.pdf)

ένας επιπλέον παγκόσμιος οργανισμός, που υποστηρίζει τις εθνικές αστυνομικές δυνάμεις στην ανταλλαγή δεδομένων σχετικά με εγκλήματα και εγκληματίες. Στο πλαίσιο της καταπολέμησης του οικονομικού εγκλήματος, έχει ιδρύσει το *Financial Crime and Anti-Corruption Centre* (IFCACC), το οποίο παρέχει συντονισμένη αντιμετώπιση του αυξανόμενου προβλήματος του οικονομικού εγκλήματος, συμπεριλαμβανομένης της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες¹⁰⁸. Το IFCACC συνεργάζεται στενά με τους βασικούς φορείς για την ενίσχυση των συλλογικών προσπαθειών κατά του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς. Οι φορείς αυτοί περιλαμβάνουν την FATF, την Egmont Group of Financial Intelligence Units, τις υπηρεσίες επιβολής του νόμου, τους αστυνομικούς οργανισμούς και τον χρηματοπιστωτικό τομέα¹⁰⁹. Μία ακόμα σημαντική εξέλιξη στην εμβάθυνση της διακρατικής συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών με σκοπό την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες είναι θέσπιση της αυτόματης ανταλλαγής πληροφοριών (*Automatic Exchange of Information – AEOI*) με την Οδηγία 2011/16/ΕΕ για τη διοικητική συνεργασία στον τομέα της φορολογίας. Στην αιτιολογική σκέψη (8) της Οδηγίας η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζει πως οι άμεσες επαφές μεταξύ των τοπικών ή εθνικών υπηρεσιών των κρατών μελών, θα πρέπει να είναι περισσότερες και η επικοινωνία μεταξύ των κεντρικών υπηρεσιών διασύνδεσης να αποτελεί τον κανόνα. Η έλλειψη άμεσων επαφών και οι καθυστερήσεις στην επικοινωνία οδηγεί σε μη αποτελεσματική και ανεπαρκή χρήση των ρυθμίσεων για τη διοικητική συνεργασία. Επομένως, θα πρέπει να υπάρχει πρόβλεψη για την επίτευξη περισσότερων επαφών μεταξύ των υπηρεσιών για να γίνει η συνεργασία αποτελεσματικότερη και ταχύτερη¹¹⁰. Η αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών αποτελεί ένα μηχανισμό συστηματικής, περιοδικής και μαζικής διαβίβασης πληροφοριών φορολογικού ενδιαφέροντος από την χώρα πηγής του εισοδήματος στη χώρα κατοικίας του

¹⁰⁸ Colin Murphy. (2024). *Understanding the EU's response to money laundering: New EU anti-money laundering package* (Briefing No. EPRS_BRI(2024)762387). European Parliamentary Research Service. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762387/EPRS_BRI\(2024\)762387_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762387/EPRS_BRI(2024)762387_EN.pdf)

¹⁰⁹ INTERPOL. (2022, January). *INTERPOL's Financial Crime and Anti-Corruption Centre (IFCACC)*. file:///C:/Users/liasi/Downloads/IFCACC_Project%20sheet_EN01.pdf

¹¹⁰ Council of the European Union. (2011). *Council Directive 2011/16/EU of 15 February 2011 on administrative cooperation in the field of taxation and repealing Directive 77/799/EEC*. Official Journal of the European Union, L 64, 1–12. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32011L0016>

φορολογουμένου. Η ιδιαιτερότητα έγκειται στο γεγονός, ότι η αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών διαφέρει από την ανταλλαγή πληροφοριών κατόπιν αιτήματος ή την αυθόρμητη ανταλλαγή πληροφοριών καθώς δεν απαιτείται να γίνεται στα πλαίσια διεξαγωγής κάποιας έρευνας για εξατομικευμένες περιπτώσεις φορολογουμένων, αντίθετα χαρακτηρίζεται από περιοδικότητα και αφορά ευρύτερες κατηγορίες φορολογουμένων¹¹¹. Σε επίπεδο δικαστικής συνεργασίας δημιουργήθηκε το 2002 η Eurojust ως Μονάδα Δικαστικής Συνεργασίας της ΕΕ, η οποία λειτουργεί βάσει της απόφασης 2002/187/ΔΕΥ του Συμβουλίου που καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε με τον Κανονισμός (ΕΕ) 2018/1727 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, βάσει του οποίου ιδρύθηκε ο Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία στον Τομέα της Ποινικής Δικαιοσύνης (Eurojust) και τέθηκε άμεσα σε ισχύ στα κράτη μέλη, χωρίς να απαιτούνται πράξεις μεταφοράς¹¹². Κατά το άρθρ. 2 του Κανονισμού η Eurojust υποστηρίζει και ενισχύει τον συντονισμό και τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών αρχών έρευνας και δίωξης σε σχέση με σοβαρά εγκλήματα για τα οποία η Eurojust είναι αρμόδια να ασχοληθεί, διευκολύνει την εκτέλεση αιτημάτων και αποφάσεων σχετικά με τη δικαστική συνεργασία και εκτελεί τα καθήκοντά της κατόπιν αιτήματος των αρμόδιων αρχών των κρατών μελών, με δική της πρωτοβουλία ή κατόπιν αιτήματος της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας εντός των ορίων της αρμοδιότητάς της¹¹³. Σε αντίθεση με τα διεθνή κείμενα που επικεντρώθηκαν στην περιγραφή και την αναγνώριση του εγκλήματος της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων σε παγκόσμιο επίπεδο, οι οργανισμοί διακρατικής συνεργασίας συμβάλλουν στην αντιμετώπιση πρακτικών ζητημάτων, που ανακύπτουν σε ένα διαρκώς εξελισσόμενο και

¹¹¹ Τζαναβάρη, Ν. (2019). *Οι διεθνείς συμβάσεις για την αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών. Παρουσίαση και ερμηνεία των ρυθμίσεων του διεθνούς φορολογικού δικαίου*. Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη. σελ.: 23-24

¹¹² Eurojust. (n.d.). *Eurojust legal framework*. European Union Agency for Criminal Justice Cooperation. <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/organisation/eurojust-legal-framework>

¹¹³ European Parliament and Council of the European Union. (2018). *Regulation (EU) 2018/1727 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 on the European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (Eurojust), and replacing and repealing Council Decision 2002/187/JHA*. Official Journal of the European Union, L 295, 138–183. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02018R1727-20251104>

παγκοσμιοποιημένο χρηματοοικονομικό περιβάλλον, μέσω της ενίσχυσης της συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων αρχών για την εφαρμογή του πλαισίου AML/CFT.

4. Τα όρια της αντεγκληματικής πολιτικής κατά της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Παρά τη συνεχή ενίσχυση του διεθνούς κανονιστικού πλαισίου για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και την εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών με τα πρότυπα της FATF, παρατηρείται, ότι υπάρχει σημαντική απόσταση μεταξύ της τυπικής συμμόρφωσης και της ουσιαστικής αποτελεσματικότητας της αντεγκληματικής πολιτικής κατά της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Η διάσταση αυτή, μεταξύ κανονιστικής συμμόρφωσης των κρατών και της αποτελεσματικότητας της αντεγκληματικής πολιτικής, αποτυπώνεται σε διεθνείς δείκτες αλλά και στις αξιολογήσεις της FATF.

Συγκεκριμένα, η 13η Δημόσια Έκδοση του Δείκτη AML της Βασιλείας υπογραμμίζει μια σταδιακή βελτίωση των 12 ποσοστιαίων μονάδων, όσον αφορά την τεχνική συμμόρφωση των εθνικών συστημάτων με τα πρότυπα της FATF, για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα των συστημάτων καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες στην πράξη παραμένει ανησυχητικά χαμηλή ενόψει των εξελισσόμενων απειλών από απάτη και άλλα πολύπλοκα, διεθνικά, οικονομικά εγκλήματα¹¹⁴. Παρατηρείται, ότι σε παγκόσμιο επίπεδο η αποτελεσματικότητα μειώνεται και αυτή η μείωση συμβαίνει ήδη από ένα πολύ χαμηλό αρχικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, η μέση αποτελεσματικότητα μειώθηκε από 30% το 2021 σε 28% το 2023 και παρέμεινε σε αυτό το χαμηλό επίπεδο το 2024. Σύμφωνα με τα παραπάνω το Ινστιτούτο Διακυβέρνησης της Βασιλείας καταλήγει στο συμπέρασμα, ότι είναι ιδιαίτερα σύνηθες οι δικαιοδοσίες να

¹¹⁴ Basel Institute on Governance. (2024, December 2). *Global fight against money laundering: Progress on paper, success elusive*.

<https://baselgovernance.org/news/global-fight-against-money-laundering-progress-paper-success-elusive>

έχουν νόμους και θεσμούς που συμμορφώνονται σε μεγάλο βαθμό με τις συστάσεις της FATF, αλλά στην πράξη είναι αναποτελεσματικοί¹¹⁵.

Διάσταση παρατηρείται, επίσης, μεταξύ της πρόληψης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της επιβολής μέτρων AML/CFT. Ιδανικά, τα συστήματα καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες πρέπει να είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικά στην πρόληψη του φαινομένου, παρά στην καταστολή του. Η επιβολή της νομοθεσίας παραμένει φυσικά σημαντική και πρέπει να είναι αποτελεσματική. Ωστόσο, η υπερβολική εξάρτηση από τη σύλληψη των εγκληματιών εκ των υστέρων ενέχει κίνδυνο και σημαίνει επίσης, ότι κάποια ζημιά αναπόφευκτα θα παραμείνει.

Ομοίως, με βάση μια ανάλυση 112 δικαιοδοσιών, που αξιολογήθηκαν με τη νεότερη (τέταρτου γύρου) μεθοδολογία της FATF έως τις 15 Ιουλίου 2021, τα δεδομένα δείχνουν, ότι οι δικαιοδοσίες είναι λιγότερο αποτελεσματικές στην πρόληψη της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες σε σύγκριση με την επιβολή μέτρων AML/CFT. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η μέση αποτελεσματικότητα για την πρόληψη ήταν 27%, σε σύγκριση με 31% για την επιβολή¹¹⁶. Σχεδόν όλες (97%) από τις 120 αξιολογημένες χώρες παρουσιάζουν χαμηλό έως μέτριο επίπεδο αποτελεσματικότητας στην πρόληψη της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας στον ιδιωτικό τομέα. Ειδικότερα, ο μη χρηματοπιστωτικός τομέας εμφανίζει χαμηλές επιδόσεις όσον αφορά την επίγνωση των κινδύνων και την εφαρμογή προληπτικών μέτρων. Γενικά, οι οντότητες του ιδιωτικού τομέα χρειάζονται αλλαγή κουλτούρας ως προς την εφαρμογή μιας πραγματικά προσέγγισης βασισμένης στον κίνδυνο (risk-based approach) για τη διενέργεια δέουσας επιμέλειας πελάτη (customer due diligence), την τήρηση αρχείων και την υποβολή αναφορών ύποπτων συναλλαγών (suspicious transaction reports). Τα πλαίσια ποινικής δικαιοσύνης για την αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας έχουν πλέον θεσπιστεί, ενώ οι περισσότερες χώρες διαθέτουν FIUs. Παρά ταύτα, οι έρευνες και οι διώξεις για νομιμοποίηση εσόδων παραμένουν σπάνιες στις περισσότερες χώρες, ιδίως σε υποθέσεις με διασυνοριακό χαρακτήρα, παρά το γεγονός, ότι σε ορισμένες περιπτώσεις

¹¹⁵ Basel Institute on Governance. (2024). *Basel AML Index 2024: 13th public edition – Ranking money laundering and terrorist financing risks around the world*. <https://baselgovernance.org/sites/default/files/2024-11/2024%20Basel%20AML%20Index%20report.pdf>

¹¹⁶ Basel Institute on Governance. (2021, October 5). *How effective are jurisdictions at preventing money laundering? Insights from the 10th Basel AML Index*. <https://baselgovernance.org/blog/how-effective-are-jurisdictions-preventing-money-laundering-insights-10th-basel-aml-index>

υπάρχει ισχυρή διεθνής συνεργασία μεταξύ κρατών. Τα πρότυπα της FATF καλύπτουν τις απαιτήσεις διαφάνειας σχετικά με τον πραγματικό δικαιούχο, καθώς οι ανώνυμες εταιρείες-«βιτρίνες» (shell companies) αποτελούν έναν από τους πιο διαδεδομένους τρόπους νομιμοποίησης των προϊόντων εγκλήματος και διαφθοράς. Σήμερα, μόλις περίπου το μισό (52%) των αξιολογημένων δικαιοδοσιών διαθέτει επαρκείς νόμους και κανονιστικές δομές σε ισχύ. Ωστόσο, τα κράτη δεν εφαρμόζουν αποτελεσματικά αυτούς τους νόμους, με μόνο το 9% των χωρών να εμφανίζει ουσιαστική αποτελεσματικότητα σε αυτόν τον τομέα. Διαπιστώνεται ότι τα κράτη έχουν σημειώσει σημαντική πρόοδο στην υιοθέτηση των Συστάσεων της FATF, αλλά απαιτείται μεγαλύτερη προσπάθεια, ώστε να διασφαλιστεί, ότι η εφαρμογή τους είναι πραγματικά αποτελεσματική στην πράξη¹¹⁷.

Συμπερασματικά, η ενίσχυση του κανονιστικού πλαισίου φαίνεται να μην αρκεί για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Ορμώμενοι από τις ανωτέρω διαπιστώσεις, καθίσταται αναγκαία η διερεύνηση των ορίων της αντεγκληματικής πολιτικής, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί, για την κατανόηση των πραγματικών δυνατοτήτων αλλά και των αδυναμιών της. Στην κατεύθυνση αυτή, ακολουθεί η ανάλυση των βασικότερων ορίων της αντεγκληματικής πολιτικής κατά της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, καθώς και η διάκρισή τους σε θεσμικά, εξωθεσμικά και πρακτικά όρια.

4.1 Θεσμικά και κανονιστικά όρια

Η κρατική εξουσία περιορίζεται κατά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή της αντεγκληματικής πολιτικής από το νόμο. Με σκοπό την προστασία θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων οι βασικές αρχές του Ποινικού Δικαίου, όπως η αρχή της νομιμότητας, της αναλογικότητας και του σεβασμού και προστασίας της αξίας του ανθρώπου, καθορίζουν το πλαίσιο της θεσμικής προστασίας και το εύρος της παρέμβασης του ποινικο - κατασταλτικού συστήματος¹¹⁸. Συγχρόνως, οι κακοτεχνίες και τα κενά της νομοθεσίας, δημιουργούν κατάλληλες συνθήκες για την εκδήλωση εγκληματικών συμπεριφορών.

¹¹⁷ Financial Action Task Force. (2022). *Report on the state of effectiveness and compliance with the FATF standards*. <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/Report-on-the-State-of-Effectiveness-Compliance-with-FATF-Standards.pdf>

¹¹⁸ Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. (2024). *Αποκλίνουσα Συμπεριφορά & Ποινικό Φαινόμενο*. Αθήνα : Εκδόσεις ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ. σελ.: 296-299.

4.1.1 Προστασία προσωπικών δεδομένων.

Η προστασία των προσωπικών δεδομένων κατοχυρώνεται με σαφήνεια σε διεθνή κείμενα όπως στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΟΔΔΑ) των Ηνωμένων Εθνών, η οποία αποτελεί ένα έγγραφο-ορόσημο στην ιστορία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο άρθρ. 12 της ΟΔΔΑ απαγορεύονται οι αυθαίρετες επεμβάσεις στην ιδιωτική ζωή του ανθρώπου¹¹⁹. Ομοίως, στο άρθρ. 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε προβλέπεται η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ενώ τα δεδομένα αυτά θα πρέπει να υποβάλλονται σε επεξεργασία με δίκαιο τρόπο για καθορισμένους σκοπούς και με βάση τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου ή για οποιαδήποτε άλλη νόμιμη βάση που ορίζεται από το νόμο¹²⁰. Συγχρόνως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) έχει αναγνωρίσει, ότι το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή περιλαμβάνει επίσης τη χρήση του τραπεζικού απορρήτου. Όσον αφορά τη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το τραπεζικό απόρρητο ρυθμίστηκε αρχικά στο άρθρ. 16 της 2^{ης} Οδηγίας 89/646/ΕΟΚ όπου το τραπεζικό απόρρητο ορίζεται ως επαγγελματικό απόρρητο¹²¹ και αντικαταστάθηκε από την Οδηγία 2013/36/ΕΕ, σύμφωνα με την οποία το επαγγελματικό απόρρητο αναγνωρίζεται για τις ευρωπαϊκές και εθνικές εποπτικές αρχές, όπως είναι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σε ευρωπαϊκό επίπεδο ή η Τράπεζα της Ελλάδος, όσον αφορά τη χώρα μας και είναι επιφορτισμένες με την εποπτεία των υπόχρεων προσώπων¹²².

Ωστόσο, οι AML/CFT πολιτικές, όπως διαμορφώνονται μέσα από τις συστάσεις της FATF και ειδικότερα η εκτεταμένη υποχρέωση αναφοράς αλλά και η ιδιωτικοποίηση του ελέγχου, εγείρουν ζητήματα παραβίασης της αναλογικότητας και τις νομιμότητας των μέτρων που εφαρμόζονται. Στο πλαίσιο της ΕΕ, η διαφάνεια κατοχυρώνεται ως γενική αρχή για όλες τις

¹¹⁹ Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών. (1948). *Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

¹²⁰ Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (FRA). (χ.χ.). *Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ – Τίτλος II: Ελευθερίες*. <https://fra.europa.eu/en/eu-charter/title/title-ii-freedoms>

¹²¹ Jaszczuk, P. (2017). *Banking secrecy in Poland and the European Union – selected issues*. Journal of Geography, Politics and Society, 7(3), 82–87. <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/JGPS/article/view/3602/2942>

¹²² Directive 2013/36/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms, amending Directive 2002/87/EC and repealing Directives 2006/48/EC and 2006/49/EC. (2013). *Official Journal of the European Union*, L 176, 338–436. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0036>

δραστηριότητες στο άρθρο 15 ΣΛΕΕ και στον Κανονισμό για την πρόσβαση στα έγγραφα. Παρ' όλα αυτά, η ανεξαρτησία των κεντρικών τραπεζών και των εποπτικών αρχών και το επαγγελματικό απόρρητο που τους αναγνωρίζεται, αποτελούν σημαντικά εμπόδια για την πολιτική και για τη δικαστική λογοδοσία, καθώς χωρίς επαρκή πληροφόρηση σχετικά με τη συμπεριφορά που πρέπει να αξιολογηθεί, η λογοδοσία καθίσταται κενό γράμμα. Στην πραγματικότητα η διαφάνεια αντισταθμίζεται από την ανάγκη για επαγγελματικό απόρρητο.

Είναι γεγονός ότι, το επαγγελματικό απόρρητο των αρχών, που εποπτεύουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα εξυπηρετεί την αποτελεσματικότητα της εποπτείας, την προστασία επιχειρηματικών μυστικών των εποπτευόμενων φορέων και των πελατών τους, την ομαλή λειτουργία της ενιαίας αγοράς χρηματοπιστωτικών προϊόντων, την ενίσχυση της αξιοπιστίας των τραπεζών και την εμπιστοσύνη των εποπτευόμενων φορέων προς την εποπτική αρχή που λαμβάνει μεγάλο όγκο πληροφοριών ¹²³. Πέρα όμως από την σπουδαιότητα του επαγγελματικού απορρήτου πάνω στην οποία έχει στηριχθεί η ίδια η λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ζήτημα προκύπτει και με την διαδικασία της στάθμισης αντικρουόμενων συμφερόντων, που αποτελεί βασικό θεμέλιο για την παραγωγή της νομοθεσίας.

Οι συστάσεις και τα μέτρα AML/CFT της FATF εκχωρούν ευρύτατες ερευνητικές και διωκτικές αρμοδιότητες στις τράπεζες και σε πλήθος επαγγελματιών, γεγονός που δημιουργεί ερωτηματικά ως προς το κατά πόσο νομιμοποιείται το κράτος, το οποίο έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα στη δίωξη του εγκλήματος, να χρησιμοποιεί ιδιώτες κατά την άσκηση της εξουσίας του. Επιπλέον, η υποχρέωση των υπόχρεων σε αναφορά προσώπων να ακολουθούν την αρχή risk - based approach στην αναφορά ύποπτων ή ασυνήθιστων συναλλαγών (suspicious transaction reports) και στην κατηγοριοποίηση των πελατών τους, δεν παρέχει ουδεμία ασφάλεια ως προς το περιεχόμενο της υποχρέωσης, εφόσον ο νόμος δεν προσδιορίζει με ακρίβεια την έννοια της ύποπτης και ασυνήθιστης συναλλαγής. Ακολούθως, η μη συμμόρφωση των υπόχρεων προσώπων στην εν λόγω ασαφή υποχρέωση συνδέεται με ποινικές κυρώσεις παραβιάζοντας την αρχή *nullum crimen sine lege certa*.

¹²³ Smits, R., & Badenhop, N. (2019). *Towards a single standard of professional secrecy for financial sector supervisory authorities: A reform proposal*. *European Law Review*, 44(3), 295–318. σελ.: 298-299 <https://doi.org/10.2139/ssrn.3346946>

Τέλος, ελλοχεύει πάντα ο κίνδυνος έκθεσης του τραπεζικού ιδρύματος, στην περίπτωση που αποδειχθεί ότι η συναλλαγή ήταν τελικώς απολύτως καθαρή¹²⁴. Το ερώτημα που παραμένει είναι κατά πόσο ο σκοπός των εφαρμοζόμενων πολιτικών AML/CFT είναι σπουδαιότερος από τα προσβαλλόμενα δικαιώματα, καθώς και ποιο έννομο αγαθό προστατεύεται στο βαθμό που να δικαιολογείται η προσβολή ατομικών δικαιωμάτων. Απάντηση σε αυτό το ερώτημα θα μπορούσε να δώσει η εξ αρχής σύνδεση της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων με το οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία, αν δεν ακολουθούσε η σημαντική διεύρυνση του κύκλου των βασικών αδικημάτων που συνδέονται με το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις φαίνεται να δικαιολογούν σε ένα βαθμό το γεγονός ότι οι δικαιοδοσίες αν και συμμορφώνονται σε μεγάλο βαθμό με τις συστάσεις της FATF, έχουν δηλαδή τους νόμους και τους θεσμούς, στην πράξη είναι αναποτελεσματικοί¹²⁵. Οι τράπεζες, ως θεσμοί δημόσιας εμπιστοσύνης, συνεχίζουν να καταβάλλουν προσπάθεια για τη διασφάλιση της εμπιστοσύνης των πελατών τους, ιδίως σε σχέση με την προστασία των προσωπικών δεδομένων και των πρόσθετων πληροφοριών που κατέχουν λόγω των λειτουργιών που επιτελούν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι ελβετικές τράπεζες, όπου είναι η αυστηρή τήρηση του τραπεζικού απορρήτου, όπως και στην Αυστρία, το Λουξεμβούργο, τις Κάτω Χώρες, στο Λιχτενστάιν και στη Σιγκαπούρη, το τραπεζικό απόρρητο προστατεύεται επίσης ιδιαίτερα αυστηρά¹²⁶.

4.1.2 Η νομική προσωπικότητα των εταιρειών και η δυνατότητα απόκρυψης του πραγματικού δικαιούχου.

Η εταιρική νομοθεσία παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις διεθνώς, ωστόσο, υπάρχουν ορισμένα βασικά κοινά σημεία, που εμφανίζονται σχεδόν σε όλα τα νομικά συστήματα, λόγω της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και του εμπορίου. Σχεδόν παντού, όπως και στην ελληνική νομοθεσία κατ' άρθρ. 61 ΑΚ, μία εταιρεία είναι ένωση προσώπων

¹²⁴ Ο, Ναμίας. « Ο ρόλος και η ευθύνη του χρηματοπιστωτικού συστήματος στο ξέπλυμα βρώμικου χρήματος». Στο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων. (2007). *Ξέπλυμα Βρώμικου Χρήματος. "Καθαρή" ή ελεύθερη κοινωνία;* Αθήνα-Κομοτηνή: Π.Ν. Σάκκουλας. σελ.: 393-399.

¹²⁵ Basel Institute on Governance. (2024). *Basel AML Index 2024: 13th public edition – Ranking money laundering and terrorist financing risks around the world.* <https://baselgovernance.org/sites/default/files/2024-11/2024%20Basel%20AML%20Index%20report.pdf>

¹²⁶ Jaszczuk, P. (2017). *Banking secrecy in Poland and the European Union – selected issues.* Journal of Geography, Politics and Society, 7(3), 82–87. <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/JGPS/article/view/3602/2942>

για την επιδίωξη ορισμένου σκοπού, η οποία μπορεί να αποκτήσει νομική προσωπικότητα, να αποτελεί δηλαδή νομικό πρόσωπο, το οποίο έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις, όπως το φυσικό πρόσωπο, εκτός από όσα από την φύση τους μπορούν να ανήκουν μόνο σε άνθρωπο¹²⁷. Είναι δε χαρακτηριστικό, ότι δεν απαιτείται η οικονομική δραστηριότητα για την σύσταση μιας εταιρείας και ότι ο νόμος αρκείται στην επιδίωξη ορισμένου σκοπού, χωρίς να προϋποθέτει ότι ο σκοπός αυτός πρέπει να είναι κατ' ανάγκη εμπορικός. Αυτό άλλωστε επαληθεύεται και στο άρθρ. 1 παρ.2 Ν. 4548/2018¹²⁸ για τις Ανώνυμες Εταιρείες (Α.Ε), αλλά και στο άρθρ. 43 παρ. 1 Ν. 4072/2012¹²⁹ για την ιδιωτική κεφαλαιουχική εταιρεία (ΙΚΕ), όπου και στις δύο περιπτώσεις προβλέπεται, ότι η υπό ίδρυση εταιρεία, έχει νομική προσωπικότητα και είναι εμπορική, ακόμη και αν ο σκοπός της δεν είναι η άσκηση εμπορικής επιχείρησης.

Το ξέπλυμα χρήματος περιλαμβάνει μια σειρά συναλλαγών για την απόκρυψη της προέλευσης των παράνομα αποκτηθέντων κεφαλαίων. Σ' αυτή τη διαδικασία οι εταιρείες, γνωστές ως εικονικές εταιρείες, αποτελούν το τέλειο μέσο για την απόκρυψη συναλλαγών. Αυτό το ζήτημα είναι γνωστό εδώ και μερικά χρόνια και οι περισσότερες δικαιοδοσίες το έχουν αντιμετωπίσει αναπτύσσοντας νομοθεσία περί πραγματικού δικαιούχου, η οποία στοχεύει στη μείωση της ανωνυμίας γύρω από τις εικονικές εταιρείες. Η έννοια της εικονικής εταιρείας δεν συνδέεται με συγκεκριμένο εταιρικό τύπο, αλλά με την απουσία πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας και τη χρήση της εταιρικής μορφής ως μέσου απόκρυψης του πραγματικού δικαιούχου. Έτσι οι εικονικές οντότητες έχουν πολλές διαφορετικές νομικές μορφές, όπως είναι οι εταιρείες περιορισμένης ευθύνης, αλλά και τα ιδρύματα¹³⁰.

Επί του παρόντος, δεν υπάρχει τυποποιημένος και ολοκληρωμένος ορισμός των εικονικών οντοτήτων. Το Διεθνές Γραφείο Δημοσιονομικής Τεκμηρίωσης (IBFD) αναφέρεται σε μια εικονική εταιρεία που στερείται επιχειρηματικής ουσίας. Το έγγραφο

¹²⁷ Εκδόσεις Σάκκουλα. (2024). *Αστικός Κώδικας (άρθρα 61-62)*. Αθήνα.

¹²⁸ Ελληνική Δημοκρατία. (2018). *Νόμος 4548/2018: Αναμόρφωση του δικαίου των ανωνύμων εταιρειών*. ΦΕΚ Α' 104/13.6.2018.

¹²⁹ Ελληνική Δημοκρατία. (2012). *Νόμος 4072/2012: Ιδιωτικές εταιρείες και λοιπές διατάξεις*. ΦΕΚ Α' 86/11.4.2012.

¹³⁰ European Commission. (2021). *Commission staff working document: Impact assessment report accompanying the document proposal for a Council directive laying down rules to prevent the misuse of shell entities for tax purposes and amending Directive 2011/16/EU* (SWD(2021) 578 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021SC0578>

καθοδήγησης για τη διαφάνεια του πραγματικού δικαιούχου που εκπονήθηκε από την FATF παραθέτει διάφορους ορισμούς εικονικών εταιρειών όπως εικονικές, βιτρίνες ή εταιρείες shell που δεν έχουν επιχειρηματικές δραστηριότητες, σημαντικά περιουσιακά στοιχεία ή υπαλλήλους.

Παρά την έλλειψη ενός καθολικού ορισμού, οι διαθέσιμοι διεθνείς ορισμοί, όπως αυτοί που αναφέρονται παραπάνω, δείχνουν, ότι υπάρχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, όπως η έλλειψη οικονομικής δραστηριότητας, η ανωνυμία με την έννοια της απόκρυψης του πραγματικού δικαιούχου, το διασυνοριακό στοιχείο και η χρήση μεσαζόντων, όπως είναι, για παράδειγμα, οι πάροχοι υπηρεσιών εταιρειών και καταπιστευμάτων (TCSPs)¹³¹. Ωστόσο, μια εικονική εταιρεία συνήθως εμπίπτει σε τρεις κατηγορίες, την ανώνυμη, την επιστολική θυρίδα και τις οντότητες ειδικού σκοπού (Special Purpose Entities - SPEs). Μία ανώνυμη εταιρεία-κέλυφος αποτελεί μία δομημένη οντότητα που παρέχει ανωνυμία ως βασικό χαρακτηριστικό, ενώ ταυτόχρονα διασφαλίζει τον έλεγχο της εταιρείας και των πόρων της. Οι εταιρείες «γραμματοθυρίδας» λειτουργούν ως εταιρείες-ταχυδρομικές θυρίδες και είναι συνήθως εταιρείες εγγεγραμμένες σε ένα κράτος μέλος, ενώ η ουσιαστική οικονομική δραστηριότητα λαμβάνει χώρα σε άλλο κράτος μέλος. Τέλος, οι εταιρείες ειδικού σκοπού αναφέρονται σε εταιρείες των οποίων η κύρια δραστηριότητα συνίσταται στη χρηματοδότηση ομίλων ή σε δραστηριότητες συμμετοχών (holding activities)¹³². Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι τα δύο βασικά χαρακτηριστικά που καθιστούν τις εταιρείες κατάλληλο μέσο για την νομιμοποίηση παράνομων εσόδων, είναι η έλλειψη ουσιαστικής οικονομικής δραστηριότητας και η ανωνυμία που προσφέρουν.

Καμία από τις δύο αυτές συνθήκες δεν έχει αντιμετωπιστεί επαρκώς από τις AML/CFT πολιτικές. Όσον αφορά την αποκάλυψη του πραγματικού δικαιούχου, οι πολιτικές AML/CFT έχουν εστιάσει στη συλλογή σχετικών πληροφοριών από θεσμούς και φορείς, οι οποίες, ωστόσο, παραμένουν στην πράξη εξαιρετικά ελλιπείς. Για παράδειγμα, τα μητρώα εταιρειών έχουν αρχειακό – παθητικό χαρακτήρα, καθώς όλες οι πληροφορίες παρέχονται από αυτοδηλώσεις, η ενημέρωση των μητρώων ανήκει στην νομική οντότητα και καταχωρούνται χωρίς να επαληθεύονται. Οι φορολογικές βάσεις δεδομένων διαφέρουν ως προς το περιεχόμενο ανάλογα με την δικαιοδοσία, ενώ οι TCSPs είναι ιδιωτικοί φορείς που

¹³¹ European Commission, *Commission staff working document*, ό.π.

¹³² Aristodemou, M., & Aristodemou, M. (2024). Are beneficial ownership laws important? Exploring the impact of Panama, FinCEN, and Pandora Papers on beneficial ownership laws in the UK and the US. *Journal of Economic Criminology*, 5, 100082. <https://doi.org/10.1016/j.jeconc.2024.100082>

ιδρύουν εταιρείες, αντί συμβολαιογράφου. Η ποικιλομορφία των TCSPs σε μέγεθος, φύση και υπηρεσίες που προσφέρουν είναι μεγάλη. Μπορεί να είναι μεγάλες εταιρείες ή ένα δικηγορικό γραφείο, σε πολλές περιπτώσεις οι TCSPs είναι ρυθμιζόμενοι και τηρούν πληροφορίες πραγματικού δικαιούχου, ενώ σε άλλες παρέχουν ανωνυμία και απόρρητο ως πλεονέκτημα των υπηρεσιών που προσφέρουν. Οι TCSPs διαφέρουν και από δικαιοδοσία σε δικαιοδοσία, παραδόξως, οι TCSPs σε φορολογικούς παραδείσους παρουσιάζουν υψηλότερα πρότυπα εταιρικής διαφάνειας από τους υπό δικαιοδοσία ΗΠΑ TCSPs¹³³. Όσον αφορά την έλλειψη ουσιαστικής οικονομικής δραστηριότητας των εταιρειών δεν έχει αντιμετωπιστεί, με την ΕΕ να αναγνωρίζει την αναγκαιότητα μίας τέτοιας ρύθμισης. Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο έγγραφο εργασίας SWD(2021) 578 final, 2021 αναγνωρίζει, ότι υπάρχουν νόμιμοι λόγοι για τους οποίους οι οντότητες, μπορούν να υπάρχουν χωρίς να διεξάγουν καμία ουσιαστική οικονομική δραστηριότητα. Όπως, έχει επισημανθεί, η απαγόρευση των εικονικών οντοτήτων σε ολόκληρη την ΕΕ θα ήταν ένα δυσανάλογο και δυνητικά δαπανηρό μέτρο, το οποίο θα μπορούσε επίσης να είναι αντίθετο με τις θεμελιώδεις ελευθερίες, και ιδίως την ελευθερία εγκατάστασης, στην ενιαία αγορά¹³⁴.

4.1.3 Η επιρροή των οικονομικά ισχυρών στην διαμόρφωση της νομοθεσίας.

Το κράτος διαθέτει έναν βασικό πόρο, ο οποίος, θεωρητικά, δεν μοιράζεται ούτε με τους ισχυρότερους πολίτες του: την εξουσία καταναγκασμού και την άσκηση νόμιμης βίας. Το κράτος μπορεί να αφαιρεί χρήματα μέσω της μοναδικής μεθόδου που επιτρέπεται σε μια πολιτισμένη κοινωνία, δηλαδή μέσω της φορολογίας. Μπορεί επίσης να καθορίζει τη φυσική κατανομή των πόρων και τις οικονομικές αποφάσεις νοικοκυριών και επιχειρήσεων χωρίς τη συναίνεσή τους. Οι εξουσίες αυτές υπό συνθήκες διαφθοράς δημιουργούν τη δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί το κράτος για την προώθηση ιδιωτικών συμφερόντων¹³⁵. Έχει πλέον καταστεί κοινός τόπος στις αναλύσεις περί εταιρικής ισχύος, ότι τα έσοδα

¹³³ Emile van der Does de Willebois, E.M. Halter, R. A. Harrison, Ji Won Park, J. C. Sharman 2011, *The Puppet Masters. How the Corrupt Use Legal Structures to Hide Stolen Assets and What to Do About It*. Washington DC: STAR, World Bank, UNDO. σελ.: 75-89

¹³⁴ European Commission. (2021). *Commission staff working document: Impact assessment report accompanying the document proposal for a Council directive laying down rules to prevent the misuse of shell entities for tax purposes and amending Directive 2011/16/EU* (SWD(2021) 578 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021SC0578>

¹³⁵ Whyte, D., & Tombs, S. (2015). *The corporate criminal: Why corporations must be abolished*. Routledge. σελ.:4-5.

πολλών από τις μεγαλύτερες εταιρείες υπερβαίνουν εκείνα πολλών κρατών. Ωστόσο, το σφάλμα στο οποίο υποπίπτουν πολλοί σχολιαστές και αναλυτές είναι ότι θεωρούν την άνοδο της εταιρικής ισχύος να λειτουργεί αντιστρόφως ανάλογα προς την κρατική ισχύ. Είναι συνήθως σε περιόδους κοινωνικής και οικονομικής κρίσης που αποκαλύπτεται η πραγματική βάση στη σχέση μεταξύ εταιρειών και κρατών, όπως για παράδειγμα, η διάσωση των τραπεζών που ακολούθησε τη λεγόμενη «πιστωτική κρίση», αποτέλεσε μία από αυτές τις στιγμές αποκάλυψης. Επρόκειτο για μια στιγμή κατά την οποία οι εθνικές κυβερνήσεις παρενέβησαν προκειμένου να διασώσουν «ιδιωτικές» τράπεζες, μια μορφή κρατικής παρέμβασης που συχνά απουσιάζει, όταν απειλούνται θέσεις εργασίας ή όταν προτείνονται περικοπές μισθών. Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι η νομοθεσία για τα οικονομικά εγκλήματα δεν διαμορφώνεται σε ένα κοινωνικό και πολιτικό κενό. Οι ισχυροί οικονομικοί δρώντες συχνά παρεμβαίνουν στη νομοθετική διαδικασία, προκειμένου να εξασφαλίσουν ένα ρυθμιστικό πλαίσιο, που εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους και περιορίζει τις πιθανότητες ποινικής δίωξης¹³⁶. Έτσι προβλέπεται μεν η τυποποίηση μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς ως εγκληματικής, αλλά ταυτόχρονα εξασφαλίζεται η αδυναμία δίωξής της. Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές στο χώρο των πολυεθνικών, οι οποίες μπορούν να επηρεάζουν καταλυτικά την νομοθεσία της χώρας, όπου πραγματοποιούν τις επενδύσεις τους. Η οργανωμένη άσκηση πίεσης από οικονομικά συμφέροντα με στόχο να επηρεάσει τις εθνικές πολιτικές είναι διεθνώς γνωστή με την ονομασία «lobbying» και ο τρόπος άσκησης πίεσης στη διαδικασία νομοθέτησης είναι το «background legislative lobbying», το οποίο περιλαμβάνει διαπροσωπικές επαφές με την πολιτική ηγεσία¹³⁷. Οι λομπίστες ισχυρίζονται ότι ο ρόλος τους περιορίζεται στην ενημέρωση των νομοθετών σχετικά με τα προβλήματα και τις επιδιώξεις των πελατών τους, ελπίζοντας ότι οι πληροφορίες αυτές θα επηρεάσουν την εισαγωγή ή την ψήφιση συγκεκριμένων νομοθετικών μέτρων. Ωστόσο, στην πράξη οι δραστηριότητές τους συχνά λαμβάνουν πιο αμφιλεγόμενες μορφές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση ασφαλιστικής εταιρείας υγείας που αντιτάχθηκε σε νομοθετική πρωτοβουλία η οποία θα διεύρυνε την πρόσβαση των πολιτών στην ασφάλιση,

¹³⁶ Tombs, S., & Whyte, D. (2003). *The corporate criminal: Why corporations must be abolished*. Routledge. σελ.:5, 16-17.

¹³⁷ Κοσμάτος, Κ & Λαμπάκης, Χ. « Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης». Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαράλαμπος, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σελ.: 191-192.

απαγορεύοντας την πρακτική της επιλεκτικής αποδοχής μόνο των υγιέστερων ασφαλισμένων. Η εταιρεία προσέλαβε λομπίστες για να προωθήσουν τις θέσεις της και, σύμφωνα με έκθεση του Κογκρέσου, ένας από αυτούς άφησε στα γραφεία μελών της Βουλής της Πολιτείας της Ιντιάνα φακέλους που περιείχαν επιταγές ύψους 100 έως 250 δολαρίων¹³⁸.

Η επιρροή αυτή των ισχυρών οικονομικών συμφερόντων γίνεται αντιληπτή και στην διαμόρφωση των AML/CFT πολιτικών. Η νομοθεσία αυτή βασίζεται στην έννοια της «υποψίας», σύμφωνα με την οποία τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να εφαρμόζουν μια προσέγγιση βάσει κινδύνου (risk-based approach) για να αξιολογούν την αξιοπιστία των πελατών τους και να αναφέρουν ύποπτες δραστηριότητες στις αρχές. Ωστόσο, αυτή η απαίτηση δεν καλύπτει πολλές μορφές χρηματοοικονομικής παραβατικότητας. Για παράδειγμα, διεφθαρμένοι πολιτικοί μπορούν να αποκρύπτουν δωροδοκίες μέσω εταιρειών-βιτρίνας και να συγκαλύπτουν την ταυτότητά τους ως πραγματικών δικαιούχων. Τα χρήματα των δωροδοκιών παραμένουν στους ίδιους τραπεζικούς λογαριασμούς και χρησιμοποιούνται ως εγγύηση για δάνεια, τα οποία στη συνέχεια επενδύονται σε αγορά πολυτελών ακινήτων. Έτσι, δεν εντοπίζεται καμία ύποπτη κίνηση, καθώς τα χρήματα κυκλοφορούσαν ήδη νόμιμα πριν μεταφερθούν στην εταιρεία-βιτρίνα¹³⁹. Επιπλέον, έχει δοθεί μεγάλη έμφαση στην διεξαγωγή ελέγχων, τήρηση αρχείων και συλλογή πληροφοριών, από ιδιωτικούς φορείς στο πλαίσιο της συμμόρφωσής τους με την αρχή KYC. Οι ιδιωτικοί αυτοί φορείς όπως οι τράπεζες, οι TCSPs και επαγγελματίες, μέσω της διασφάλισης των περιουσιακών στοιχείων των πελατών τους και των παροχών που προσφέρουν σε καθεστώς εχεμύθειας, τους εξασφαλίζουν μεγάλα κέρδη, με αποτέλεσμα η συμμόρφωσή τους με τα AML/CFT μέτρα να έρχεται σε σύγκρουση με τα δικά τους συμφέροντα. Όσον αφορά τον τραπεζικό τομέα που σχετίζεται με εγκλήματα των ισχυρών, περιλαμβάνει τραπεζικές, επενδυτικές και άλλες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, που παρέχονται από τράπεζες σε ιδιώτες, πέρα από κάθε κανόνα και ονομάζεται ιδιωτική τραπεζική, η οποία απευθύνεται κυρίως σε νομικά πρόσωπα¹⁴⁰.

¹³⁸ Shichor, D., & Geis, G. (2007). The itching palm: The crimes of bribery and extortion. In H. N. Pontell & G. Geis (Eds.), *International handbook of white-collar and corporate crime*. Springer. σελ.:411.

¹³⁹ Ruggiero, V. (2017). *Dirty money: On financial delinquency*. Oxford: Oxford University Press. σελ.:201,205.

¹⁴⁰ Βιδάλη, Σ. «Όψεις της ανάκρισης σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος.». Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαράλαμπος, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σελ.: 320-321.

Συμπερασματικά, αν και έχει διαπιστωθεί ότι βασικότερο χαρακτηριστικό των εικονικών εταιρειών είναι η έλλειψη ή η παντελής απουσία οικονομικής δραστηριότητας, η εταιρική νομοθεσία δεν έχει αλλάξει και εξακολουθεί να επιτρέπει την ίδρυση εταιρειών, χωρίς ουσιαστική οικονομική δραστηριότητα, στο όνομα της οικονομικής ανάπτυξης. Παράλληλα και κατά τα πρότυπα AML/CFT, παραχωρούνται σε ιδιωτικούς φορείς ευρύτατες ανακριτικής και διωκτικής φύσεως εξουσίες με σκοπό τον εντοπισμό του πραγματικού δικαιούχου. Η εστίαση στην αποκάλυψη του πραγματικού δικαιούχου, χωρίς την ταυτόχρονη κατάργηση των εικονικών εταιρειών φαίνεται να μην οδηγεί στην οριστική λύση του προβλήματος. Αντιθέτως, έχει ως αποτέλεσμα οι δυνατότητες, που προσφέρουν οι εικονικές εταιρείες, να είναι προσβάσιμες σε λίγους, αποκλείοντας όσους δεν έχουν τις διασυνδέσεις ή πρόσβαση σε υπηρεσίες ιδιωτικής τραπεζικής.

4.1.4 Σύνδεση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες με τα ναρκωτικά και το οργανωμένο έγκλημα.

Η αρχική διεθνής τυποποίηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες συνδέθηκε άμεσα με τη διακίνηση ναρκωτικών, κυρίως μέσω της Σύμβασης της Βιέννης του 1988¹⁴¹. Από τότε έως τη Σύμβαση του Παλέρμο (2000)¹⁴², οπότε και διευρύνθηκε σημαντικά ο κύκλος των βασικών αδικημάτων, η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες παρέμεινε συνδεδεμένη με τα ναρκωτικά και το οργανωμένο έγκλημα. Επρόκειτο για ένα σημαντικό χρονικό διάστημα, κατά το οποίο η νομιμοποίηση παράνομων εσόδων καθιερώθηκε στην κοινή αντίληψη αλλά και στις διωκτικές αρχές ως πρακτική, που ακολουθείται από το οργανωμένο έγκλημα και τους λαθρεμπόρους ναρκωτικών. Ήταν βέβαια σημαντικό για την πρώτη αυτή ποινικοποίηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος να είναι σαφές το έννομο αγαθό που προσβάλλεται. Αν και τα χρήματα που ξεπλένονται είναι πολύ περισσότερα από αυτά που προέρχονται από

¹⁴¹ UN Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (1988) https://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf

¹⁴² United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2004). *United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto*. United Nations. https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf

το εμπόριο ναρκωτικών, τα ναρκωτικά αποτελούν την κατάλληλη ηθική και κοινωνικοπολιτική αφορμή.

Στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο χρηματοπιστωτικό σύστημα, όπου βασικός στόχος είναι η αέναη κίνηση των κεφαλαίων, μέσω αλληπάλλληλων και αδιάκοπων συναλλαγών, δεν ενδιαφέρει η καταγωγή των κεφαλαίων, ούτε η νομιμότητα των κινήσεών τους, αλλά η διατήρηση και η αύξηση του κέρδους. Αν και πλέον το εύρος των βασικών αδικημάτων, που σχετίζονται με το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, είναι μεγάλο, ωστόσο η νομιμοποίηση παράνομων εσόδων παραμένει σφικτά δεμένη με τον πόλεμο κατά των ναρκωτικών και της τρομοκρατίας. Ενώ υπάρχει ποικιλία εγκλημάτων του λευκού κολάρου, που λαμβάνουν χώρα στον χρηματοπιστωτικό τομέα, αυτά τα εγκλήματα μπορεί να περνούν απαρατήρητα λόγω της υπόθεσης ότι το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων που νομιμοποιούνται προέρχεται από ναρκωτικά¹⁴³. Με αυτό τον τρόπο διατηρείται και προστατεύεται η ακεραιότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος, αλλά συγχρόνως βάλλεται η αποτελεσματικότητα της αντεγκληματικής πολιτικής κατά της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων. Όσο η απειλή για το χρηματοπιστωτικό σύστημα συνδέεται με τα ναρκωτικά, το οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία, τόσο τα εγκλήματα του λευκού κολάρου θα διαφεύγουν της παγκόσμιας προσοχής αλλά και της ίδιας της ύλης της αντεγκληματικής πολιτικής για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος¹⁴⁴.

4.2 Εξωθεσμικά όρια

Εκτός από τα θεσμικά και κανονιστικά όρια, που επηρεάζουν την διαμόρφωση της αντεγκληματικής και περιορίζουν την αποτελεσματικότητά της, υπάρχουν και εξωθεσμικά όρια. Η αντεγκληματική πολιτική δεν χαράσσεται, ούτε ασκείται εν κενώ, αλλά επηρεάζεται από το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο, κάτι που συχνά δεν λαμβάνεται υπόψη, καθιστώντας με αυτό το τρόπο δυσχερέστερη την αντιμετώπισή τους.

¹⁴³ Ruggiero, V. (2017). Dirty money: On financial delinquency. Oxford: Oxford University Press. σελ.:201.

¹⁴⁴ Βασιλαντωνοπούλου, Β. «Η αντεγκληματική πολιτική για το ξέπλυμα «βρώμικου» χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση». Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαράλαμπος, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σελ.: 271-272.

4.2.1 Η προβληματική της έννοιας της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Η νομιμοποίηση εσόδων ως μορφή οικονομικού εγκλήματος χαρακτηρίζεται από την ίδια εννοιολογική ασάφεια, που συνοδεύει τα οικονομικά εγκλήματα. Η συμβίωση των εγκλημάτων αυτών με την νομιμότητα αλλά και η ταυτοποίησή τους με την έννοια των πραγματικών εγκλημάτων, οδηγεί στην ανάγκη επεξήγησής τους, με αποτέλεσμα πολλά από τα εγκλήματα του λευκού κολλάρου να διαφεύγουν της κανονιστικής τυποποίησης. Αν και η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες αποτελεί μία τυποποιημένη μορφή οικονομικής εγκληματικότητας, η ασάφεια στον ορισμό του σχετικού εγκλήματος παραμένει, εξαιτίας ανακριβειών, την εξ αρχής σύνδεσή του με την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και την θεσμοθετημένη βάση κινδύνου διαχείριση του φαινομένου¹⁴⁵.

Ο πόλεμος κατά του βρώμικου χρήματος έχει χάσει την ορθότητά του λόγω της περίπλοκης γλώσσας που είναι ενσωματωμένη στη νομοθεσία περί νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Κατά συνέπεια, η δυσκολία δίωξης του φαινομένου είναι αναμφισβήτητη. Η FATF δίνει ορισμούς για την νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, με έμφαση στην πολυπλοκότητα της διαδικασίας, η οποία περιλαμβάνει την απόκρυψη παράνομων κερδών σε τρία στάδια την τοποθέτηση, την διαστρωμάτωση και την ενσωμάτωση¹⁴⁶. Ο ορισμός της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες μπορεί να είναι περίπλοκος, αλλά ο στόχος των εγκληματιών είναι ένας, να τα αξιοποιήσουν τα παράνομα έσοδά τους στο επίσημο οικονομικό σύστημα. Έτσι, το κίνητρο για την απόκρυψη ή τη μετατροπή των χρημάτων είναι ο πρωταρχικός παράγοντας, που ορίζει την νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, όχι η ίδια η διαδικασία¹⁴⁷.

Το παραδοσιακό πλαίσιο που έχει θεσπίσει η FATF τοποθέτηση, διαστρωμάτωση, ενσωμάτωση μπορεί να εμποδίσει τις προσπάθειες εξάλειψης της νομιμοποίησης εσόδων

¹⁴⁵ Βασιλαντωνοπούλου, Β. «Η αντεγκληματική πολιτική για το ξέπλυμα «βρώμικου» χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση». Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σελ.:257-257.

¹⁴⁶ Financial Action Task Force. (n.d.). *Frequently asked questions*. <https://www.fatf-gafi.org/en/pages/frequently-asked-questions.html>

¹⁴⁷ Bramantyo, M. (2025). “Where do you hide your money?” Explaining low conviction rates for money laundering. *Journal of Economic Criminology*, 8, 100161. <https://doi.org/10.1016/j.jeconc.2025.100161>

από παράνομες δραστηριότητες, καθώς μπορεί να οδηγήσει τους ερευνητές και τις υπηρεσίες επιβολής του νόμου να παραβλέπουν τις λιγότερο προφανείς μορφές νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, εστιάζοντας μόνο στις συμβατικές και σύνθετες μεθόδους. Η εσφαλμένη αντίληψη για το ξέπλυμα χρήματος περιορίζει την κατανόηση της πραγματικής έκτασής του, υπονομεύει την αποτελεσματικότητα της πρόληψης της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων και καλλιεργεί την πεποίθηση, ότι αφορά μόνο μεγάλα ποσά μετρητών ή σύνθετες χρηματοοικονομικές συναλλαγές. Επιπλέον, η εσφαλμένη αντίληψη μπορεί να οδηγήσει σε έλλειψη ευαισθητοποίησης και επαγρύπνησης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και των ατόμων.

Όσον αφορά το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, έχει να αντιμετωπίσει την περίπλοκη φύση της διαπίστωσης της εγκληματικής πρόθεσης, που είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την έννοια της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Για να καταδικαστεί κάποιος για ξέπλυμα χρήματος, ο εισαγγελέας πρέπει να αποδείξει, ότι ο κατηγορούμενος γνώριζε την παράνομη προέλευση των χρημάτων και σκόπευε να αποκρύψει ή να συγκαλύψει την πραγματική τους πηγή. Ωστόσο, στις μέρες μας οι δράστες αναπροσαρμόζουν συνεχώς τις μεθόδους ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, γεγονός που καθιστά δύσκολη τη συλλογή επαρκών αποδεικτικών στοιχείων για την διαπίστωση της εγκληματικής ευθύνης¹⁴⁸.

4.2.2 Η τακτική της εξαφάνισης του οικονομικού εγκλήματος.

Η ανέκαθεν περιθωριοποιημένη μελέτη της εγκληματικότητας του λευκού περιλαιμίου από τον επιστημονικό κλάδο της εγκληματολογίας και κατ' επέκταση του ποινικού δικαίου, έχει οδηγήσει στην πλασματική εξαφάνιση του φαινομένου και κατά συνέπεια στην αναποτελεσματική αντιμετώπισή του. Η τάση να αμφισβητείται η εγκληματική δράση ευπόληπτων κοινωνικών ομάδων, πηγάζει από παραδοσιακές αντιλήψεις που θεωρούν το έγκλημα του λευκού κολάρου ως μη έγκλημα, αλλά ως συμπτωματικό ή ατυχές συμβάν απαλλαγμένο από προσωπικό δόλο και αποτέλεσμα της πολυπλοκότητας των οργανωσιακών δομών και των τεχνολογιών στα πλαίσια των οποίων διεξάγονται οι οικονομικές συναλλαγές. Στην εποχή του νεοφιλελευθερισμού, των ιδιωτικοποιήσεων, της απελευθέρωσης των αγορών και της εξασθένησης του κράτους ως μηχανισμού χάραξης της οικονομίας η τάση εξαφάνισης της εγκληματικότητας του λευκού περιλαιμίου ενισχύεται

¹⁴⁸ Bramantyo, ό.π.

ακόμα περισσότερο από την επικρατούσα αντίληψη πως οτιδήποτε περιορίζει την δράση του κεφαλαίου νοείται ως επικίνδυνο για την ανταγωνιστικότητα, την αποδοτικότητα και την ανάπτυξη της οικονομίας. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται αφενός η εκ προοιμίου απενεχοποίηση της κεφαλαιακής δράσης και αφετέρου μέσω της καλλιέργειας ηθικών πανικών, της άκρατης ποινικοποίησης του δημόσιου βίου και της κοινής εγκληματικότητας, η αποδυνάμωση των μηχανισμών του άτυπου κοινωνικού ελέγχου¹⁴⁹.

Έτσι, καλλιεργείται η στρεβλή κοινωνική αναπαράσταση του εγκλήματος ως απειλή, που προέρχεται από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα και περιθωριοποιημένα άτομα οι αξιόποινες πράξεις των οποίων περιγράφονται αναλυτικά από τους ποινικούς νόμους και διώκονται κατά προτεραιότητα από τον αστυνομικό μηχανισμό. Αντιθέτως, τα εγκλήματα των ισχυρών, σπάνια έρχονται στο φως της δημοσιότητας, οι δράστες παραμένουν άγνωστοι και ατιμώρητοι, ενώ κατά κανόνα διώκονται από διοικητικές υπηρεσίες και αστικά δικαστήρια, καθώς είναι αδύνατο να αποδειχθεί η εγκληματική πρόθεσή τους¹⁵⁰. Ιδιαίτερα στην περίπτωση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, η απόδειξη της πρόθεσης του δράστη είναι καθοριστικής σημασίας για την στοιχειοθέτηση της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος. Η υποκειμενική υπόσταση ενός εγκλήματος περιλαμβάνει το γνωστικό και βουλευτικό στοιχείο, έτσι προϋπόθεση για την άσκηση δίωξης για ξέπλυμα χρήματος είναι η γνώση εκ μέρους του δράστη, ότι η υπό νομιμοποίηση περιουσία προέρχεται από εγκληματική δραστηριότητα, αλλά και η βούληση του δράστη, η οποία σχετίζεται με την ίδια την πράξη της νομιμοποίησης εσόδων και ειδικότερα με το πόσο προσεγμένα πραγματοποιείται¹⁵¹. Το γεγονός ότι πολλές παραβατικές συμπεριφορές των κοινωνικά και οικονομικά ισχυρών δεν νοούνται ως εγκλήματα, αλλά ως κοινώς αποδεκτές πρακτικές στα πλαίσια της οικονομικής τους δραστηριότητας, έχει ως αποτέλεσμα πολλοί τύποι οικονομικής παραβατικότητας να παραμένουν εκτός ελέγχου ή ποινικής δίωξης, είτε λόγω έλλειψης σύνδεσης της νομιμοποίησης εσόδων με συγκεκριμένο

¹⁴⁹ Βασιλάντωνοπούλου, Β. (2014). «Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα. Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική. Εκδόσεις: Π.Ν. Σάκκουλας. σελ.: 329-335.

¹⁵⁰ Αλοσκόφης, Ο. « Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών». Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαραλάμπους, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σελ.: 87-88,94.

¹⁵¹ Πετρόπουλος, Β. «Ζητήματα υποκειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες», *Ποινικά Χρονικά 2008*. σελ.: 957-958.

βασικό αδίκημα, είτε γιατί δεν είναι δυνατό να στοιχειοθετηθεί η υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος.

4.2.3 Το παγκοσμιοποιημένο καπιταλιστικό οικονομικό σύστημα.

Η αντεγκληματική πολιτική ως μέσο κοινωνικού ελέγχου, διαμορφώνεται υπό την επίδραση των κοινωνικό-πολιτικών ζητημάτων που προκύπτουν ανά περίοδο, του κυρίαρχου τύπου οικονομίας, της μορφής του πολιτεύματος που επικρατεί αλλά και της εγκληματολογικής θεωρίας¹⁵². Ένας ακόμα παράγοντας που επηρεάζει την διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής είναι η μορφή της εγκληματικότητας που καλείται να αντιμετωπίσει. Ομοίως, το είδος του εγκλήματος, όπως και η αντεγκληματική πολιτική, επηρεάζεται από τις κυρίαρχες αντιλήψεις για το έγκλημα και τον εγκληματία, τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες και το ίδιο το οικονομικό σύστημα. Στις μέρες μας η ίδια η παγκοσμιοποίηση δημιουργεί ορισμένες εγκληματικές τάσεις και έχει αντίκτυπο σε ένα ευρύ φάσμα εγκλημάτων.

Το γεγονός ότι οι διεθνείς και πολυεθνικές εταιρείες έχουν γίνει εξαιρετικά ισχυρές, μέσα σε ένα παγκοσμιοποιημένο κόσμο, και ολοένα περισσότερο απομακρύνονται από την εμβέλεια των μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου και ρύθμισης, οι οποίοι συνεχίζουν να δραστηριοποιούνται σε εθνικό κυρίως επίπεδο, ανέδειξε την έννοια των «εγκλημάτων της παγκοσμιοποίησης», που προστέθηκε στη διαρκώς εξελισσόμενη τυπολογία εγκλημάτων του λευκού κολάρου. Τα εγκλήματα της παγκοσμιοποίησης έχουν σε μεγάλο βαθμό παραμεληθεί από την εγκληματολογική επιστήμη¹⁵³.

Ωστόσο, το αντιπαγκοσμιοποιητικό κίνημα υποστηρίζει ότι σοβαρές και εκτεταμένες εγκληματικές πρακτικές τελούνται στο όνομα της παγκοσμιοποίησης. Ειδικότερα, διεθνείς χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί, όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα, φαίνεται να είναι συνένοχοι σε μεγάλα εγκλήματα κατά μεγάλου αριθμού ανθρώπων. Τα εν λόγω εγκλήματα παρουσιάζουν σημαντικά στοιχεία εγκλήματος λευκού κολάρου, παρότι δεν ανταποκρίνονται πλήρως στα κλασικά χαρακτηριστικά του. Τα εγκλήματα της παγκοσμιοποίησης αποτελούν συνέπειες πολιτικών αποφάσεων, που λαμβάνονται από υψηλόβαθμους αξιωματούχους διεθνών

¹⁵² Βιδάλη Σ. (2017) *Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη. σελ.: 15.

¹⁵³ Pontell, H. N., & Geis, G. (Eds.). (2007). *International handbook of white-collar and corporate crime*. Springer. σελ.: 164-165

χρηματοπιστωτικών οργανισμών και κρατικών υπηρεσιών, οι οποίοι επιδιώκουν την επίτευξη θετικών αποτελεσμάτων ή την αποφυγή οικονομικών απωλειών, χωρίς να συνδέονται κατ' ανάγκην ούτε με την άμεση επιδίωξη κέρδους ούτε με άμεσα δόλιες δραστηριότητες. Οι διεθνείς χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί, που διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στη σύγχρονη παγκοσμιοποίηση, έχουν καταστεί βασικός στόχος κριτικής για τις πολιτικές και τις πρακτικές τους στην παγκόσμια οικονομία. Έχουν μάλιστα χαρακτηριστεί ως η «ανίερη τριάδα της απληστίας», καθώς υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις, ότι οι οργανισμοί αυτοί λειτουργούν πρωτίστως προς όφελος των ανεπτυγμένων χωρών και των προνομιούχων θεσμών τους και όχι προς όφελος των φτωχών πληθυσμών. Υπό αυτή την έννοια, οι διεθνείς χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί μπορούν να θεωρηθούν ως οι νέες «αποικιακές» δυνάμεις σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο¹⁵⁴.

Από ανάλογη κριτική δεν θα μπορούσε να απουσιάζει η FATF, η οποία συστάθηκε το 1989 από τους G7(ΗΠΑ, Καναδάς, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία), για να αντιμετωπιστεί η νέα διεθνούς έκτασης απειλή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Η FATF έχει επικριθεί για συστημική και συστηματική μεροληψία κατά μικρότερων και ασθενέστερων κρατών αλλά και κατά κρατών που δεν συγκαταλέγονται στα μέλη της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το γεγονός ότι οι ΗΠΑ, παρά τα τεράστια ποσά που ξεπλένονται στο έδαφός της, λαμβάνει πάντα τις καλύτερες αξιολογήσεις ως προς τον βαθμό συμμόρφωσης με της Συστάσεις της FATF. Επιπλέον, παρά την υπερποινικοποίηση του φαινομένου, όπως άλλωστε προκύπτει από το περιεχόμενο των συστάσεων της FATF, πλήθος σκανδάλων, παράνομων δράσεων και συμπεριφορών, που συνέβαλαν στην σύγχρονη οικονομική κρίση, παραμένουν εκτός πεδίου δράσης της αντεγκληματικής πολιτικής για το ξέπλυμα χρήματος¹⁵⁵.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι το παγκοσμιοποιημένο καπιταλιστικό σύστημα μπορεί να επηρεάσει την αποτελεσματικότητα της αντεγκληματικής πολιτικής με διττό τρόπο. Αφενός, με την ανάδυση νέων μορφών παγκόσμιας κλίμακας εγκληματικότητας και αφετέρου με την ίδρυση παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών και διακυβερνητικών

¹⁵⁴ Pontell & Geis, ό.π., σσ. 170.

¹⁵⁵ Βασιλαντωνοπούλου, Β. « Η αντεγκληματική πολιτική για το ξέπλυμα «βρόμικου» χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση». Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σελ.: 263-264, 268-269.

οργανισμών, που διαμορφώνουν και εφαρμόζουν τα μέτρα αντεγκληματικής πολιτικής κατά τρόπο συχνά μεροληπτικό υπέρ των ισχυρών κρατών και οικονομικών συμφερόντων.

4.3 Πρακτικά όρια

Τα μέτρα και οι πολιτικές που προβλέπονται από τις Συνστάσεις της FATF, τις Συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών και τις Οδηγίες της ΕΕ, πέρα από την διαμόρφωση κατευθυντήριων γραμμών, πρέπει να μπορούν να εφαρμοστούν στην πράξη για να είναι αποτελεσματικά. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι ενώ σε θεωρητική βάση προβλέπονται μέτρα πολλά υποσχόμενα για την αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων, προκύπτουν δομικά και λειτουργικά ζητήματα, που δυσχεραίνουν την ορθή και πλήρη εφαρμογή τους, όπως αυτή προβλέπεται στα σχετικά διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα.

4.3.1 Η πολυπλοκότητα του χρηματοοικονομικού συστήματος.

Το παγκοσμιοποιημένο τραπεζικό σύστημα με τις δαιδαλώδεις διαδρομές και την πληθώρα τραπεζικών, ασφαλιστικών και χρηματιστηριακών προϊόντων διευκολύνει την τέλεση οικονομικών εγκλημάτων και προσφέρει ευκαιρίες για έξυπνους τρόπους ξεπλύματος βρόμικου χρήματος¹⁵⁶. Πέρα όμως από τις παροχές που προσφέρουν οι τράπεζες στους πελάτες τους, η εξέλιξη της τεχνολογίας ενισχύει ακόμα περισσότερο την πολυπλοκότητα των συναλλαγών, ενώ συγχρόνως δυσκολεύει το έργο των διωκτικών αρχών. Ο χρηματοπιστωτικός και τραπεζικός τομέας γίνεται ολοένα και πιο ψηφιακός και παγκοσμιοποιημένος, γεγονός που διευκολύνει τη διασυνοριακή μεταφορά περιουσιακών στοιχείων και χρημάτων σχεδόν σε πραγματικό χρόνο. Η μετάβαση αυτή στη χρήση ψηφιακών συναλλαγών και ψηφιακών νομισμάτων για σκοπούς νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες έχει δημιουργήσει ολοένα και πιο σύνθετες αλυσίδες συναλλαγών. Η ψηφιοποίηση έχει αυξήσει την ευκολία και την ταχύτητα με την οποία μπορούν να δημιουργούνται λογαριασμοί για ξέπλυμα χρήματος. Ιδιαίτερα στο στάδιο της διαστρωμάτωσης που η συνήθης τεχνική είναι μεταφορά των χρημάτων από ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα σε άλλο και από τη μία χώρα στην άλλη, ακόμα και μέσω διαφορετικών ονομάτων πελατών ή εταιρικών σχημάτων, η δυνατότητα ταχείας μεταφοράς

¹⁵⁶ Μιχαλοπούλου, Ε. «Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης». Στο Βιδάλι, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σελ.:337.

κεφαλαίων είναι καθοριστικής σημασίας για την απόκρυψη της αρχικής πηγής των κεφαλαίων και αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του σύγχρονου χρηματοπιστωτικού τομέα. Επιπλέον, οι ίδιοι εγκληματίες εξελίσσουν και προσαρμόζουν διαρκώς τις μεθόδους τους προκειμένου να αποφεύγουν τις διωκτικές αρχές. Ένα από τα φαινόμενα που παρατηρούνται είναι η χρήση «money mules» («μεταφορέων χρημάτων» ή «αχυρανθρώπων χρημάτων»). Τα πρόσωπα αυτά μεταφέρουν χρήματα ή επιτρέπουν τη χρήση των τραπεζικών τους λογαριασμών έναντι μικρής αμοιβής¹⁵⁷.

Μία ακόμα τάση, που συμβάλλει στην πολυπλοκότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος και αφορά την εσωτερική οργάνωση και λειτουργία του, είναι ο ασαφής και αβέβαιος ρόλος των εργαζομένων. Ο διαχωρισμός μεταξύ μονάδων, καθηκόντων και ειδικεύσεων τείνει να κατακερματίζει την ευθύνη, με αποτέλεσμα οι εργαζόμενοι να αγνοούν ή να επιλέγουν να αγνοούν τον τρόπο με τον οποίο τα καθήκοντά τους συνδέονται με τους γενικούς σκοπούς των εργοδοτών τους. Συγχρόνως, η συνεχής εισαγωγή νέων και λεπτομερέστερων κανόνων, παράγουν ακόμη μεγαλύτερη ασάφεια και δημιουργούν περισσότερες ευκαιρίες παραβίασης. Έτσι, ο πολλαπλασιασμός κανόνων και διαδικασιών, ο οποίος υποτίθεται ότι εξυπηρετεί την τυπική οργάνωση και συμμόρφωση, στην πραγματικότητα διευρύνει τις «γκρίζες ζώνες» μέσα στις οποίες διαφορετικοί δρώντες μπορούν να πραγματοποιούν αποκλίνουσες ή παραβατικές πρακτικές¹⁵⁸.

4.3.2 Έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού και η συνεχής προσαρμοστικότητα των πρακτικών του εγκλήματος.

Όσο οι χρηματοοικονομικές έρευνες και οι διωκτικές ενέργειες καθίστανται αποτελεσματικότερες, τόσο οι εγκληματικές οργανώσεις αφιερώνουν περισσότερους πόρους στη μείωση του κινδύνου εντοπισμού και σύλληψης μέσω της διαδρομής του χρήματος, καθώς και του κινδύνου απώλειας των εγκληματικών προϊόντων. Έτσι, οι εξελίξεις στις μεθόδους νομιμοποίησης εσόδων επηρεάζουν τόσο τις πρακτικές που ακολουθούν οι εγκληματίες, όσο και τις αντιδράσεις των διωκτικών και εποπτικών αρχών. Οι ολοένα πιο εξελιγμένες μέθοδοι πρόληψης και καταστολής τείνουν να συνοδεύονται από

¹⁵⁷ Remeur, C. (2024). *Anti-money-laundering authority (AMLA): Countering money laundering and the financing of terrorism* (Briefing No. EPRS_BRI(2024)762387). European Parliamentary Research Service, European Parliament.

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762387/EPRS_BRI\(2024\)762387_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762387/EPRS_BRI(2024)762387_EN.pdf)

¹⁵⁸ Ruggiero, V. (2017). *Dirty money: On financial delinquency*. Oxford: Oxford University Press. σελ.:222-223.

ολοένα πιο σύνθετες πρακτικές νομιμοποίησης εσόδων, μέχρι το σημείο όπου μία από τις δύο πλευρές φθάνει σε φθίνουσα απόδοση. Η διεύρυνση των βασικών αδικημάτων από όπου προέρχονται τα υπό νομιμοποίηση έσοδα οδηγεί στην «επαγγελματοποίηση» και την αυξανόμενη «πολυπλοκότητα» των σχημάτων και στρατηγικών νομιμοποίησης. Οι εγκληματικές δραστηριότητες, είτε σχετίζονται με ναρκωτικά είτε όχι, παράγουν τεράστια πλούτη, που πρέπει να νομιμοποιηθούν, ώστε να χρησιμοποιηθούν και να επενδυθούν. Η ζήτηση αυτή για υπηρεσίες νομιμοποίησης εσόδων, σε συνδυασμό με τον αυξημένο κίνδυνο λόγω των μέτρων καταπολέμησης που εφαρμόζουν τα κράτη, ενθαρρύνει την ανάπτυξη πιο επαγγελματικών υπηρεσιών νομιμοποίησης. Οι υπηρεσίες αυτές αυξάνουν το επίπεδο πολυπλοκότητας, τόσο των επιμέρους μεθόδων, όσο και των συνολικών στρατηγικών νομιμοποίησης εσόδων δυσκολεύοντας το έργο των διωκτικών αρχών ¹⁵⁹. Ενώ οι εγκληματίες επενδύουν πολλά από τα κέρδη τους για την εξέλιξη και αναβάθμιση των μεθόδων τους, δεν συμβαίνει το ίδιο με τις διωκτικές αρχές. Για την αποκάλυψη της παράνομης διαδρομής χρήματος και των πραγματικών δικαιούχων των περιουσιακών στοιχείων, οι διωκτικές αρχές διεξάγουν χρηματοοικονομική έρευνα για την συλλογή και ανάλυση χρηματοοικονομικών πληροφοριών. Με την ψηφιοποίηση του χρηματοπιστωτικού τομέα, υπάρχει πλέον η δυνατότητα ιχνηλάτησης των συναλλαγών με την ανάκτηση, συλλογή και επεξεργασία ψηφιακών εγγράφων μέσα από υπολογιστές, δίκτυα υπολογιστών, σκληρούς δίσκους και συστήματα επικοινωνίας. Δημιουργείται με αυτόν τον τρόπο ένα νέο περιβάλλον εργασίας για τις ανακριτικές και διωκτικές αρχές, που απαιτεί ειδική τεχνογνωσία και εξειδικευμένο προσωπικό. Ωστόσο, το αναγκαίο αυτό ανθρώπινο δυναμικό δεν είναι άμεσα διαθέσιμο εντός των υπηρεσιών ως μόνιμο προσωπικό, με αποτέλεσμα να απαιτείται η συνδρομή εξωτερικών συνεργατών, των οποίων η επιλογή και ο διορισμός γίνεται συχνά με χρονοβόρες διαδικασίες ¹⁶⁰.

Επιπλέον, το οικονομικό έγκλημα προπορεύεται των ελεγκτικών μηχανισμών και βρίσκει διαρκώς νέους τρόπους δράσης τους οποίους οι διωκτικές αρχές καλούνται να

¹⁵⁹ Ernesto U. Savona (Ed.). (1997). *Responding to money laundering: International perspectives*. Harwood Academic Publishers. σελ: 46-47.

¹⁶⁰ Βιδάλη, Σ. « Όψεις της ανακρίσεως σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος.» Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαράλμπους, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σελ.: 312-313.

αντιμετωπίσουν εκ των υστέρων, εφόσον και εάν γίνουν γνωστές. Συχνά παρατηρείται η χρήση ειδικών επιστημονικών γνώσεων από τους εγκληματίες, στις οποίες δεν έχουν πάντα πρόσβαση οι ελεγκτικοί μηχανισμοί, όπως στην περίπτωση του ξεπλύματος βρόμικου χρήματος η τακτική της ανάμειξης νόμιμων και παράνομων εσόδων, κατά την οποία δεν μπορεί να αποδειχθεί με ακρίβεια ποια είναι τα νόμιμα και ποια τα παράνομα έσοδα. Μία άλλη μέθοδος, που είναι δύσκολο να αντιμετωπίσουν οι διωκτικές αρχές, είναι η ανάπτυξη δικτύων διακίνησης χρήματος εκτός του επίσημου τραπεζικού συστήματος, γνωστή με την ονομασία *hawala*. Χαρακτηριστικό αυτής της μεθόδου είναι η φυσική μεταφορά μετρητών, μέσω φυσικών προσώπων, χωρίς να αφήνει ψηφιακά ίχνη. Επιπλέον, με την υπερτιμολόγηση ή υποτιμολόγηση προϊόντων, η νομιμοποίηση παράνομων εσόδων γίνεται μέσω εμπορικών συναλλαγών κατά τις οποίες χρησιμοποιούνται τα αποθηκευμένα χρήματα, τα οποία προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες, για την ολοκλήρωση της συναλλαγής. Με αυτό τον τρόπο τα παράνομα κεφάλαια εμφανίζονται ως μία νόμιμη πληρωμή¹⁶¹.

Παρατηρούμε, ότι ύστερα από την ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και την εκμετάλλευση αυτής από το οργανωμένο και οικονομικό έγκλημα, οι εγκληματίες τείνουν να επιστρέψουν σε πιο παραδοσιακούς τρόπους για την νομιμοποίηση των παράνομων εσόδων τους, στην προσπάθειά τους να αποφύγουν τους ολοένα και πιο εξελιγμένους μηχανισμούς ελέγχου και επιτήρησης, που εφαρμόζονται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η επίσημη κοινωνική αντίδραση, ωστόσο, δεν φαίνεται να έχει προσαρμοστεί πλήρως στη νέα αυτή πραγματικότητα, εστιάζοντας κυρίως στην αντιμετώπιση της διαφθοράς εντός των φορέων, που ασχολούνται με την δίωξη του οικονομικού εγκλήματος. Ωστόσο, η Ε.Ε κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση με το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 24ης Οκτωβρίου 2017 σχετικά με τα μέτρα για την προστασία των καταγγελτών, που ενεργούν προς το δημόσιο συμφέρον, αποκαλύπτοντας εμπιστευτικές πληροφορίες για επιχειρήσεις και δημόσιους οργανισμούς¹⁶². Με το συγκεκριμένο ψήφισμα επιδιώκεται η αναβάθμιση και προστασία των μαρτύρων δημόσιου συμφέροντος, οι οποίοι αναφέρουν ή

¹⁶¹ Μιχαλοπούλου, Ε. « Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης». Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαράλάμπους, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σελ.: 338-341.

¹⁶² European Parliament. (2017, October 24). *Legitimate measures to protect whistle-blowers acting in the public interest when disclosing the confidential information of companies and public bodies (2016/2224(INI))* (P8_TA(2017)0402). European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0402_EL.html

αποκαλύπτουν πληροφορίες για αξιόποινη πράξη, τις οποίες απέκτησαν σε εργασιακό πλαίσιο και συμβάλλουν στην πρόληψη απειλής ή ζημίας για το δημόσιο συμφέρον. Η προστασία των μαρτύρων δημόσιου συμφέροντος, πέρα από την συμβολή στην εφαρμογή και ενίσχυση του ενωσιακού δικαίου, μπορεί να συμβάλλει στην συλλογή στοιχείων και πληροφοριών, τα οποία δεν θα μπορούσαν να εντοπιστούν ή να αποκτηθούν με τη χρήση τεχνολογικών μέσων.

4.3.3 Τα εμπόδια στην διακρατική συνεργασία.

Η ραγδαία επέκταση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος έχει δημιουργήσει σημαντικές ευκαιρίες για την μεταφορά κεφαλαίων μεταξύ των χωρών. Η διεθνής συνεργασία για την αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες είναι εξαιρετικά σημαντική ιδιαίτερα για τις χρηματοοικονομικές έρευνες, οι οποίες συχνά ξεπερνούν τα εγχώρια σύνορα για την συλλογή αποδεικτικών στοιχείων. Ωστόσο, παρουσιάζονται προβλήματα στην διακρατική συνεργασία σε περισσότερα από ένα επίπεδα. Στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας, η δικαστική συνδρομή είναι μια χρονοβόρα διαδικασία, που προϋποθέτει την ύπαρξη ενός νομικού πλαισίου, που να καλύπτει την διαδικασία και να βασίζεται σε διμερής ή πολυμερής συνθήκες. Συγχρόνως, παρατηρείται έλλειψη εμπιστευτικότητας ή προθυμίας ξένων δικαιοδοσιών να βοηθήσουν σε οικονομικές έρευνες και αντιστρόφως η έλλειψη ελέγχου σε ξένες δικαιοδοσίες δημιουργεί αμφιβολίες ως προς την νόμιμη απόκτηση των αποδεικτικών στοιχείων. Έτσι, ενώ τα κεφάλαια μπορούν να κινηθούν σε παγκόσμιο επίπεδο, οι υπηρεσίες επιβολής του νόμου που επιχειρούν να παρακολουθήσουν αυτά τα κεφάλαια λειτουργούν διαπραγματευόμενες την πρόσβαση και την υποστήριξη των αρχών στις δικαιοδοσίες μέσω των οποίων ρέει το κεφάλαιο¹⁶³.

Ως προς τις ποινικές πολιτικές, διαπιστώνεται σταδιακή σύγκλιση μεταξύ κυρίως των ανεπτυγμένων κρατών. Η Δυτική Ευρώπη, η Βόρεια Αμερική και η Αυστραλία κινούνται προς την κατεύθυνση της ποινικοποίησης της νομιμοποίησης εσόδων ως αυτοτελούς εγκλήματος, ενώ παράλληλα διευρύνουν τον κατάλογο των βασικών εγκλημάτων,

¹⁶³ Brown, R. and Gillespie, S., (2015), "Overseas financial investigation of organised crime: Examining the barriers to effective implementation", Journal of Money Laundering Control, Vol. 18 No. 3, σελ. 371-381

επεκτείνοντάς τον από τα αδικήματα ναρκωτικών σχεδόν σε κάθε σοβαρή εγκληματική δραστηριότητα. Αντίθετα, σε πολλές χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Ασίας, η ποινικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων εξακολουθεί να περιορίζεται κυρίως στα έσοδα που προέρχονται από εγκλήματα ναρκωτικών. Οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης εντάσσουν τα ζητήματα αυτά σε μια ευρύτερη διαδικασία μεταρρύθμισης του δικαίου ιδιοκτησίας, της τραπεζικής νομοθεσίας και των κανόνων ποινικής δικονομίας, ενώ αρκετά αφρικανικά κράτη δεν έχουν ακόμη κυρώσει τη Σύμβαση της Βιέννης του 1988, ούτε έχουν θεσπίσει ολοκληρωμένο νομοθετικό πλαίσιο για τη νομιμοποίηση εσόδων¹⁶⁴.

Επιπλέον, σε ορισμένες περιπτώσεις, κράτη και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα επιλέγουν να αγνοούν την προέλευση των καταθέσεων ή των επενδύσεων που επιδιώκουν να προσελκύσουν, υιοθετώντας, ρητά ή σιωπηρά, πολιτικές «χωρίς ερωτήσεις», όπως η ανοχή ανώνυμων λογαριασμών. Η συνεχιζόμενη πρακτική ορισμένων χωρών είτε ανεπτυγμένων, είτε αναπτυσσόμενων, να λειτουργούν ως «φορολογικοί παράδεισοι» ή «χρηματοπιστωτικοί παράδεισοι» και να προσφέρουν όχι μόνο χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες με εμπορική εμπιστευτικότητα, αλλά και ουσιαστικά προσκλήσεις για φοροδιαφυγή και/ή νομιμοποίηση «βρώμικου» χρήματος, αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα. Η πρακτική αυτή δημιουργεί μια προβληματική μορφή διεθνούς ανταγωνισμού απέναντι σε κράτη, που επιδιώκουν να αποτρέψουν και να εντοπίσουν την εισροή παράνομων κεφαλαίων στα οικονομικά και πολιτικά τους συστήματα¹⁶⁵. Υπό αυτές τις συνθήκες, είναι αναγκαία η υιοθέτηση μιας πραγματικά παγκόσμιας προσέγγισης απέναντι στην παγκόσμια αγορά νομιμοποίησης εσόδων. Το πρόβλημα θα μπορούσε να λυθεί με την πρόβλεψη της υποχρεωτικής αυτόματης ανταλλαγής πληροφοριών¹⁶⁶, η οποία δεν γίνεται επ' αφορμή μίας συγκεκριμένης έρευνας, για συγκεκριμένα πρόσωπα ή κατόπιν αιτήσεως. Πρόκειται για μία συστηματική, περιοδική και μαζική διαβίβαση πληροφοριών φορολογικού ενδιαφέροντος, από την χώρα πηγής του εισοδήματος στην χώρα κατοικίας του φορολογούμενου. Ωστόσο, παρά την μεγάλη συμμετοχή κρατών, η αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών, καταλήγει να

¹⁶⁴ Ernesto U. Savona (Ed.). (1997). *Responding to money laundering: International perspectives*. Harwood Academic Publishers. σελ.: 56-57

¹⁶⁵ Savona, ό.π., σ. 60-61.

¹⁶⁶ Council of the European Union. (2014, December 9). *Council Directive 2014/107/EU amending Directive 2011/16/EU as regards mandatory automatic exchange of information in the field of taxation*. Official Journal of the European Union, L 359, 1–29.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0107>

είναι μία διμερής ανταλλαγή, ενώ παρουσιάζει κενά, που δίνουν τη δυνατότητα στους φορολογούμενους με διάφορα τεχνάσματα να παρακάμπτουν τις υποχρεώσεις αναφοράς, που προβλέπονται. Για παράδειγμα, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα υποχρεώνονται να προβούν σε έλεγχο και αναγνώριση του πραγματικού δικαιούχου, μόνο όταν πρόκειται για παθητική μη χρηματοπιστωτική οντότητα, δηλαδή δεν ασκεί επιχειρηματική δραστηριότητα και έχει μόνο παθητικά εισοδήματα, όπως ενοίκια. Αυτό σημαίνει ότι αν κάποιος «ντύσει» σωστά μία οντότητα ως ενεργητική, τότε αποφεύγει τον έλεγχο του πραγματικού δικαιούχου¹⁶⁷.

Από τα παραπάνω προκύπτει, ότι και στον τομέα της διακρατικής συνεργασίας, απαιτούνται ακόμη σημαντικά βήματα, ώστε να μπορεί να γίνει λόγος για ένα αποτελεσματικό σύστημα διεθνούς συνεργασίας στην καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

¹⁶⁷ Τζαναβάρη, Ν. (2019). *Οι διεθνείς συμβάσεις για την αυτόματη ανταλλαγή φορολογικών πληροφοριών. Παρουσίαση και ερμηνεία των ρυθμίσεων του διεθνούς φορολογικού δικαίου*. Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη. σελ.: 23, 115.

Συμπεράσματα

Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες εξακολουθεί να αποτελεί μία διαρκή πρόκληση για την αντεγκληματική πολιτική, καθώς δεν έχει αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά, παρά τη λήψη εκτεταμένων μέτρων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η αντεγκληματική πολιτική, που εφαρμόζεται, αδυνατεί να αναπτυχθεί πλήρως γιατί περιορίζεται από θεσμικούς-κανονιστικούς, εξωθεσμικούς και λειτουργικούς παράγοντες. Αποδεικνύεται, ότι ενώ τα κράτη συμμορφώνονται με την υιοθέτηση των AML/CFT μέτρων, όπως προβλέπονται από τους διεθνείς οργανισμούς, παρουσιάζουν σημαντικά κενά στην επιτυχημένη εφαρμογή των μέτρων αυτών, ειδικά στον τομέα της πρόληψης.

Η απόσταση που παρουσιάζεται μεταξύ της καταστολής και της πρόληψης του φαινομένου, οφείλεται στο γεγονός, ότι τα κατασταλτικά μέτρα σχετίζονται με την εφαρμογή του νόμου από τις δικαστικές και διωκτικές αρχές, ενώ τα προληπτικά μέτρα αποτελούν κανονιστικές ρυθμίσεις στις οποίες οφείλουν να συμμορφώνονται κατά κανόνα ιδιώτες. Οι ιδιώτες αυτοί υποχρεώνονται από την νομοθεσία να λειτουργούν βάσει της αρχής «Know Your Customer» (KYC), να εφαρμόζουν μέτρα δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη (CDD) και να τηρούν αρχεία για τον προσδιορισμό του πραγματικού δικαιούχου. Τους αναγνωρίζονται με αυτόν τον τρόπο διωκτικές και ελεγκτικές αρμοδιότητες, οι οποίες είναι συνυφασμένες με την άσκηση της κρατικής εξουσίας και οι οποίες έρχονται σε σύγκρουση με την ιδιότητά τους ως πάροχοι νομικών, χρηματοπιστωτικών και επενδυτικών υπηρεσιών προς τους πελάτες τους. Συγχρόνως, κατά την άσκηση της επαγγελματικής τους δραστηριότητας καλύπτονται από το επαγγελματικό απόρρητο, γεγονός που δημιουργεί δυσχέρειες στην αποτελεσματική εφαρμογή των μέτρων πρόληψης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι TCSPs, οι οποίοι ως πάροχοι υπηρεσιών σύστασης και διαχείρισης εταιρειών και καταπιστευμάτων, είναι επιφορτισμένοι με την υποχρέωση να τηρούν πληροφορίες του πραγματικού δικαιούχου. Στην πραγματικότητα, οι TCSPs αποτελούν επιχειρήσεις, που ιδρύουν εταιρείες και παρέχουν υπηρεσίες σε εταιρικά οχήματα, ενώ πολλοί από αυτούς παρέχουν την ανωνυμία και το απόρρητο ως πλεονέκτημα της υπηρεσίας τους.

Ομοίως, οι τράπεζες εξασφαλίζουν σημαντικά κέρδη μέσα από την διασφάλιση των περιουσιακών στοιχείων των ισχυρών πελατών τους. Το αποτέλεσμα είναι η ανάπτυξη της ιδιωτικής τραπεζικής (private banking), που αφορά τραπεζικές, επενδυτικές και άλλες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, οι οποίες παρέχονται σε ιδιώτες και κυρίως σε νομικά πρόσωπα, σε καθεστώς εχεμύθειας.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι σε όλα τα παραπάνω το πρόβλημα δεν είναι η παρανομία, καθώς το σύστημα επιτρέπει την άγνοια του ποιος ελέγχει ουσιαστικά τα περιουσιακά στοιχεία, δηλαδή, ο νόμος δεν απαγορεύει το εργαλείο, αλλά την κακή χρήση. Η ανωνυμία δεν είναι παράνομη, άλλωστε πολλοί TCSPs την διαφημίζουν ως πλεονέκτημα προσφέροντας ανώνυμες εταιρείες κελύφη. Επιπλέον, η νομοθεσία επιτρέπει την ίδρυση ανώνυμων εταιρειών, εταιρειών κελυφών ή εταιρειών ραφιών, χωρίς οικονομική δραστηριότητα με πρόσχημα την συμβολή τους στην επιχειρηματικότητα και την οικονομική ανάπτυξη.

Επομένως, απομένει στις διωκτικές και ελεγκτικές αρχές να αποδεικνύουν κάθε φορά την κατάχρηση της ανωνυμίας ή των εικονικών εταιρειών, δυσκολεύοντας με αυτό τον τρόπο σημαντικά το έργο τους. Συγχρόνως, ο ιδιωτικός τομέας ως πηγή πληροφοριών για πρόσωπα, που συνδέονται με μία νομική οντότητα, συχνά δεν χαρακτηρίζεται από αξιοπιστία, καθώς λειτουργεί μεροληπτικά και σύμφωνα με ιδιωτικά συμφέροντα. Όταν, λοιπόν, οι αρμόδιες αρχές οφείλουν να αποδείξουν την εγκληματική συμπεριφορά ενός δράστη, ο οποίος επωφελείται από την κείμενη νομοθεσία, τότε η αντεγκληματική πολιτική είναι αναποτελεσματική όχι μόνο στην πρόληψη, αλλά και στην καταστολή του εγκλήματος.

Η παρούσα εργασία επιδίωξε μέσα από την ανάλυση τόσο της έννοιας του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ως μορφή οικονομικού εγκλήματος, όσο και των πολιτικών που εφαρμόζονται για την αντιμετώπισή του, να αναδείξει το διαχρονικό πρόβλημα της περιορισμένης αποτελεσματικότητας της αντεγκληματικής πολιτικής. Το βασικό ζήτημα εντοπίζεται στην διαμόρφωση της νομοθεσίας, η οποία τείνει να επικεντρώνεται στην αυστηροποίηση και διεύρυνση των υφιστάμενων ρυθμίσεων, αντί στη θέσπιση νέων κανόνων, που θα στοχεύουν στο να εξαλειφθούν οι γκρίζες ζώνες και οι δυνατότητες καταχρηστικής αξιοποίησης του χρηματοπιστωτικού και εταιρικού συστήματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνικές βιβλιογραφικές αναφορές

Βιδάλη Σ. (2017) *Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. (2024). *Αποκλίνουσα Συμπεριφορά & Ποινικό Φαινόμενο*. Αθήνα : Εκδόσεις ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.

Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαραλάμπους, Χ. (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014). *«Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα. Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*. Εκδόσεις: Π.Ν. Σάκκουλας.

Βιδάλη Σ. (2022). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*. Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη

Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου. (2000). *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου: Πρακτικά Ζ΄ Πανελληνίου Συνεδρίου*. Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας.

Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων. (2007). *Ξέπλυμα Βρώμικου Χρήματος. “Καθαρή” ή ελεύθερη κοινωνία;* Αθήνα-Κομοτηνή: Π.Ν. Σάκκουλας.

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. «Η ποινική αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος: Μεταξύ διεθνούς, ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας», *Ποινικά Χρονικά* 2007

Μυλωνόπουλος, Χ. (2020). *Ποινικό δίκαιο: Γενικό μέρος* (2η έκδ.). Εκδόσεις: Σάκκουλας.

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών. (1948). *Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

Παπαχαραλάμπους, Χ. (2007). Κοινωνικά ουδέτερες πράξεις και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Στο *Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος: “Καθαρή” ή ελεύθερη κοινωνία?* Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας.

Πετρόπουλος, Β. «Ζητήματα υποκειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες», *Ποινικά Χρονικά* 2008.

Ράικος, Δ. (2006). *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα

Τζαναβάρη, Ν. (2019). *Οι διεθνείς συμβάσεις για την αυτόματη ανταλλαγή φορολογικών πληροφοριών. Παρουσίαση και ερμηνεία των ρυθμίσεων του διεθνούς φορολογικού δικαίου*. Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη.

Τριανταφύλλου, Γ. (2014). «Ξέπλυμα» περιουσίας από φοροδιαφυγή. Ποινικά Χρονικά.

Τσότσου, Α. (2025, Μαΐου 29). *Οικονομικά εγκλήματα και νομιμοποίηση εσόδων: Η ποινική αντιμετώπιση ενός πολυεπίπεδου φαινομένου*. NB Daily – Νομική Βιβλιοθήκη. <https://daily.nb.org/nomiki-ekpaideusi/oikonomika-egklimata-kai-nomimopoiisi-esodon-i-poiniki-antimetopisi-enos-polyepipedou/>

Ελληνική Νομοθεσία

Εκδόσεις Σάκκουλα. (2024). *Αστικός Κώδικας*. Αθήνα.

Ελληνική Δημοκρατία. (2018). *Νόμος 4548/2018: Αναμόρφωση του δικαίου των ανωνύμων εταιρειών*. ΦΕΚ Α' 104/13.6.2018.

Ελληνική Δημοκρατία. (2012). *Νόμος 4072/2012: Ιδιωτικές εταιρείες και λοιπές διατάξεις*. ΦΕΚ Α' 86/11.4.2012.

Ελλάδα. (2018). *Νόμος 4557/2018: Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2015/849) και άλλες διατάξεις*. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Α' 139/30.07.2018. <https://elib.aade.gr/elib/view?d=/gr/act/2018/4557>

Σάμιος, Θ. (επιμ.). (2024). *Ποινικός Κώδικας*, Κώδικας τσέπης 4 (26η εκδ.). Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας

Ξενόγλωσσες βιβλιογραφικές αναφορές

Aristodemou, M., & Aristodemou, M. (2024). Are beneficial ownership laws important? Exploring the impact of Panama, FinCEN, and Pandora Papers on beneficial ownership laws in the UK and the US. *Journal of Economic Criminology*, 5, 100082. <https://doi.org/10.1016/j.jeconc.2024.100082>

Arendt & Medernach. (2024, May 14). *AMLA: A new game-changer at institutional level*. Arendt. <https://www.arendt.com/news-insights/news/amla-a-new-game-changer-at-institutional-level/>

Andreou Academy. (n.d.). *Τι είναι το Bitcoin και το cryptocurrency mining και πώς λειτουργεί*. <https://andreouacademy.com/%CF%84%CE%B9-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF-bitcoin-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF-cryptocurrency-mining->

[%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%80%CF%8E%CF%82-
%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81/](#)

Basel Committee on Banking Supervision. (2001). *Customer due diligence for banks*. Bank for International Settlements. <https://www.bis.org/publ/bcbs85.pdf>

Basel Institute on Governance. (2024, December 2). *Global fight against money laundering: Progress on paper, success elusive*. <https://baselgovernance.org/news/global-fight-against-money-laundering-progress-paper-success-elusive>

Basel Institute on Governance. (2024). *Basel AML Index 2024: 13th public edition – Ranking money laundering and terrorist financing risks around the world*. <https://baselgovernance.org/sites/default/files/2024-11/2024%20Basel%20AML%20Index%20report.pdf>

Basel Institute on Governance. (2021, October 5). *How effective are jurisdictions at preventing money laundering? Insights from the 10th Basel AML Index*. <https://baselgovernance.org/blog/how-effective-are-jurisdictions-preventing-money-laundering-insights-10th-basel-aml-index>

Board of Governors of the Federal Reserve System. (1933). *Banking Act of 1933 (Glass-Steagall Act): Full text*. FRASER – Federal Reserve Bank of St. Louis. <https://fraser.stlouisfed.org/title/banking-act-1933-glass-steagall-act-991/fulltext>

Bramantyo, M. (2025). “Where do you hide your money?” Explaining low conviction rates for money laundering. *Journal of Economic Criminology*, 8, 100161. <https://doi.org/10.1016/j.jeconc.2025.100161>

Brown, R. and Gillespie, S., (2015), "Overseas financial investigation of organised crime: Examining the barriers to effective implementation", *Journal of Money Laundering Control*, Vol. 18 No. 3.

Canning, V., & Tombs, S. (2021). *From social harm to zemiology: A critical introduction*. Routledge.

Council of the European Communities. (1991). *Council Directive 91/308/EEC of 10 June 1991 on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering*. Official Journal of the European Communities, L 166, 77–82. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31991L0308>

Council of the European Communities. (1989). *Second Council Directive 89/646/EEC of 15 December 1989 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31989L0646>

Council of the European Union. (2014, December 9). *Council Directive 2014/107/EU amending Directive 2011/16/EU as regards mandatory automatic exchange of information in the field of taxation*. Official Journal of the European Union, L 359, 1–29.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0107>

Colin Murphy. (2024). *Understanding the EU's response to money laundering: New EU anti-money laundering package* (Briefing No. EPRS_BRI(2024)762387). European Parliamentary Research Service.

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762387/EPRS_BRI\(2024\)762387_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762387/EPRS_BRI(2024)762387_EN.pdf)

Cyprus Times. (2024). Σε ισχύ από σήμερα η 5η Οδηγία για την καταπολέμηση νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες

<https://cyprustimes.com/kosmos/se-ischy-apo-simera-i-5i-odigia-gia-tin-katapolemisi-nomimopoiisis-esodon-apo-paranomes-drastiriotites/>

Council of the European Union. (2011). *Council Directive 2011/16/EU of 15 February 2011 on administrative cooperation in the field of taxation and repealing Directive 77/799/EEC*. Official Journal of the European Union, L 64, 1–12. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32011L0016>

Egmont Group. (2025). *Egmont Group of Financial Intelligence Units Charter* (Revised and endorsed out-of-session in November 2025). <https://egmontgroup.org/wp-content/uploads/2022/07/1.-Egmont-Group-Charter-Revised-Nov-2025-English.pdf>

Emile van der Does de Willebois, E.M. Halter, R. A. Harrison, Ji Won Park, J. C. Sharman 2011, *The Puppet Masters. How the Corrupt Use Legal Structures to Hide Stolen Assets and What to Do About It*. Washington DC: STAR, World Bank, UNDO.

Ernesto U. Savona (Ed.). (1997). *Responding to money laundering: International perspectives*. Harwood Academic Publishers.

Eurojust. *Οικονομικά εγκλήματα*. <https://www.eurojust.europa.eu/crime-types-and-cases/crime-types/economic-crimes>

European Parliament and Council of the European Union. (2018). *Regulation (EU) 2018/1727 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 on the European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (Eurojust), and replacing and repealing Council Decision 2002/187/JHA*. Official Journal of the European Union, L 295, 138–183.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02018R1727-20251104>

Eurojust. (n.d.). *Eurojust legal framework*. European Union Agency for Criminal Justice Cooperation.

<https://www.eurojust.europa.eu/about-us/organisation/eurojust-legal-framework>

European Parliament & Council of the European Union. (2017). *Directive (EU) 2017/1371 of 5 July 2017 on the fight against fraud to the Union's financial interests by means of criminal law*. Official Journal of the European Union, L 198, 29–41.

<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/1371/oj/eng>

European Parliament & Council of the European Union. (2001). *Directive 2001/97/EC of 4 December 2001 amending Council Directive 91/308/EEC on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering*. Official Journal of the European Communities, L 344, 76–82.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001L0097>

European Parliament & Council of the European Union. (2005). *Directive 2005/60/EC on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing*. Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32005L0060>

European Parliament & Council of the European Union. (2013). *Regulation (EU) No 575/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on prudential requirements for credit institutions and investment firms (CRR)*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/575/oj/ell>

European Parliament & Council of the European Union. (2013). *Directive 2013/36/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions (CRD IV)*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/36/oj/eng>

European Parliament & Council of the European Union. (2018). *Directive (EU) 2018/1673 of 23 October 2018 on combating money laundering by criminal law*. Official Journal of the European Union, L 284, 22–30. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1673/oj/eng>

European Parliament & Council of the European Union. (2018). *Directive (EU) 2018/843 of 30 May 2018 amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing*. Official Journal of the European Union, L 156, 43–74. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/843/oj/eng>

European Parliament & Council of the European Union. (2015). *Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for money laundering or terrorist financing*. EUR-Lex.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32015L0849>

European Parliament & Council of the European Union. (2014). *Directive 2014/42/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union*. Official Journal of the European Union, L 127, 39–50. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:32014L0042>

European Parliament and Council of the European Union. (2024). *Regulation (EU) 2024/1620 of 31 May 2024 establishing the Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism and amending Regulations (EU) No 1093/2010, (EU) No 1094/2010 and (EU) No 1095/2010*. Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:32024R1620>

European Parliament. (2017, October 24). *Legitimate measures to protect whistle-blowers acting in the public interest when disclosing the confidential information of companies and public bodies (2016/2224(INI))* (P8_TA(2017)0402). European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0402_EL.html

European Parliamentary Research Service. (2024). *EU legislation in progress: Briefing on relevant topic* (EPRS Briefing No. 762387). European Parliament. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762387/EPRS_BRI\(2024\)762387_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762387/EPRS_BRI(2024)762387_EN.pdf)

European Parliament & Council of the European Union. (2016). *Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 (General Data Protection Regulation – GDPR)*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679>

European Central Bank. (2026). *Anti-money laundering*. European Central Bank Banking Supervision. <https://www.bankingsupervision.europa.eu/framework/legal-framework/anti-money-laundering/html/index.en.html>

Europol. (n.d.). *Home*. <https://www.europol.europa.eu/>
Financial Action Task Force (FATF). (n.d.). *Financial Action Task Force (FATF)*. <https://www.fatf-gafi.org/>

Financial Action Task Force. (2022). *Report on the state of effectiveness and compliance with the FATF standards*. <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/Report-on-the-State-of-Effectiveness-Compliance-with-FATF-Standards.pdf>

Financial Action Task Force. (2021). *Updated guidance for a risk-based approach to virtual assets and virtual asset service providers*. <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/Updated-Guidance-VA-VASP.pdf>

Financial Action Task Force. (2012). *International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation: The FATF recommendations*. <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/recommendations/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf>

Financial Action Task Force (FATF). (2022). *Methodology for assessing technical compliance with the FATF recommendations and the effectiveness of AML/CFT/CPF*

systems. <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/methodology/FATF-Assessment-Methodology-2022.pdf>

Financial Action Task Force. (2013). *Guidance on politically exposed persons (Re. <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/Guidance-PEP-Rec12-22.pdf.coredownload.pdf>*

Financial Action Task Force. (n.d.). *Frequently asked questions*. <https://www.fatf-gafi.org/en/pages/frequently-asked-questions.html>

Jaszczuk, P. (2017). *Banking secrecy in Poland and the European Union – selected issues*. Journal of Geography, Politics and Society, 7(3), 82–87. <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/JGPS/article/view/3602/2942>

Hervé Falciani & Angelo Mincuzzi (2015). *Το χρηματοκιβώτιο των φοροφυγάδων*. Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη.

INTERPOL. (2022, January). *INTERPOL's Financial Crime and Anti-Corruption Centre (IFCACC)*. file:///C:/Users/liasi/Downloads/IFCACC_Project%20sheet_EN01.pdf

Levi, M. (2020). *Evaluating the control of money laundering and its underlying offences: The search for meaningful data*. Asian Journal of Criminology, 15, 301–320. <https://doi.org/10.1007/s11417-020-09319-y>

Levi, M., & Reuter, P. (2006). *Money laundering*. In M. Tonry (Ed.), *Crime and Justice: A Review of Research* (Vol. 34, pp. 289–375). University of Chicago Press. <https://doi.org/10.1086/501508>

Montevirgen, K. (n.d.). *What is cryptocurrency?* Britannica Money. Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com/money/what-is-cryptocurrency>

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (χ.χ.). *International standards*. <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-privacy/international-standards>

Pavlidis, G. (2022). *The birth of the new anti-money laundering authority: Harnessing the power of EU-wide supervision*. Journal of Financial Crime, 31(2), 322–330. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1359079022000082>

Pol, R. F. (2020). *Anti-money laundering: The world's least effective policy experiment? Together, we can fix it*. Policy Design and Practice, 3(1), 73–94. <https://doi.org/10.1080/25741292.2020.1725366>

Pontell, H. N., & Geis, G. (Eds.). (2007). *International handbook of white-collar and corporate crime*. Springer.

Ronen Palan (2009, October 1). *History of tax havens*. History & Policy.
<https://historyandpolicy.org/policy-papers/papers/history-of-tax-havens/>

Ruggiero, V. (2017). *Dirty money: On financial delinquency*. Oxford: Oxford University Press.

Rummens, A., Hardyns, W., Vander Laenen, F., & Pauwels, L. (2016). *Criteria for the evaluation of crime prevention practices: Research report: Commissioned by European Crime Prevention Network*. Institute for International Research on Criminal Policy – UGent.

Simonato, M. (2017). *Confiscation and fundamental rights across criminal and non-criminal domains*. ERA Forum, 18, 365–379.
<https://doi.org/10.1007/s12027-017-0485-0>

Smits, R., & Badenhop, N. (2019). *Towards a single standard of professional secrecy for financial sector supervisory authorities: A reform proposal*. *European Law Review*, 44(3), 295–318. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3346946>

Unger, B., & van der Linde, D. (Eds.). (2013). *Research handbook on money laundering*. Edward Elgar Publishing.

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2004). *United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto*. United Nations. https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf

UN Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (1988) https://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime. (2004). *United Nations Convention against Corruption*. United Nations. https://www.unodc.org/documents/brussels/UN_Convention_Against_Corruption.pdf
United States Department of the Treasury. (2005). *U.S. money laundering threat assessment*. Ανακτήθηκε από <https://home.treasury.gov/system/files/246/mlta.pdf>

Tombs, S., & Whyte, D. (2003). *The corporate criminal: Why corporations must be abolished*. Routledge.

Webopedia. (n.d.). *Crypto money laundering: How it works*. Webopedia. <https://www.webopedia.com/crypto/learn/crypto-money-laundering/>

Whyte, D., & Tombs, S. (2015). *The corporate criminal: Why corporations must be abolished*. Routledge.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.